

Specialioji ataskaita

Nuo 2011 m. Lietuvoje, Bulgarijoje ir Slovakijoje įgyvendinant ES branduolinių reaktorių eksploatavimo nutraukimo pagalbos programas padaryta tam tikros pažangos, tačiau dar laukia itin svarbūs neišspręsti uždaviniai

EUROPOS
AUDITO
RŪMAI

EUROPOS AUDITO RŪMAI
12, rue Alcide de Gasperi
1615 Luxembourg
LUXEMBOURG

Tel. +352 4398-1

Užklausos: eca.europa.eu/Lt/Pages/ContactForm.aspx

Interneto svetainė: eca.europa.eu

Tviteris: @EUAuditorsECA

Daug papildomos informacijos apie Europos Sąjungą yra internete.
Ji prieinama per portalą *Europa* (<http://europa.eu>).

Liuksemburgas: Europos Sąjungos leidinių biuras, 2016

Print	ISBN 978-92-872-5477-1	ISSN 1831-0885	doi:10.2865/003590	QJ-AB-16-020-LT-C
PDF	ISBN 978-92-872-5496-2	ISSN 1977-5725	doi:10.2865/178388	QJ-AB-16-020-LT-N
EPUB	ISBN 978-92-872-5451-1	ISSN 1977-5725	doi:10.2865/399571	QJ-AB-16-020-LT-E

© Europos Sąjunga, 2016

Leidžiama atgaminti nurodžius šaltinį.

Norint dauginti arba kitaip naudoti 1, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15 diagramas ir diagramą VII priede, turi būti gautas autorių teisių turėtojo leidimas.

Specialioji ataskaita

Nuo 2011 m. Lietuvoje, Bulgarijoje ir Slovakijoje įgyvendinant ES branduolinių reaktorių eksploatavimo nutraukimo pagalbos programas padaryta tam tikros pažangos, tačiau dar laukia itin svarbūs neišspręsti uždaviniai

(pagal SESV 287 straipsnio 4 dalies antrą pastraipą)

Audito Rūmų specialiosiose ataskaitose pateikiami su konkrečiomis biudžeto sritimis arba valdymo temomis susijusių Audito Rūmų veiklos ir atitikties auditų rezultatai. Audito Rūmai šias audito užduotis atrenka ir nustato taip, kad jos turėtų kuo didesnį poveikį, atsižvelgdami į veiklos ar atitikties riziką, susijusių pajamų ar išlaidų lygį, būsimus pokyčius ir politinį bei viešąjį interesą.

Šį veiklos auditą atliko Audito Rūmų nario Henri Grethen vadovaujama II audito kolegija, atsakinga už struktūrinių politikų, transporto ir energetikos išlaidų sritis. Auditui vadovavo narys pranešėjas Phil Wynn Owen, padedamas audito grupės iš II kolegijos.

Dalis

Žodynėlis

Santrumpos

I–X Santrauka

1–28 Įvadas

4–10 **ES branduolinių reaktorių eksploatavimo nutraukimo pagalbos programos**

11–17 **Kas yra branduolinio reaktoriaus eksploatavimo nutraukimas?**

18–19 **Radioaktyviųjų atliekų tvarkymas**

20 **ES ir tarptautinis principas „moka teršėjas“**

21–27 **ES branduolinių reaktorių eksploatavimo nutraukimo pagalbos programų dalyvių pareigos ir atsakomybė**

28 **Ankstesnė Europos Audito Rūmų specialioji ataskaita dėl branduolinių reaktorių eksploatavimo nutraukimo**

29–35 Audito apimtis ir metodas

36–106 Pastabos

36–71 **Nuo 2011 m. padaryta tam tikros eksploatavimo nutraukimo pažangos, tačiau dar laukia itin svarbūs neišspręsti uždaviniai**

37–58 **Pažanga padaryta nekontroliuojamosiose zonose, tačiau reaktorių pastatų išmontavimas dar nepradėtas, o radioaktyviųjų atliekų tvarkymo infrastruktūra parengta tik iš dalies**

59–71 **Beveik visų pagrindinių eksploatavimo nutraukimo infrastruktūros projektų įgyvendinimas vėlavo**

72–106 **Eksploatavimo nutraukimo įvertintos išlaidos sudarys ne mažiau kaip 5,7 milijardo eurų, o įtraukus galutinio šalinimo išlaidas – dukart tiek**

73–74 **Visos eksploatavimo nutraukimo įvertintos išlaidos nuo 2010 m. padidėjo 40 % iki 5,7 milijardo eurų**

75–85 **Valstybės narės, ypač Lietuva, susiduria su sunkiu finansiniu iššūkiu**

86–88 **Komisijos atliktas finansavimo ir eksploatavimo nutraukimo planų įvertinimas buvo nepakankamas**

89–92 **Iš ES biudžeto finansuojama dauguma visų trijų valstybių narių išlaidų**

93–99 Įtraukus didelio radioaktyvumo atliekų galutinio šalinimo išlaidas, visos įvertintos išlaidos padvigubėtų

100–106 Su būsimomis išlaidomis susiję įsipareigojimai trijose valstybėse narėse nėra tinkamai apskaitomi

107–120 **Išvados ir rekomendacijos**

I priedas. Branduoliniai reaktoriai, kurių eksploatavimas nutraukiamas pagal ES branduolinių reaktorių eksploatavimo nutraukimo pagalbos programą

II priedas. Branduolinių reaktorių eksploatavimo nutraukimo pagalbos programų teisinės bazės apžvalga

III priedas. Valstybių narių branduoliniai reaktoriai ir jų būklė 2015 m. gruodžio 31 d. duomenimis

IV priedas. Branduolinių reaktorių eksploatavimo nutraukimo pagalbos programos dalyvių apžvalga

V priedas. Per auditą nagrinėti ES finansuoti projektai

VI priedas. Vėlavimas ir išlaidų viršijimas nuo 2001 m., įgyvendinant atrinktus aštuoniolika iš ES pagalbos programų finansuojamų pagrindinių eksploatavimo nutraukimo infrastruktūros ir rėmimo projektų

VII priedas. Giluminio geologinio kapinyno statyba Olkiluote, Suomijoje, panaudoto branduolinio kuro galutiniam šalinimui

Komisijos atsakymai

Aktyvavimas – procesas, per kurį dėl neutronų spinduliavimo sukiamas nenumatytas lėtiklio, aušinimo skysčio ir struktūrinių bei apsauginių medžiagų radioaktyvumas.

Atidėjins – apskaitoje tai į balansą įrašytas įsipareigojimas, kurio terminas arba suma yra neaiškūs.

Atominė elektrinė – elektrinė, kurioje kaip kuras naudojama dalioji branduolinė medžiaga.

Branduolinio reaktoriaus eksploatavimo nutraukimas – procesas, per kurį atominė elektrinė išmontuojama, jos vieta sutvarkoma iki iš anksto apibrėžtos galutinės būklės.

Branduolinis reaktorius – atominėje elektrinėje įrengta sistema, kurioje vyksta ir yra valdomos nepertraukiamos branduolinės grandininės reakcijos.

Branduolinių reaktorių eksploatavimo nutraukimo pagalbos programos – ES programos, kurių paskirtis – teikti finansinę pagalbą Lietuvai, Bulgarijai ir Slovakijai, uždarant sovietinio modelio branduolinius reaktorius, kurių nebuvo galima ekonomiškai atnaujinti pagal vakarietiškus saugos standartus, ir nutraukiant jų eksploatavimą atitinkamai Ignalinos, Kozlodujaus ir Bohunicės elektrinėse pagal atitinkamas šių šalių stojimo sutartyse nustatytas sąlygas.

Daugiametė finansinė programa (DFP) – DFP nustatomi išlaidų prioritetai ir maksimalios sumos, kurias ES gali išleisti tam tikrose srityse per fiksuotą septynerių metų laikotarpį. DFP reglamente nustatytos viršutinės išlaidų ribos nesutampa su ES biudžeto ribomis, kurios visada būna žemesnės. DFP taip pat nurodomi ES biudžeto pajamų šaltiniai, susijusio laikotarpio (šiuo atveju 2014–2020 m.) pataisų mechanizmai.

Eksploatavimo nutraukimo priemonės – projektai, skirti padėti sumažinti dalį valstybėms narėms dėl elektrinių eksploatavimo nutraukimo tenkančios finansinės naštos.

Ex ante sąlygos – sąlygos tam, kad ES parama būtų panaudota veiksmingai ir efektyviai. Branduolinių reaktorių eksploatavimo nutraukimo pagalbos programų *ex ante* sąlygos išdėstytos Tarybos reglamentuose Nr. 1368/2013¹ ir 1369/2013². Lietuva, Bulgarija ir Slovakija turėjo imtis reikiamų priemonių, kad šias sąlygas įvykdytų iki Komisijos 2014 m. metinės darbo programos finansavimo sprendimo priėmimo.

Galutinis eksploatavimo nutraukimo planas – dokumentas, kurį parengia ir kartu su prašymu išduoti eksploatavimo nutraukimo licenciją pateikia atominės elektrinės operatoriaus, kai elektrinė yra uždaroma. Jame išdėstomi visi reikalingi darbai, jų tvarkaraštis, įvertintos išlaidos ir pateikiamas finansavimo planas. Per eksploatavimo nutraukimo procesą dokumentą galima iš dalies keisti.

1 2013 m. gruodžio 13 d. Tarybos reglamentas (Euratomas) Nr. 1368/2013 dėl Sąjungos paramos Bulgarijos ir Slovakijos branduolinių reaktorių eksploatavimo nutraukimo pagalbos programoms, kuriuo panaikinami reglamentai (Euratomas) Nr. 549/2007 ir (Euratomas) Nr. 647/2010 (OL L 346, 2013 12 20, p. 1).

2 2013 m. gruodžio 13 d. Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1369/2013 dėl Sąjungos paramos Lietuvos branduolinių reaktorių eksploatavimo nutraukimo pagalbos programai, kuriuo panaikinamas Reglamentas (EB) Nr. 1990/2006 (OL L 346, 2013 12 20, p. 7).

Galutinis šalinimas – paskutinis radioaktyviųjų atliekų tvarkymo proceso etapas. Galimybių yra keletas, tarp jų – didelio radioaktyvumo atliekų šalinimas giluminiame geologiniame kapinyne.

Giluminis geologinis kapinynas – po žeme, stabiliam geologiniame sluoksnyje įrengtas galutinio šalinimo atliekynas, skirtas ilgalaikiam radioaktyvioms atliekoms surinkti ir izoluoti nuo gretimos biosferos ilgam laikui (tūkstančiams metų arba ilgiau). Šalinimas reiškia, kad atliekų vėl paimti neketinama, tačiau tokia galimybė neatmetama. Geologinis šalinimas yra šalinimo metodas, taikomas, visų pirma, didelio radioaktyvumo atliekoms.

Įsipareigojimas – apskaitoje tai dėl praeities įvykių atsiradusi esama prievolė.

Kontroliuojamoji zona – kontroliuojamos priegos zona, kurioje galioja specialios taisyklės, siekiant apsaugoti nuo jonizuojančiosios spinduliuotės ir neleisti plisti radioaktyviajai taršai.

Licencijos – visa veikla, vykdoma per branduolinės elektrinės gyvavimo ciklą, įskaitant eksploatavimo nutraukimą, yra reglamentuota ir jai reikalinga nacionalinės valdžios institucijos išduota licencija. Darbui kontroliuojamojoje zonoje eksploatavimo licencija turi būti pakeista į eksploatavimo nutraukimo licenciją.

Neapibrėžtasis įsipareigojimas – apskaitoje tai esama prievolė, kurios apmokėjimas nėra tikėtinas arba kurios sumos negalima patikimai apskaičiuoti, arba galima prievolė, priklausanti nuo to, ar ateityje nutiks tam tikras įvykis, kurio tikimybė nėra aiški.

Netiesioginis valdymas – vienas iš trijų ES biudžeto vykdymo metodų. Pagal šį valdymo metodą bendra atsakomybė už biudžetą tenka Komisijai, tačiau Komisija perduoda vykdymo užduotis vienai arba kelioms šalims partnerėms, tarptautinėms organizacijoms, valstybių narių agentūroms arba kitoms institucijoms.

Padarinių mažinimo priemonės – projektai, kurių paskirtis padėti sušvelninti kai kuriuos nacionalinių energijos gamybos pajėgumų praradimo dėl pirmalaikio elektrinės sustabdymo padarinius.

Panaudotas branduolinis kuras – branduolinis kuras, kuris reaktoriuje buvo apšvitintas ir kurio naudingo tarnavimo laikas baigėsi.

Plynas laukas – nors standartinės tarptautinės šios sąvokos apibrėžties nėra, šioje ataskaitoje reikėtų suprasti, kad tai – tokia galutinė atominės elektrinės, kurios eksploatavimas nutrauktas, vietos būklė, kai tos vietos žemės galima nekontroliuoti pagal teisės aktus.

Principas „moka teršėjas“ – visuotinai pripažinta aplinkos apsaugos politikos praktika, kuria remiantis taršą sukėlę subjektai turėtų prisiimti taršos valdymo išlaidas.

Radioaktyviosios atliekos – eksploatuojant elektrinę ir per eksploatavimo nutraukimo procesą susidariusios radioaktyviosios taršos paveiktos arba aktyvuotos medžiagos. Šią kategoriją galima suskirstyti smulkiau pagal atliekų radioaktyvumo lygį (neradioaktyvios, trumpaamžės, labai mažo, mažo, vidutinio arba didelio radioaktyvumo atliekos).

Reaktoriaus pastatas – pastatas, kuriame yra reaktorius ir kiti pagrindiniai komponentai ir kuris sudaro kontroliuojamosios zonos dalį.

Sauso tipo panaudoto branduolinio kuro saugykla – panaudotas branduolinis kuras patalpinamas į specialiam įrenginyje laikomus konteinerius. Tai viena iš dviejų panaudoto kuro laikino saugojimo galimybių. Kita galimybė – šlapio tipo saugykla.

Šlapio tipo panaudoto branduolinio kuro saugykla – panaudotas branduolinis kuras saugomas baseinuose. Tai viena iš dviejų panaudoto kuro laikino saugojimo galimybių. Kita galimybė – sauso tipo saugykla.

Tarptautiniai eksploatavimo nutraukimo rėmimo fondai – ERPB valdomi fondai, iš kurių remiami eksploatavimo nutraukimo procesai Lietuvoje (per Ignalinos tarptautinį eksploatavimo nutraukimo rėmimo fondą (toliau – TIENRF), Bulgarijoje (per Kozlodujaus tarptautinį eksploatavimo nutraukimo rėmimo fondą (toliau – KIDSF) ir Slovakijoje (per Bohunicės tarptautinį eksploatavimo nutraukimo rėmimo fondą (toliau – BIDSF).

Tarša – nenumatytas, nepageidaujamas radioaktyviųjų medžiagų buvimas ant paviršių ar kietosiose medžiagose arba procesas, per kurį radioaktyviosios medžiagos patenka į tokias vietas.

Techninis eksploatavimo nutraukimas – šioje ataskaitoje tai reikėtų suprasti kaip metodiką, technologijas ir darbus, susijusius su radiologiškai aktyvių ir (arba) užterštų struktūrų ir sistemų taršos pašalinimu, išmontavimu, atskyrimu ir tinkamu sutvarkymu.

Urbanistinė dykra – nors standartinės tarptautinės šios sąvokos apibrėžties nėra, šioje ataskaitoje reikėtų suprasti, kad tai – galutinė plyno lauko būklės kriterijų neatitinkančios atominės elektrinės vietos būklė, nutraukus atominės elektrinės eksploatavimą. Urbanistinė dykra pagal teisės aktus yra toliau kontroliuojama, o pakartotiniam žemės panaudojimui ir užstatymui nustatyti tam tikri apribojimai.

BAE – Slovakijos Bohunicės atominė elektrinė

BRENPP – branduolinių reaktorių eksploatavimo nutraukimo pagalbos programos

CPVA – Lietuvos Centrinė projektų valdymo agentūra

ERPB – Europos rekonstrukcijos ir plėtros bankas

IAE – Lietuvos Ignalinos atominė elektrinė

„JAVYS a.s.“ – Slovakijos valstybinė įmonė, atsakinga už eksploatavimo nutraukimą ir radioaktyviųjų atliekų tvarkymą

KAE – Bulgarijos Kozlodujaus atominė elektrinė

MDP – metinė darbo programa

PVRR – pagrindinis veiklos rezultatų rodiklis

RBMK-1500 – didelio galingumo kanalinio tipo reaktorius (kaip Lietuvoje)

SERAW – Bulgarijos radioaktyviųjų atliekų tvarkymo valstybinė įmonė

TATENA – Tarptautinė atominės energijos agentūra

VAT – Europos Komisijos vidaus audito tarnyba

VVER 440/230 – vandens-vandens energetinis reaktorius (kaip Bulgarijoje ir Slovakijoje)

I

Lietuvai, Bulgarijai ir Slovakijai, kaip šalims kandidatėms, rengiantis stoti į Europos Sąjungą (ES), viena iš stojimo sąlygų buvo aštuonių sovietinio modelio pirmos kartos branduolinių reaktorių sustabdymas trijose atominėse elektrinėse, o vėliau – eksploatavimo nutraukimas.

II

Šių branduolinių reaktorių sustabdymas, o vėliau – eksploatavimo nutraukimas, nesibaigus eksploatavimo laikotarpiui, minėtoms trims valstybėms narėms tapo didele finansine ir ekonomine našta. Todėl ES sutiko nuo 1999 m. teikti finansinę paramą. Iki 2020 m. visa ES parama sudarys 3,8 milijardo eurų, Lietuvai teks didžiausia jos dalis, antra pagal dydį dalis teks Bulgarijai, trečia – Slovakijai.

III

Šio audito tikslas – nustatyti, ar Lietuva, Bulgarija ir Slovakija nuo 2011 m., kai buvo paskelbta ankstesnė mūsų ataskaita šia tema, pažengė įgyvendindamos ES branduolinių reaktorių eksploatavimo nutraukimo programas.

IV

Specialiomis ES branduolinių reaktorių eksploatavimo nutraukimo finansavimo programomis nesukurta tinkamų paskatų, kad eksploatavimas būtų nutrauktas laiku ir būtų ekonomiškai veiksmingas.

V

Nuo 2011 m. nutraukiant Lietuvos Ignalinos, Bulgarijos Kozlodujaus ir Slovakijos Bohunicės atominių elektrinių eksploatavimą padaryta tam tikros pažangos. Pagrindiniai elektrinių nekontroliuojamųjų zonų komponentai išmontuoti, tačiau visoms trims valstybėms narėms dar reikia išspręsti itin svarbius darbų kontroliuojamosiose zonose, įskaitant reaktorių pastatus, uždavinius. Nors valstybių narių institucijos tvirtina, kad elektrinės negrįžtamai sustabdytos, šios elektrinės pasiekė ne visus numatytus išdirbius, pagal kuriuos Komisija vertina, kiek pažengta negrįžtamo elektrinių sustabdymo procese.

VI

Trys valstybės narės padarė tam tikros pažangos įrengdamos atliekų tvarkymo infrastruktūrą, tačiau daugelį pagrindinių infrastruktūros projektų 2011–2015 m. buvo vėluojama vykdyti. Didžiausias vėlavimas užfiksuotas Lietuvoje – galutinė eksploatavimo nutraukimo data, palyginti su nustatyta 2011 m., nukelta dar devyneriems metams iki 2038 m. Neišspręstų uždavinių liko visose trijose valstybėse narėse: pavyzdžiui, priklausymas nuo išorės ekspertų ir techninių sprendimų, kurie įgyvendinami pirmą kartą, taikymas.

1 rekomendacija. Visos trys valstybės narės turėtų:

- a) toliau tobulinti savo projektų valdymo praktiką, kad reikalinga atliekų ir panaudoto kuro tvarkymo infrastruktūra būtų sukurta tada, kada suplanuota;
- b) imtis priemonių savo pačių techniniams gebėjimams stiprinti, kad būtų pasiektas geresnis vidaus ir išorės ekspertų panaudojimo balansas;
- c) surasti geresnių būdų keistis geriausia patirtimi bei techninėmis žiniomis ir tarpusavyje, ir su platesne branduolinių reaktorių eksploatavimo nutraukimo srities bendruomene ES ir už ES ribų. Komisija turėtų padėti to siekti ekonomiškai veiksmingu būdu.

VII

Trijose valstybėse narėse diskusijos dėl galimų didelio radioaktyvumo atliekų ir panaudoto branduolinio kuro galutinio šalinimo sprendimų, kurie gali būti nacionaliniai, regioniniai arba kiti ES lygmens sprendimai, vyksta dar tik koncepcijos formulavimo etape, nors tokius sprendimus įgyvendinti trunka dešimtmečius.

2 rekomendacija

- a) Komisija kartu su visomis atitinkamomis ES valstybėmis narėmis turėtų ištirti panaudoto kuro ir didelio radioaktyvumo atliekų šalinimo galimybes, įskaitant visus regioninius ir kitus ES lygmens sprendimus, deramai atsižvelgdamos į galimų sprendimų saugą, saugumą ir ekonominį veiksmingumą. Komisija į pirmąją Radioaktyviųjų atliekų tvarkymo direktyvos įgyvendinimo ataskaitą Europos Parlamentui ir Tarybai turėtų įtraukti šiuo klausimu parengtą apžvalgą.
- b) Trys valstybės narės turėtų lygiagrečiai tęsti savo galutinio šalinimo planus, kad galėtų sudaryti išsamesnes panaudoto kuro ir radioaktyviųjų atliekų šalinimo išlaidų sąmatas bei parengti finansavimo planus, kaip to reikalaujama Radioaktyviųjų atliekų tvarkymo direktyvoje.

VIII

Trijų elektrinių eksploatavimo nutraukimo įvertintos išlaidos iš viso sudarys ne mažiau kaip 5,7 milijardo eurų, o įtraukus galutinio šalinimo išlaidas – dukart tiek. Eksploatavimo nutraukimo finansavimo trūkumas po mūsų paskutinio audito Lietuvoje padidėjo, dabar išlaidos viršija finansavimą 1,6 milijardo eurų. Apskaičiuota, kad šiuo metu Bulgarijoje ir Slovakijoje finansavimo trūkumas atitinkamai sudaro 28 ir 92 milijonus eurų. Nors galutinė atsakomybė už užtikrinimą, kad pakankamai finansinių išteklių būtų skirta ir eksploatavimo nutraukimui, ir atliekų galutiniam šalinimui, tenka šioms trims valstybėms narėms, jos vis dar labai nedaug bendrai finansuoja ES eksploatavimo nutraukimo programas. Komisija nėra parengusi aiškių bendro finansavimo reikalavimų gairių. Nuo to laiko, kai elektrinės veikė visu pajėgumu, darbuotojų skaičius sumažėjo visose trijose elektrinėse, tačiau dalis ES lėšų naudojama už saugų elektrinės išlaikymą atsakingų darbuotojų išlaidoms padengti. 2011 m. Komisija nurodė, kad ES finansinės paramos po 2020 m. nenumato tęsti.

3 rekomendacija. Trys valstybės narės turėtų pripažinti savo pačių vaidmenį užtikrinant, kad būtų laikomasi principo „moka teršėjas“, ir būti pasirėngusios panaudoti nacionalines lėšas siekiant padengti eksploatavimo nutraukimo išlaidas ir galutinio šalinimo išlaidas, tiek dabartiniu, tiek paskesniais finansavimo laikotarpiais.

4 rekomendacija. Komisija turėtų siekti, kad 2014–2020 m. finansavimo laikotarpiu nacionalinis bendras finansavimas būtų didinamas. Pavyzdžiui, Komisija savo sprendime turėtų aiškiai apibrėžti, kokios yra „tinkamai pagrįstos išimtinės“ sąlygos, kuriomis projektus pagal branduolinių reaktorių eksploatavimo nutraukimo pagalbos programas būtų galima visiškai finansuoti iš ES lėšų.

5 rekomendacija. Specialios branduolinių reaktorių eksploatavimo nutraukimo programos Lietuvoje, Bulgarijoje ir Slovakijoje po 2020 m. nebeturėtų būti tęsiamos. Jeigu vienoje iš trijų arba visose trijose valstybėse narėse po 2020 m. bus nustatytas aiškus poreikis naudoti ES lėšas, visais atvejais ateityje Komisijai pasiūlius skirti ES finansavimą ir teisėkūros institucijai tam pritarus, reikėtų nustatyti tinkamas paskatas tęsti eksploatavimo nutraukimą, įskaitant tai, kad finansavimas turėtų būti terminuotas ir skiriamas su sąlyga, kad valstybė narė skirs reikiamo lygio bendrą finansavimą. Vienas iš būdų tai padaryti būtų apsvarstyti galimybę išplėsti Europos struktūrinių ir investicijų fondų taikymo sritį ir, laikantis šių sąlygų, leisti jį naudoti branduolinių reaktorių eksploatavimo nutraukimo darbams.

6 rekomendacija. Komisija turėtų leisti ES lėšas, skiriamas pagal branduolinių reaktorių eksploatavimo nutraukimo pagalbos programas, naudoti darbuotojų, atliekančių vien tik eksploatavimo nutraukimo darbus, išlaidoms padengti.

IX

Komisijos įvertinimas, ar finansavimo ir eksploatavimo nutraukimo planai atitinka *ex ante* sąlygas, nepakankamas.

7 rekomendacija. Komisija turėtų užbaigti savo atliktą *ex ante* sąlygų įvertinimą.

X

Būsimos išlaidos ne visais atvejais pripažintos kaip atidėjiniai ir (arba) įtrauktos į finansinių ataskaitų aiškinamuosius raštus. Dėl to mažėja skaidrumas ir atitinkamoms institucijoms trukdoma tinkamai suplanuoti, kaip padengti būsimas eksploatavimo nutraukimo ir panaudoto branduolinio kuro šalinimo išlaidas.

8 rekomendacija. Komisija turėtų bendradarbiauti su visomis atitinkamomis valstybėmis narėmis, kad visos būsimos išlaidos, susijusios su branduolinių reaktorių eksploatavimo nutraukimu ir panaudoto kuro galutiniu šalinimu, būtų apskaitytos tinkamai, skaidriai, laikantis atitinkamų apskaitos standartų.

01

Lietuvai, Bulgarijai ir Slovakijai, kaip šalims kandidatėms, rengiantis stoti į Europos Sąjungą (ES), viena iš stojimo sąlygų buvo aštuonių sovietinio modelio pirmos kartos branduolinių reaktorių sustabdymas trijose atominėse elektrinėse³, o vėliau – eksploataavimo nutraukimas (žr. **1 pav.** ir **I priedą**). Kadangi modernizavimo pagal vakarietiškuosius saugos standartus alternatyva laikyta neekonomiška, per derybas dėl stojimo susitarta, kad šie reaktoriai bus sustabdyti, nesibaigus jų eksploataavimo laikotarpiui⁴. Visas tris elektrines valdo valstybinės įmonės.

1 pav.

Lietuvos, Bulgarijos ir Slovakijos atominės elektrinės, kurioms taikomos ES branduolinių reaktorių eksploataavimo nutraukimo pagalbos programos

Šaltinis: Europos Audito Rūmai, pagal atominių elektrinių pateiktą informaciją. Nuotraukose © Bohunicės atominė elektrinė (BAE), Kozlodujaus atominė elektrinė (KAE), Ignalinos atominė elektrinė (IAE).

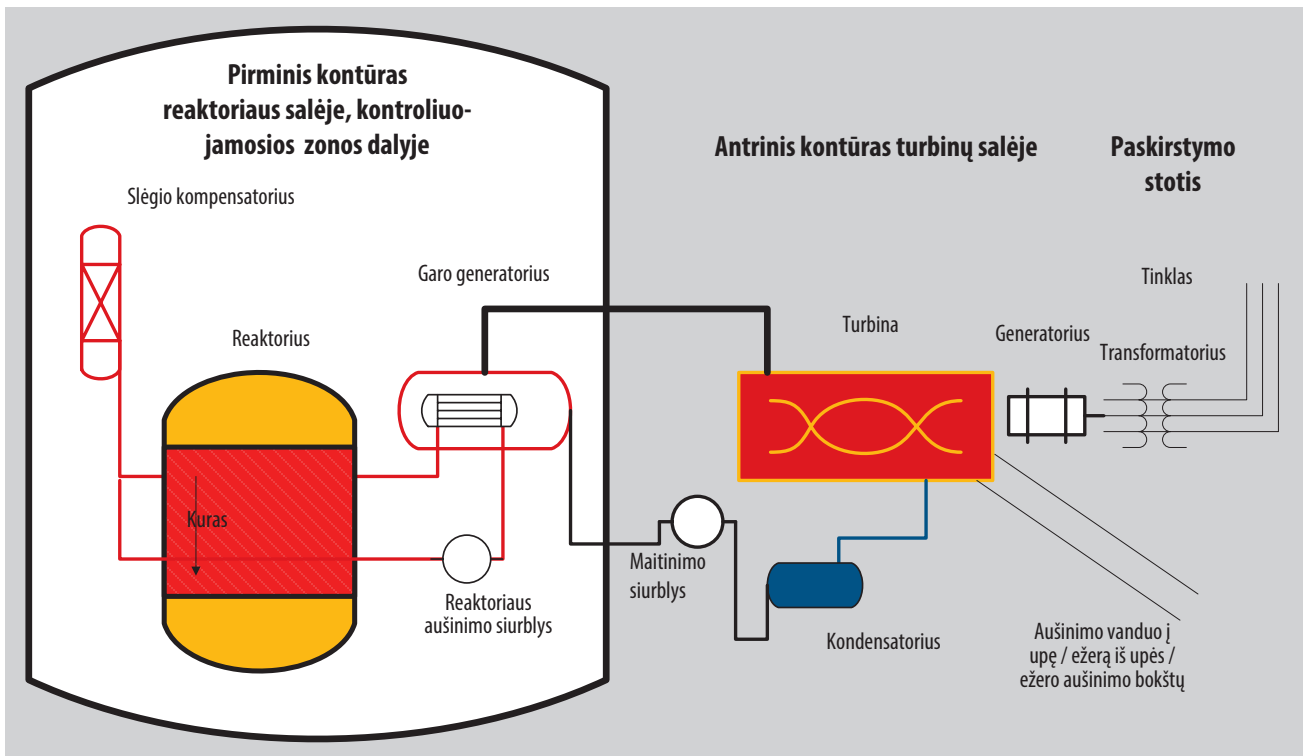
- 3 Bulgarijos Kozlodujaus elektrinėje ir Slovakijos Bohunicės elektrinėje veikia reaktoriai, panašūs į tuos, kurių eksploataavimas nutraukiamas. Šioje ataskaitoje sąvoka „elektrinė“ žymimi tik reaktoriai, kurių eksploataavimas nutraukiamas.
- 4 DOC/97/8, Strasbūras/Briuselis, 1997 m. liepos 15 d., „Darbotvarkė 2000“, Komisijos nuomonės dėl šalių kandidačių pateiktų narystės Europos Sąjungoje paraiškų santrauka ir išvados; 2000 m. spalio mėn. Vakarų Europos branduolinės energijos reguliavimo institucijų asociacijos (angl. WENRA) dokumentas „ES šalių kandidačių branduolinė sauga“.

02

Ir Slovakijos Bohunicės atominėje elektrinėje V1, ir Bulgarijos Kozlodujaus atominėje elektrinėje įrengti vandens-vandens energetiniai reaktoriai (VVER) priskiriami prie suslėgto vandens reaktorių pakategorės (žr. **2 pav.**). Šio pobūdžio reaktorių eksploatavimas kitose Europos šalyse jau nutrauktas anksčiau.

2 pav.

Atominės elektrinės su suslėgto vandens reaktoriumi iliustracija (VVER-440/230)

Reaktoriaus pastate esantis reaktorius ir pirminio aušinimo kontūro komponentai sudaro aktyvintą ir užterštą pirminį kontūrą. Turbina ir kondensatorius sudaro antrinį kontūrą. Bohunicės V1 ir Kozlodujaus 1–4 blokuose nėra patvarios plieno ir betono sulaikomosios struktūros, kuri būtų galutinė užtvara, apsauganti, kad, įvykus reaktoriaus ir pirminio kontūro komponentų avarijai, radiacija masiškai nepasklistų.

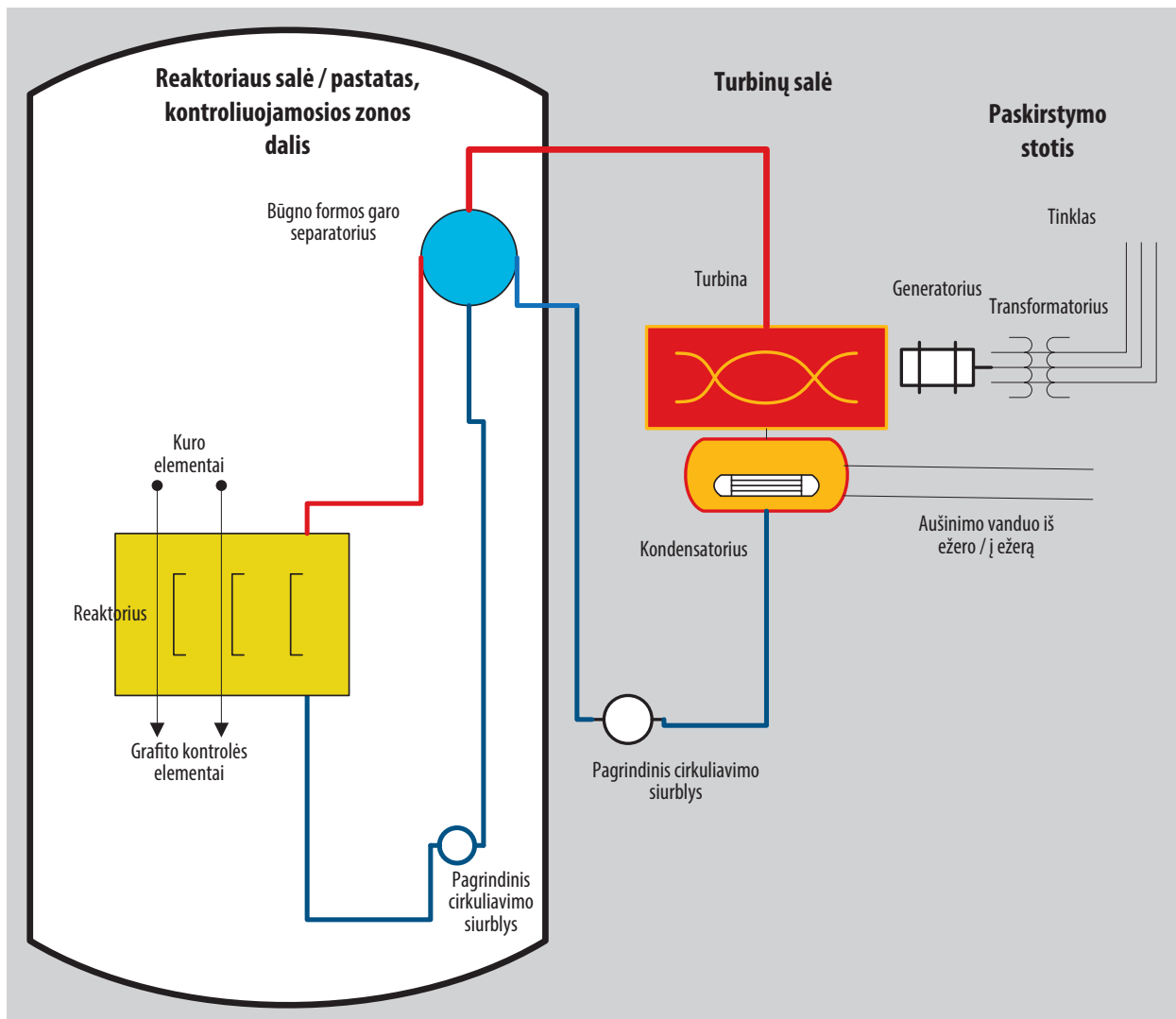
Šaltinis: Europos Audito Rūmai.

03

Lietuvoje Ignalinos elektrinėje įrengtas grafito branduolinis reaktorius (RBMK-1500), priskiriamas prie verdančio vandens reaktorių pakategorės, dar dažnai vadinamas Černobylio tipo reaktoriumi (žr. **3 pav.**). Tokio grafito branduolinio reaktoriaus eksploatavimas nutraukiamas pirmą kartą⁵.

5 Nors Černobylio reaktoriaus blokai sustabdyti, jų eksploatavimas nenutrauktas. Po 1986 m. įvykusios avarijos reaktoriaus 4 blokas uždegtas „sarkofagu“.

3 pav. Atominės elektrinės su grafito branduoliniu reaktoriumi pavyzdys (RBMK-1500)

Reaktoriaus pastate esantis reaktorius ir pagrindinio aušinimo kontūro komponentai sudaro aktyvintą ir užterštą kontūrą, o šis yra tiesiogiai sujungtas su turbinų salėje esančia turbina ir kondensatoriumi. Ignalinos elektrinės 1 ir 2 blokuose nėra patvarios plieno ir betono sulaikomosios struktūros, kuri būtų galutinė užtvara, apsauganti, kad, įvykus reaktoriaus ir pagrindinio aušinimo kontūro komponentų avarijai, radiacija masiškai nepasklistų.

Šaltinis: Europos Audito Rūmai.

ES branduolinių reaktorių eksploatavimo nutraukimo pagalbos programos

04

Šių atominių elektrinių uždarymas ir vėlesnis eksploatavimo nutraukimas prieš pasibaigiant elektrinių eksploatavimo laikotarpiui trims aptariamoms valstybėms narėms tapo didele finansine ir ekonomine našta, juolab, kad jos nebuvo sukaukusios nacionalinių lėšų, iš kurių galėtų dengti visas eksploatavimo nutraukimo išlaidas, ir jose nebuvo reikalingos atliekų tvarkymo infrastruktūros⁶.

05

ES sutiko nuo 1999 m. teikti finansinę paramą. Iš pradžių tam naudota PHARE programa – pasirengimo narystei programa, pagal kurią Vidurio ir Rytų Europos šalims kandidatėms buvo paskirstoma finansinė ir techninė pagalba. Kai šios trys šalys įstojo į ES, parama buvo tęsiama pagal branduolinių reaktorių eksploatavimo nutraukimo pagalbos programas (BRENPP), vadovaujantis kiekvienos šalies stojimo sutarčių ir Tarybos reglamentų nuostatomis (žr. **II priede** pateiktą apžvalgą)⁷. Kiekvienai šaliai parengta atskira, speciali paramos programa.

06

Nuo paramos programų įgyvendinimo pradžios 1999 m. iki 2013 m. pagal šias programas vykdytos:

- eksploatavimo nutraukimo priemonės, kuriomis siekta padėti sumažinti dalį šioms valstybėms narėms dėl pradėto elektrinių eksploatavimo nutraukimo tenkančios finansinės naštos;
- padarinių mažinimo priemonės, kuriomis siekta padėti sušvelninti nacionalinių energijos gamybos pajėgumų praradimo dėl pirmalaikio elektrinių sustabdymo padarinius.

07

Šiuo 2014–2020 m. laikotarpiu pagal ES branduolinių reaktorių eksploatavimo nutraukimo pagalbos programas galima finansuoti tik eksploatavimo nutraukimo priemones, kuriomis siekiama konkrečių **1 lentelėje** išvardytų tikslų⁸.

- 6 Komisijos tarnybų darbinis dokumentas „Branduolinių reaktorių eksploatavimo nutraukimo pagalbos programos duomenys“ (SEC(2011)914 final).
- 7 Lietuva ir Bulgarija gavo ne tik ES paramą, bet ir atskiras dotacijas branduolinės veiklos saugai užtikrinti iš Europos rekonstrukcijos ir plėtros banko (ERPB) valdomų branduolinės saugos sąskaitų.
- 8 Padarinių mažinimo priemonės, įskaitant energetikos efektyvumo ir atsinaujinančiosios energijos priemones, yra tinkamos finansuoti iš Europos struktūrinių ir investicijų fondų, kurių parama naudojasi visos trys valstybės narės.

1 lentelė

2014–2020 m. konkretūs ES branduolinių reaktorių eksploatavimo nutraukimo pagalbos programų tikslai

Programa	Konkretūs tikslai
Ignalina, Lietuva	Iškrauti kurą iš 2 bloko reaktoriaus aktyviosios zonos ir iš 1 ir 2 blokų kuro baseinų į panaudoto branduolinio kuro sauso tipo saugojimo įrenginius.
	Saugiai eksploatuoti reaktoriaus blokus.
	Atlikti išmontavimo darbus turbinų salėje ir kituose pagalbinuose pastatuose.
Kozlodujus, Bulgarija	Saugiai tvarkyti eksploatavimo nutraukimo atliekas pagal išsamų atliekų tvarkymo planą.
	Atlikti išmontavimo darbus 1–4 blokų turbinų salėse ir kituose pagalbinuose pastatuose.
	Išmontuoti didelius komponentus ir įrenginius 1–4 blokų reaktorių pastatuose.
Bohunicė, Slovakija	Saugiai tvarkyti eksploatavimo nutraukimo atliekas pagal išsamų atliekų tvarkymo planą.
	Atlikti išmontavimo darbus V1 reaktoriaus turbinų salėje ir pagalbinuose pastatuose.
	Išmontuoti didelius komponentus ir įrenginius V1 reaktoriaus pastatuose.
Visose elektrinėse	Saugiai tvarkyti eksploatavimo nutraukimo atliekas pagal išsamų atliekų tvarkymo planą.
	Galimos priemonės aukštam blokų, kurių eksploatavimas nutraukiamas, saugumo lygiui užtikrinti, įskaitant paramą branduolinių elektrinių personalui.

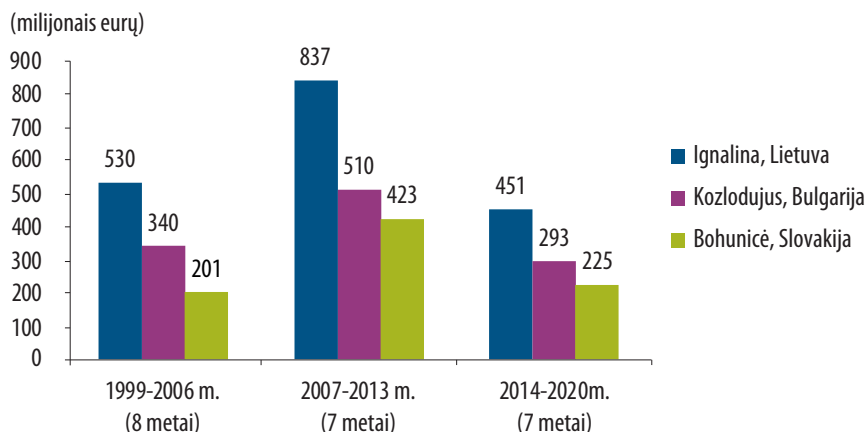
Šaltinis: Europos Audito Rūmai, pagal Tarybos reglamentus (Euratomas) Nr. 1368/2013 ir Nr. 1369/2013.

08

Iki 2020 m. visa ES parama sudarys 3,8 milijardo eurų (žr. 4 pav.).

4 pav.

ES branduolinių reaktorių eksploatavimo nutraukimo pagalba Lietuvai, Bulgarijai ir Slovakijai nuo 1999 iki 2020 m.

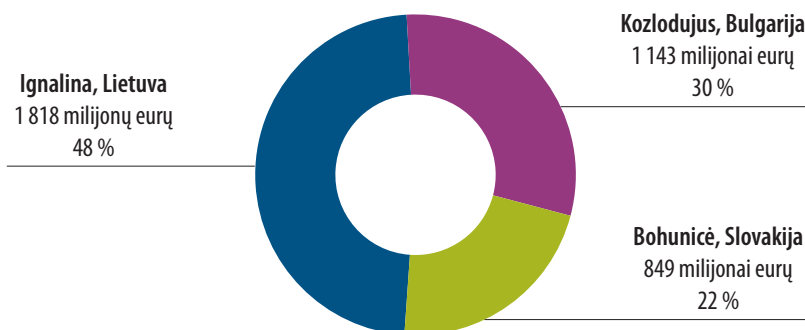
Šaltinis: Europos Audito Rūmai, pagal Europos Komisijos pateiktus duomenis.

09

Didžiausia pagalbos dalis teko Lietuvai, po jos – Bulgarijai ir Slovakijai (žr. 5 pav.)⁹.

5 pav.

Vienai valstybei narei 1999–2020 m. tenkanti visos ES eksploataavimo nutraukimo pagalbos dalis

Šaltinis: Europos Audito Rūmai, pagal Europos Komisijos pateiktus duomenis.

10

2014–2020 m. finansiniam laikotarpiui parengtame poveikio vertinime Komisija nurodė, kad po 2020 m. „ES finansinės paramos nenumato pratęsti“¹⁰.

Kas yra branduolinio reaktoriaus eksploataavimo nutraukimas?

11

Branduolinio reaktoriaus eksploataavimo nutraukimas – tai paskutinis atominės elektrinės eksploataavimo etapas. Europoje jau yra nutraukiamas arba bus nutrauktas artimiausiu metu ar vidutinės trukmės laikotarpiu vis didesnio skaičiaus atominių elektrinių eksploataavimas. 2015 m. pabaigoje ES veikė 129 branduoliniai reaktoriai, dar 91 reaktorių buvo sustabdytas, trijų iš jų eksploataavimas visiškai nutrauktas (žr. III priedą). Įvertinta, kad iki 2025 m. bus sustabdyta daugiau kaip 50 iš 129 veikiančių reaktorių¹¹.

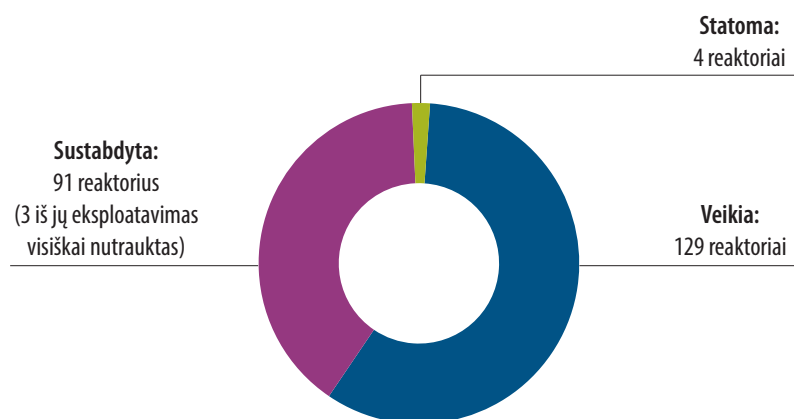
9 Visoje ataskaitoje valstybės narės vardijamos eilės tvarka pagal atitinkamų programų dydį: Lietuva, Bulgarija, Slovakija.

10 Komisijos tarnybų darbinis dokumentas SEC(2011) 1387 final „Poveikio vertinimas“.

11 2016 m. balandžio 4 d. komunikatas COM(2016) 177 final, „Branduolinė informacinė programa pagal Euratomo sutarties 40 straipsnį teikiama Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui, kad jis pareikštų nuomonę“, p. 7 (toliau vadinama – Komisijos 2016 m. branduolinė informacinė programa).

6 pav.

ES branduolinių reaktorių būklė 2015 m. gruodžio 31 d. duomenimis

Šaltinis: Europos Audito Rūmai, pagal Europos Komisijos ir agentūros TATENA Energetinių reaktorių informacinės sistemos (PRIS) duomenis.

12 2014 m. agentūros TATENA saugos standartai, „Elektrinių eksploatavimo nutraukimas. Bendrieji saugos reikalavimai Nr. GSR. 6 dalis“.

12

Branduolinių reaktorių eksploatavimo nutraukimas susideda iš keleto specifinių procesų, kurių kai kurie vyksta lygiagrečiai. Procesas užbaigiamas, kai elektrinės vieta sutvarkoma iki tokios būklės, kad žemę būtų galima pakartotinai panaudoti arba užstatyti be jokių apribojimų („plyno lauko“ būklės) arba laikantis tam tikrų teisės aktuose nustatytų apribojimų („urbanistinės dykros“ būklės). Visų trijų – Lietuvos, Bulgarijos ir Slovakijos – elektrinių eksploatavimas turi būti užbaigtas iki „urbanistinės dykros“ būklės.

13

Visos trys valstybės narės nusprendė eksploatavimą nutraukti pagal „neatidėliotino išmontavimo“, o ne pagal „atidėto išmontavimo“ ar „ilgalaikio saugaus izoliavimo“ strategiją. Pagal neatidėliotino išmontavimo strategiją eksploatavimo nutraukimas pradedamas netrukus po galutinio veiklos nutraukimo. Pagal kitokią, atidėto išmontavimo strategiją, išėmus branduolinį kurą, visi įrenginiai, kuriuose yra radioaktyviųjų medžiagų, arba jų dalis yra perdirbami arba laikomi saugioje saugykloje, kol bus deaktyvuoti ir (arba) išmontuoti¹².

14

Eksploatavimo nutraukimas apima ir įprastus pramoninius eksploatavimo nutraukimo darbus, pavyzdžiui, turbinų salės nugriovimą, ir itin specializuotus darbus, per kuriuos sutvarkomos elektrinės teritorijoje esančios radioaktyviosios medžiagos. Itin svarbu suplanuoti tinkamą darbų eilės tvarką, nustatyti, kokių procedūrų ir metodikos bus laikomasi.

15

7 paveiksle parodyti pagrindiniai atominės elektrinės eksploatavimo nutraukimo procesai.

7 pav.

Pagrindiniai atominės elektrinės eksploatavimo nutraukimo procesai

Šaltinis: Europos Audito Rūmai.

16

Atominių elektrinių operatoriai privalo parengti ir atnaujinti **galutinį eksploatavimo nutraukimo planą**, kuriame būtų išdėstytas finansavimo planas, visi reikalingi darbai, jų tvarkaraštis ir įvertintos išlaidos¹³. ES parama turi būti įgyvendinama pagal šiuos planus, visą laiką išsaugant aukščiausią saugos lygį¹⁴.

17

Visa veikla, vykdoma per atominės elektrinės eksploatavimo ciklą, įskaitant eksploatavimo nutraukimą, yra reglamentuota, jai reikalinga nacionalinės valdžios institucijos išduota licencija.

13 Agentūros TATENA saugos standartai „Bendrieji saugos reikalavimai, 6 dalis“, p. 15–16.

14 Tarybos reglamentų (Euratomas) Nr. 1368/2013 ir Nr. 1369/2013 2 straipsnio 1 dalis.

Radioaktyviųjų atliekų tvarkymas

18

Visais branduolinio kuro naudojimo ciklo etapais susidaro radioaktyviosios atliekos. Tarptautinės atominės energetikos agentūros (TATENA) klasifikavimo sistemoje pagal atliekų radioaktyvumo lygį išskiriamos šešios radioaktyviųjų atliekų klasės, kaip parodyta **2 lentelėje**.

2 lentelė Radioaktyviųjų atliekų klasės, jų tvarkymas ir šalinimas

Klasė	Aprašas	Tvarkymas ir šalinimas (požeminis gylis yra tik preliminarus)	
Neradioaktyvios	Atliekos, kuriose yra tokia maža radionuklidų koncentracija, kad apsaugos nuo radiacijos priemonės nėra reikalingos ir atliekas galima tvarkyti be reguliuojamosios kontrolės.	Antžeminis lygmuo	Laisvas išmetimas, sąvartynas
Labai trumpaamžės	Atliekos, kuriose yra tik radionuklidų, kurių pusėjimo trukmė labai trumpa, bet aktyvumo koncentracija yra didesnė už nereguliuojamų atliekų.	Antžeminis lygmuo	Skylandžių medžiagų saugykla
Labai mažo radioaktyvumo	Atliekos, kurios nebūtinai atitinka neradioaktyviųjų atliekų kriterijus, bet kurioms nėra reikalingas aukšto lygio surinkimas ir izoliavimas.	Antžeminis lygmuo	Sąvartynas
Mažo radioaktyvumo	Atliekos, kuriose yra nedidelis kiekis ilgaamžių radionuklidų. Tokias atliekas reikia surinkti ir gerai izoliuoti laikotarpiui iki kelių šimtų metų.	Požeminis lygmuo	Paviršinis (< 30 metrų)
Vidutinio radioaktyvumo	Atliekos, kurias dėl jų sudėties ir, ypač, dėl ilgaamžių radionuklidų, reikia labiau izoliuoti, bet dėl kurių nereikia imtis arba reikia imtis labai nedaug priemonių dėl išskiriamo karščio.	Požeminis lygmuo	Vidutinio gylio (30–100 metrų)
Didelio radioaktyvumo	Atliekos, kurių aktyvumo koncentracijos lygis yra pakankamai aukštas, kad išsiskirtų didelis kiekis šilumos, arba kurių sudėtyje yra didelis kiekis ilgaamžių radionuklidų. Panaudotas branduolinis kuras priskiriamas prie šios kategorijos.	Požeminis lygmuo	Geologinis šalinimas (> 400 metrų)

Šaltinis: Europos Audito Rūmai, pagal 2009 m. agentūros TATENA saugos standartus „Bendrasis saugos vadovas Nr. GSG-1. Radioaktyviųjų atliekų klasifikacija“.

19

Kiekvienos klasės atliekomis saugiai surinkti ir tvarkyti naudojamos skirtingos technologijos ir metodai. Žemiausios spektro dalies neradioaktyvias atliekas galima šalinti paprastai, kartu su buitinėmis atliekomis. Priešingos spektro dalies didelio radioaktyvumo atliekos, pavyzdžiui, panaudotas branduolinis kuras, yra tokios radioaktyvios, kad, siekiant užtikrinti ilgalaikį saugumą ir saugą, yra reikalingas aukščiausio laipsnio surinkimas ir izoliavimas. Šalinimas giluminiame geologiniame kapinyne, keleto šimtų metrų gylyje po žeme paprastai laikomas tinkamiausiu didelio radioaktyvumo atliekų galutinio šalinimo variantu¹⁵. Pagal agentūros TATENA saugos standartus, pasibaigus branduolinio reaktoriaus eksploatavimo nutraukimo procesui, atliekų tvarkymas nebūna baigtas tol, kol didelio radioaktyvumo atliekos perkeliamos į galutinio šalinimo atliekyną¹⁶.

ES ir tarptautinis principas „moka teršėjas“

20

Panaudoto kuro ir radioaktyviųjų atliekų tvarkymas Europos Sąjungoje reglamentuojamas Radioaktyviųjų atliekų tvarkymo direktyva¹⁷. Jos reikalavimai pagrįsti 1997 m. agentūros TATENA konvencija, prie kurios Lietuva, Bulgarija ir Slovakija yra prisijungusios¹⁸. Pagal šią konvenciją ją pasirašiusios šalys įpareigojamos taikyti principą „moka teršėjas“, pagal kurį atliekas pagaminęs subjektas turėtų padengti atliekų tvarkymo išlaidas, kad nebūtų padaryta žalos žmogaus sveikatai ir aplinkai¹⁹. Dar vienas konvencijoje įtvirtintas principas yra tai, kad branduolinių atliekų tvarkymo naštos negalima nepagrįstai užkrauti būsimoms kartoms. Tai atspindėta Radioaktyviųjų atliekų tvarkymo direktyvoje, joje nustatyta, kad „tai turėtų būti kiekvienos valstybės narės etikos įsipareigojimas, kuriuo ji privalėtų vengti ateities kartoms nepagrįstai užkrauti bet kokią našta, susijusią su esamu panaudotu branduoliniu kuru ir radioaktyviosiomis atliekomis, įskaitant bet kurias radioaktyvias atliekas, kurios būtų išimamos iš esamų branduolinių įrenginių, kurių eksploatavimas nutraukiamas“²⁰.

ES branduolinių reaktorių eksploatavimo nutraukimo pagalbos programų dalyvių pareigos ir atsakomybė

21

Europos Komisija nusprendė, kai tai leidžiama pagal atitinkamas teises nuostatas, branduolinių reaktorių eksploatavimo nutraukimo pagalbos programoms taikyti netiesioginio valdymo metodą²¹. Pagal šį valdymo metodą Komisija biudžeto vykdymo užduotis patiki įgyvendinančiosioms institucijoms (žr. **IV priedą**), bet pati išsaugo bendrą atsakomybę ir pareigą atsiskaityti už ES biudžeto vykdymą. Todėl Komisija turi užtikrinti, kad įgyvendinančiosios institucijos būtų sukūrusios pakankamas kontrolės ir stebėjimo struktūras. **Europos rekonstrukcijos ir plėtros bankas** (ERPB) yra visų šių trijų programų įgyvendinančioji institucija.

- 15 2009 m. agentūros TATENA saugos standartai, „Bendrasis saugos vadovas Nr. GSG-1. Radioaktyviųjų atliekų klasifikacija“, p. 6.
- 16 2009 m. agentūros TATENA saugos standartai, „Bendrasis saugos vadovas Nr. GSG-1. Radioaktyviųjų atliekų klasifikacija“, p. 3.
- 17 2011 m. liepos 19 d. Tarybos direktyva 2011/70/Euratomas, kuria nustatoma panaudoto branduolinio kuro ir radioaktyviųjų atliekų atsakingo ir saugaus tvarkymo Bendrijos sistema (OL L 199, 2011 8 2, p. 48).
- 18 Agentūros TATENA Jungtinė panaudoto kuro tvarkymo saugos ir radioaktyviųjų atliekų tvarkymo saugos konvencija.
- 19 Agentūros TATENA Jungtinės panaudoto kuro tvarkymo saugos konvencijos ir radioaktyviųjų atliekų tvarkymo saugos konvencijos 21 straipsnyje nurodyta: „Kiekviena Susitariančioji Šalis užtikrina, kad už panaudoto kuro ar radioaktyviųjų atliekų tvarkymo saugą pirmiausia būtų atsakingas atitinkamas licenciatas, ir imasi tinkamų priemonių užtikrinti, kad toks licenciatas vykdytų savo įpareigojimus“.
- 20 Tarybos direktyvos 2011/70/EEB 24 konstatuojamoji dalis.
- 21 2012 m. spalio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES, Euratomas) Nr. 966/2012 dėl Sąjungos bendrajam biudžetui taikomų finansinių taisyklių ir kuriuo panaikinamas Tarybos reglamentas (EB, Euratomas) Nr. 1605/2002 (OL L 298, 2012 10 26, p. 1), paskutinį kartą iš dalies pakeisto 2015 m. spalio 28 d. Reglamentu (ES, Euratomas) Nr. 2015/1929, 58 straipsnio c punktas.

22

Be to, Lietuvos **Centrinė projektų valdymo agentūra**, nacionalinė viešo sektoriaus institucija, yra antroji įgyvendinančioji institucija ir pagal valdyti pavestus projektus atlieka tas pačias funkcijas, kaip ERPB²². Tuo metu, kai buvo atliekamas auditas, visi nauji projektai buvo įgyvendinami per Centrinę projektų valdymo agentūrą. ERPB išliks atsakingas už projektus, kurie anksčiau buvo priskirti jo atsakomybės sričiai.

23

Trys **valstybės narės** yra įpareigosotos sukurti reikiamas nacionalines struktūras programai įgyvendinti ir imtis visų reikalingų priemonių, kad pašalintų visas teises ir administracines kliūtis, trukdančias tinkamai vykdyti jų atitinkamas eksploataavimo nutraukimo programas²³. Valstybės narės iš ministerijos, atsakingos už energetikos politiką, paskiria programos koordinatorių, kuris prisiima bendrą atsakomybę už atitinkamų eksploataavimo nutraukimo programų planavimą, koordinavimą ir stebėjimą nacionaliniu lygmeniu.

24

Lietuva taip pat paskyrė Finansų ministeriją, kad ši atliktų finansų koordinatorės funkcijas ir būtų atsakinga už finansinę Centrinės projektų valdymo agentūros priežiūrą.

25

Pagrindiniai **naudos gavėjai** pagal programas yra atominių elektrinių operatoriai ir (arba) eksploataavimo nutraukimo licencijų savininkai, kurie yra valstybinės įmonės. Patvirtinus pasiūlymus, jie tampa atsakingi už projektų vykdymą.

26

Kiekvienais metais valstybės narės siūlo metinę darbo programą, kurioje išdėsto, kaip numato panaudoti finansavimą. Komisija, pasikonsultavusi su Branduolinių reaktorių eksploataavimo nutraukimo pagalbos programos komitetu, sudarytu iš 28 ES valstybių narių atstovų, tvirtina finansavimo sprendimus. Ji taip pat tvirtina atskirų įgyvendinančiosios institucijos atrinktų projektų, kuriuos numatoma finansuoti iš ES pagalbos lėšų, dokumentus. Atlikus koordinavimo procedūras nacionaliniu lygmeniu, programos koordinatorius teikia naujus projekto pasiūlymus tvirtinti ERPB, o Lietuvoje – ir Centrinei projektų valdymo agentūrai. Po patikrinimo įgyvendinančiosios institucijos projekto pasiūlymus teikia Komisijai.

22 Slovakija oficialiai pasiūlė įsteigti antrą nacionalinę įgyvendinančiąją instituciją – Slovakijos inovacijų ir energetikos agentūra dirbtų kartu su ERPB.

23 2014 m. rugpjūčio 7 d. Komisijos įgyvendinimo sprendimo C(2014) 5449 dėl 2014–2020 m. Bulgarijos, Lietuvos ir Slovakijos branduolinių reaktorių eksploataavimo nutraukimo pagalbos programų taikymo taisyklių 4 straipsnis.

27

Tada Komisija perveda atitinkamas lėšas ERPB, o Lietuvoje – ir Centrinei projektų valdymo agentūrai pagal sutartines nuostatas. Tada šios įstaigos atlieka projektų įgyvendinimo stebėjimą.

Ankstesnė Europos Audito Rūmų specialioji ataskaita dėl branduolinių reaktorių eksploatavimo nutraukimo**28**

2011 m. specialiojoje ataskaitoje Europos Audito Rūmai jau nagrinėjo ES finansinę pagalbą branduolinių reaktorių Bulgarijoje, Lietuvoje ir Slovakijoje eksploatavimo nutraukimui²⁴.

24 Specialioji ataskaita Nr. 16/2011 „ES finansinė parama atominių elektrinių Bulgarijoje, Lietuvoje ir Slovakijoje eksploatavimo nutraukimui: pasiekimai ir ateities iššūkiai“ (<http://eca.europa.eu>).

29

Šio audito tikslas buvo nustatyti, ar Lietuva, Bulgarija ir Slovakija nuo 2011 m., paskutiniosios mūsų ataskaitos²⁵ šia tema paskelbimo, padarė ES branduolinių reaktorių eksploatavimo nutraukimo pagalbos programų įgyvendinimo pažangos.

30

Visų pirma, nagrinėjome, ar padaryta programų įgyvendinimo pažangos šiais aspektais:

- išmontuojant elektrines, rūpinantis reikalingomis licencijomis ir kuriant panaudoto kuro ir atliekų tvarkymo infrastruktūrą;
- nustatant patikimą išlaidų vertinimo tvarką ir užtikrinant, kad būtų skirta reikalingų lėšų eksploatavimo nutraukimui užbaigti.

31

Kiekvienoje iš trijų valstybių narių vykome į atitinkamas elektrines, analizavome programų ir projektų dokumentus, atlikome interviu su valstybių narių pareigūnais, atominėse elektrinėse operatoriais, nacionalinių radioaktyviųjų atliekų tvarkymo licencijų savininkais, reguliavimo institucijomis, įgyvendinančiųjų institucijų ir Europos Komisijos pareigūnais.

32

Kad galėtume įvertinti projektų lygmeniu padarytą pažangą, trijose valstybėse narėse atrinkome 17 ES finansuotų branduolinių reaktorių eksploatavimo nutraukimo infrastruktūros ir ne infrastruktūros projektų (žr. **V priedą**). Atrinkome tuos projektus, dėl kurių ankstesnėje ataskaitoje nustatėme svarbiausių faktų, taip pat projektus, kurie itin svarbūs eksploatavimo nutraukimui. Taip pat surinkome duomenis apie 18 vykdomų pagrindinių infrastruktūros projektų vėlavimą ir išlaidų viršijimą (**VI priedas**).

33

Taip pat, kur buvo įmanoma, pažymėjome trijų valstybių narių taikomos praktikos tobulinimo ir bendro perspektyvinio mąstymo pavyzdžius. Tuo tikslu vykome į pasaulyje pirmą kartą statomo giluminio geologinio kapinyno statybvietę Suomijoje (žr. **VII priedą**).

25 Specialioji ataskaita Nr. 16/2011.

Audito apimtis ir metodas

34

Audito darbas vykdytas nuo 2015 m. balandžio mėn. iki 2016 m. balandžio mėn.

35

Per auditą netikrinome, kaip projektų išlaidos atitinka konkrečioms fondams taikomas taisykles, bei viešųjų pirkimų procedūrų. Įrenginių radioaktyviojo saugumo arba saugos nevertinome, nes už tai atsakingos atitinkamos nacionalinės institucijos. Jokiais būdais nesiekiame nei palaikyti, nei peikti branduolinės energetikos, taip pat nedarome išvadų dėl ES tiekiamos energijos rūšių; šie klausimai šioje ataskaitoje nenagrinėjami.

Nuo 2011 m. padaryta tam tikros eksploataavimo nutraukimo pažangos, tačiau dar laukia itin svarbūs neišspręsti uždaviniai

36

Šiame skirsnyje išdėstyti mūsų nustatyti faktai dėl pažangos, padarytos nuo 2011 m. per ES pagalbos programų remiamą eksploataavimo nutraukimo procesą ir pažymėti visi vėlavimo atvejai, turėję įtakos pagrindiniams infrastruktūros projektams.

Pažanga padaryta nekontroliuojamosiose zonose, tačiau reaktorių pastatų išmontavimas dar nepradėtas, o radioaktyviųjų atliekų tvarkymo infrastruktūra parengta tik iš dalies

37

Kiekvienoje iš trijų branduolinių elektrinių nagrinėjome:

- koku mastu atominės elektrinės sustabdymas yra negrįžtamas;
- padarytą pažangą išmontuojant įrenginius nekontroliuojamojoje ir kontroliuojamojoje zonose;
- ar yra panaudoto kuro ir atliekų tvarkymo infrastruktūra, kuri reikalinga nutraukiant eksploatavimą ir išmontuojant įrenginius.

Nacionalinės institucijos nurodo, kad dabar elektrinės sustabdytos negrįžtamai, tačiau Komisijos numatyti išdirbiai dar nebuvo pasiekti

38

2011 m. Komisija nustatė keturis numatomus išdirbius, kuriuos sustabdyta atominė elektrinė turi pasiekti, kad jos sustabdymas būtų laikomas negrįžtamu²⁶. **3 lentelėje** pateiktas mūsų vertinimas, koku mastu šie numatomi išdirbiai Lietuvoje, Bulgarijoje ir Slovakijoje yra pasiekti.

39

Lietuvos, Bulgarijos ir Slovakijos institucijos teigia, kad padaryta pažanga reiškia, kad dabar elektrinės sustabdytos tikrai negrįžtamai, nes veiklą atnaujinti techniškai būtų neįmanoma ir ekonomiškai neveiksminga²⁷.

- 26 2011 m. lapkričio 24 d. Komisijos tarnybų darbinis dokumentas SEC(2011) 1387 final „Poveikio vertinimas. Pridedamas prie pasiūlymo dėl Tarybos reglamento dėl Sąjungos paramos Bulgarijos, Lietuvos ir Slovakijos branduolinių reaktorių eksploataavimo nutraukimo pagalbos programoms“.
- 27 Remiantis Ignalinos atominės elektrinės pateikta informacija, 1 blokas iki negrįžtamo sustabdymo būklės sutvarkytas 2007 m., kai pakeista jo eksploataavimo licencija ir patvirtintos jo eksploataavimo nutraukimo sąlygos. 2014 m. birželio 16 d. panaikintas įstatymas, kuriuo buvo uždrausta negrįžtamai nutraukti 1 bloko veiklą, kol nebus užtikrintas visų darbų, susijusių su šia būsle arba įrenginių eksploataavimo nutraukimu, finansavimas. 2 bloko licencija pakeista 2012 ir 2014 m. Per Bulgarijos parlamento 2015 m. vasario 6 d. sesiją Bulgarijos energetikos ministras pažymėjo, kad keturių atitinkamų blokų eksploatavimas nutrauktas negrįžtamai. Slovakijos institucijos teigia, kad eksploataavimo nutraukimo licencijos pakeitimas yra ženklas, kad pasiekta negrįžtamo sustabdymo būklė.

Europos Audito Rūmų įvertinimas, koku mastu 2015 m. gruodžio 31 d. duomenimis trys atominės elektrinės pasiekė negrįžtamo sustabdymo numatomus išdirbius

Numatomi išdirbiai	Ignalina, Lietuva	Kozlodujus, Bulgarija	Bohunicė, Slovakija
1. Atominės elektrinės veikla nutraukta, ji saugiai išlaikoma, kol bus išimtas visas kuras	Iš dalies įvykdytas Vykdomas saugus išlaikymas. Iš 1 reaktoriaus kuras išimtas. Iš 2 reaktoriaus kuras dar neišimtas.	Įvykdytas Iš reaktorių ir kuro baseinų kuras išimtas.	Įvykdytas Iš reaktorių ir kuro baseinų kuras išimtas.
2. Gauta eksploataavimo nutraukimo licencija	Neįvykdytas Licencija dar neišduota.	Iš dalies įvykdytas Licencija išduota dėl 1–2 blokų, licenciją dėl 3–4 blokų planuojama gauti 2016 m.	Įvykdytas Licencija išduota 2015 m.
3. Užbaigtas reaktoriaus aktyviosios zonos / pirminio kontūro išmontavimo planas	Iš dalies įvykdytas Išmontavimo proceso projektas neužbaigtas, vykdomas tyrimas (žr. <i>V priedą</i> , 6 projektą).	Iš dalies įvykdytas Vykdomas išmontavimo proceso projektavimo viešasis pirkimas.	Iš dalies įvykdytas Išmontavimo proceso projekto rengimo projektas dar vykdomas (žr. <i>V priedą</i> , 16 projektą).
4. Pradėtas reaktoriaus pastato išmontavimas	Iš dalies įvykdytas Kol kas reaktoriaus pastate atlikti tik smulkūs darbai.	Iš dalies įvykdytas Kol kas reaktoriaus pastate atlikti tik smulkūs darbai.	Iš dalies įvykdytas Kol kas reaktoriaus pastate atlikti tik smulkūs darbai.

Šaltinis: Europos Audito Rūmai, pagal iš nacionalinių institucijų gautą informaciją.

40

Tačiau vienas iš numatytų išdirbių, pagal kuriuos vertinama, ar branduolinių reaktorių eksploataavimo nutraukimo procese pasiektas negrįžtamo sustabdymo etapas, yra tai, ar gauta eksploataavimo nutraukimo licencija, kuri yra būtina prieš pradėdant darbą kontroliuojamojoje zonoje. Nuo 2011 m. Bulgarija ir Slovakija pažengė į priekį ir vietoj eksploataavimo licencijos gavo atitinkamų elektrinių eksploataavimo nutraukimo licenciją, o Lietuva – ne.

- **Lietuvos** Ignalinos elektrinė dar negavo eksploataavimo nutraukimo licencijos ir planuoja ją gauti ne anksčiau kaip 2022 m., 10 metų vėliau, negu planuota iš pradžių, ir praėjus 18 metų nuo elektros gamybos 1 bloke nutraukimo.
- **Bulgarijos** Kozlodujaus elektrinė gavo 10 metų eksploataavimo nutraukimo licenciją pirmiesiems dviem blokams 2014 m. lapkričio 27 d. ir numato, kad 3 ir 4 blokų eksploataavimo nutraukimo licencija bus išduota 2016 m. Tačiau didelės apimties darbams atlikti išmontuojant ypač svarbias reaktoriaus sistemas arba patį reaktorių dar gali būti reikalingi papildomi leidimai.
- **Slovakijos** Bohunicės elektrinė dabartinę eksploataavimo nutraukimo licenciją gavo 2014 m. gruodžio 23 d., ir pagal ją galėjo pradėti išmontavimo darbus reaktoriaus pastate. Eksploataavimo nutraukimo plane didelės apimties išmontavimo darbų nenumatyta pradėti iki 2015 m. pabaigos. Didelės apimties išmontavimo darbai dar nepradėti.

Padaryta pažanga išmontuojant įrenginius nekontroliuojamojoje zonoje

41

Kaip parodyta **3 lentelėje**, nė viena iš trijų elektrinių dar nebaigė rengti aktyviosios reaktoriaus zonos / pirminio kontūro išmontavimo projektų ir reaktoriaus pastate atliko tik smulkius darbus. Vadinasi, visoms trimis valstybėms narėms dar reikia išspręsti itin svarbius darbų kontroliuojamosiose zonose, įskaitant reaktorių pastatus, uždavinius.

42

Tačiau išmontuojant įrenginius nekontroliuojamojoje zonoje padaryta pažangos. Nuo to laiko, kai paskelbta mūsų paskutinioji ataskaita, visose trijose elektrinėse vykdant kai kurių pagrindinių komponentų, pavyzdžiui, nekontroliuojamojoje zonoje esančios turbinų salės, išmontavimo darbus pažengta į priekį (žr. **8 ir 9 pav.** pateiktus pavyzdžius). Lietuvoje išmontavimas pradėtas vėliau negu planuota, tačiau nuo 2014 m. darbas vykdomas.

8 ir 9 pav.

Pažangos, padarytos Slovakijos Bohunicės V1 atominėje elektrinėje išmontuojant pagrindinius komponentus turbinų salėje nuotraukos

8 pav. Iki išmontavimo

2011 m. turbinų salė su turbinomis
© „Javys“.

9 pav. Po išmontavimo

2015 m. turbinų salė be turbinų
© „Javys“.

Padaryta tam tikros pažangos kuriant atliekų tvarkymo infrastruktūrą, tačiau panaudoto kuro galutinio šalinimo atliekyno įrengimas yra vis dar koncepcijos formulavimo etape

43

Licencija tęsti eksploataavimo nutraukimo procesą bus išduota tik tada, jeigu, *inter alia*, bus įdiegti tinkami atliekų tvarkymo sprendimai ir infrastruktūra. Kadangi įvairių rūšių atliekos tvarkomos skirtingai (žr. **2 lentelę**), reikia atlikti pakankamai išsamią radiologinę inventorizaciją ir parengti įrenginio bei radioaktyviųjų atliekų aprašą, kad būtų galima tiksliai nustatyti, kokia metodika ir technologijos reikalingos sistemoms ir struktūroms deaktyvuoti, išmontuoti ir atskirti, ir pasirinkti tinkamiausius atliekų tvarkymo sprendimus. Šioje srityje nuo paskutiniojo mūsų audito visos trys valstybės narės padarė tam tikros pažangos. Tačiau, nors iš esmės eksploataavimo nutraukimo planais vadovaujamosi, reaktoriaus pastatų radiologinis aprašas nė vienoje iš trijų elektrinių dar nėra išsamus.

44

Kalbant apie **labai mažo–vidutinio radioaktyvumo atliekas** (žr. **4 lentelę**), visos trys valstybės narės padarė tam tikros pažangos statydamos pagrindinę reikalingą atliekų tvarkymo infrastruktūrą. Įdiegta infrastruktūra atitinka esamus poreikius šiuo eksploataavimo nutraukimo proceso etapu. Dėl to nė vienoje iš trijų elektrinių, kurių eksploataavimas nutraukiamas, negresia rizika, kad dėl nepakankamo atliekų tvarkymo infrastruktūros pajėgumo eksploataavimo nutraukimo procesą reikėtų stabdyti. Tačiau kelis didesnio radioaktyvumo atliekų arba atliekų, kurių kiekis ateityje didės, tvarkymo projektus vėluojama įgyvendinti, o pagal kai kuriuos projektus dar tęsiasi projektavimo etapas (žr. **4 lentelę** ir 60–71 dalis).

45

Didelio radioaktyvumo atliekos daugiausia yra dviejų formų: šalinamas panaudotas branduolinis kuras arba medžiagos, likusios perdirbus branduolinį kurą. Apskritai, panaudotas branduolinis kuras sudaro 95 % didelio radioaktyvumo atliekų kiekio, jis sukelia 95–99 % viso atominės elektrinės radioaktyvumo. Iš reaktoriaus išimti panaudoto branduolinio kuro elementai (žr. **10 pav.**) perdirbami arba perkeliama į laikiną saugyklą, kur saugomi maždaug penkiasdešimt metų.

Labai mažo–vidutinio radioaktyvumo atliekų tvarkymo infrastruktūros statybos pažanga 2011 ir 2015 m.

	2011 m.	2015 m.
Ignalina, Lietuva	Labai mažo radioaktyvumo atliekų kapinyno „tarpinės saugyklos“ įrengimo darbai.	Tarpinė saugykla užbaigta, užpildyta 80 % jos tūrio.
	Antžeminė saugyklos statyba dar nepradėta.	Antžeminė saugyklos statyba dar nepradėta, nes dėl pakeisto techninio projekto vėluoja konkursas.
	Paviršinio mažo ir vidutinio radioaktyvumo trumpamazių radioaktyviųjų atliekų kapinyno projektavimo etapas.	Dar nebaigtas paviršinio kapinyno projektavimo etapas, vėluojama 1 metais.
	Ilgamazių vidutinio radioaktyvumo kietųjų atliekų tvarkymo ir saugojimo kompleksą vėluojama įrengti 3,5 metų.	Kietųjų atliekų tvarkymo ir saugojimo kompleksą vėluojama įrengti 9 metais. Perduoti eksploatuoti numatyta 2018 m. Atliekų, išmontavus reaktorių, saugojimo atliekyno nėra, nors su tuo susijęs projektas prasidėjo.
Kozlodujus, Bulgarija	Naudojami elektrinės teritorijoje esantys saugojimo ir apdorojimo įrenginiai, tačiau tęsiant eksploatavimo nutraukimo darbus, ateityje bus reikalingi papildomi saugojimo ir apdorojimo pajėgumai.	Remiantis eksploatavimo nutraukimo licencijos savininkės Valstybinės radioaktyviųjų atliekų tvarkymo įmonės (SERAW) atliktu vertinimu, esamų radioaktyviųjų atliekų saugojimo įrenginių pakaks iki 2022 m.
	Nacionalinį mažo ir vidutinio radioaktyvumo atliekų atliekyną ketinama pastatyti iki 2015 m. pabaigos.	Nacionalinį mažo ir vidutinio radioaktyvumo atliekų atliekyną, pagrindinį trūkstamą elementą, įrengti vėluojama 6 metais. Numatoma užbaigti 2021 m. (žr. 56 dalį).
Bohunicė, Slovakija	Naudojami elektrinės teritorijoje esantys saugojimo ir apdorojimo įrenginiai. Tęsiant eksploatavimo nutraukimo darbus, ateityje bus reikalingi papildomi saugojimo ir apdorojimo pajėgumai.	Vykdomą projektą, kurio paskirtis – padidinti nacionalinį labai mažo radioaktyvumo atliekų kapinyno pajėgumą, ketinama užbaigti 2018 m.

Šaltinis: Europos Audito Rūmai, pagal iš nacionalinių institucijų gautą informaciją.

VVER440/230 panaudoto branduolinio kuro elementų saugojimo krepšys

© „Javys“.

46

Bulgarijoje ir **Slovakijoje** kuras visiškai išimtas, o **Lietuvoje** 2 blokas dar iš dalies užpildytas kuru, 1 bloko saugojimo baseinai vis dar užpildyti panaudotu branduoliniu kuru. **Bulgarijoje** ir **Slovakijoje** panaudoto branduolinio kuro elementai vis dar klasifikuojami kaip medžiaga, kurią galima panaudoti ateityje, nors dalį šios medžiagos neišvengiamai reikės pašalinti visam laikui. **5 lentelėje** apžvelgiama panaudoto branduolinio kuro klasifikacija, dabartinė panaudoto branduolinio kuro saugojimo vieta ir priemonės, panaudoto branduolinio kuro laikino tvarkymo infrastruktūros būklė.

5 lentelė

Panaudoto branduolinio kuro saugojimo ir klasifikavimo apžvalga

		Ar iš aktyviosios reaktoriaus zonos išimtas kuras?	Ar iš reaktoriaus ir saugojimo baseinų išimtas kuras?	Panaudoto branduolinio kuro klasė	Dabartinė panaudoto branduolinio kuro laikymo vieta	Ar įrengtas panaudoto branduolinio kuro galutinio laidojimo kapinynas?
Ignalina, Lietuva	1 blokas	Taip	Ne	Didelio radioaktyvumo atliekos	1 bloko reaktoriaus baseinai ir laikina sauso tipo panaudoto kuro saugykla elektrinės teritorijoje	Ne
	2 blokas	Ne	Ne	Didelio radioaktyvumo atliekos	Aktyvioji 2 bloko reaktoriaus zona ir 2 bloko reaktoriaus baseinai	Ne
Kozlodujus, Bulgarija		Taip	Taip	Medžiagos, kurias galima panaudoti ateityje	Elektrinės teritorijoje įrengta šlapio ir sauso tipo laikina panaudoto kuro saugykla, dalis siunčiama į Rusiją	Ne
Bohunicė V1, Slovakija		Taip	Taip	Medžiagos, kurias galima panaudoti ateityje	Elektrinės teritorijoje įrengta šlapio tipo panaudoto kuro saugykla	Ne

Šaltinis: Europos Audito Rūmai, pagal iš nacionalinių institucijų gautą informaciją.

47

6 lentelėje apžvelgiama nuo 2011 m. padaryta pažanga kuriant **panaudoto branduolinio kuro laikino saugojimo infrastruktūrą**. Visų pirma pažymėtina, kad pažangą Lietuvoje stabdė tai, kad vėlavo laikinos panaudoto kuro saugyklos statyba.

Pažanga, padaryta kuriant panaudoto branduolinio kuro laikino saugojimo infrastruktūrą, 2011 ir 2015 m.

	2011 m.	2015 m.
Ignalina, Lietuva	Iš blokų kuro nebuvo galima išimti, kol neveikė laikina panaudoto kuro saugykla, tačiau šis projektas vėlavo 4 metais.	Laikinos panaudoto kuro saugyklos statyba atidėta dar 6 metams, dėl to nuo 2005 m. galutinio eksploatavimo nutraukimo plano atsiliekama 10 metų. Saugyklą užbaigti yra būtina, kad būtų išduota eksploatavimo nutraukimo licencija.
Kozlodujus, Bulgarija	Didelis vėlavimas ir išlaidų viršijimas turėjo padarinių laikinos sauso tipo panaudoto kuro saugyklos, kurioje panaudoto kuro rinklės būtų saugomos konteineriuose, projektavimui ir statybai.	Perėmimo sertifikatas gautas 2013 m. kovo mėn. Iki 2015 m. iš planuotų 34 konteinerių saugoti 6 pakrauti konteineriai. 2016 m. sausio 29 d. gauta 10 metų saugyklos eksploatavimo licencija.
Bohunicė, Slovakija	Įrengta laikina šlapio tipo panaudoto kuro saugykla.	Panaudotas kuras iš V1 atominės elektrinės saugomas elektrinės teritorijoje, laikinoje panaudoto kuro saugykloje. Įskaitant panaudotą kurą iš kitų elektrinių, saugyklos tūrio pakaks iki 2024 m. Sprendimas dėl galutinio šalinimo dar nepriimtas, planuojama statyti laikiną sauso tipo panaudoto kuro saugyklą.

Šaltinis: Europos Audito Rūmai, pagal iš nacionalinių institucijų gautą informaciją.

48

Laikina panaudoto branduolinio kuro saugykla yra laikinas sprendimas prieš galutinį šalinimą. **Galutinis šalinimas giluminiame geologiniame kapinyne**, dažniausiai keleto šimtų metrų arba didesniame gylyje po žeme, paprastai laikomas tinkamiausiu didelio radioaktyvumo atliekų šalinimo sprendimu (pavyzdžiui, žr. **VII priedą**). Iš esmės, kiekviena branduolinę programą vykdanči šalis turėtų parengti tinkamo kapinyno statybos programą²⁸. Tačiau kai kurios šalys pagamina nedidelius kiekius radioaktyviųjų atliekų, jų finansiniai išteklių riboti arba jose nėra reikiamų geologinių sąlygų²⁹. Kaip parodyta **5 lentelėje**, nė viena iš aptariamų trijų valstybių narių kol kas neturi tokio kapinyno atliekų galutiniam šalinimui. Kitos ES valstybės narės susiduria su tokiais pačiais sunkumais.

49

Galimybės naudotis galutinio šalinimo vieta būtų galima užtikrinti per tarptautinį bendradarbiavimą. Jei būtų naudojamas „tarptautinis kapinynas“, bendrame kapinyne būtų šalinamos atliekos iš daugiau negu vienos šalies. Kai visos juo besinaudojančios šalys yra kaimyninės, kapinynas dažnai vadinamas „regioniniu kapinynu“³⁰.

- 28 2004 m. spalio mėn. agentūros TATENA ataskaita „Tarptautinių radioaktyviųjų atliekų kapinyno kūrimas: infrastruktūros modelis ir bendradarbiavimo scenarijai“. Agentūros TATENA Jungtinė panaudoto kuro tvarkymo saugos ir radioaktyviųjų atliekų tvarkymo saugos konvencija.
- 29 2004 m. spalio mėn. agentūros TATENA ataskaita „Tarptautinių radioaktyviųjų atliekų kapinyno kūrimas: infrastruktūros modelis ir bendradarbiavimo scenarijai“. Agentūros TATENA Jungtinė panaudoto kuro tvarkymo saugos ir radioaktyviųjų atliekų tvarkymo saugos konvencija.
- 30 2004 m. spalio mėn. agentūros TATENA ataskaita „Tarptautinių radioaktyviųjų atliekų kapinyno kūrimas: infrastruktūros modelis ir bendradarbiavimo scenarijai“, p. 5.

50

ES radioaktyviųjų atliekų tvarkymo direktyvoje numatytos regioninio bendradarbiavimo šioje srityje galimybės ir tiesiogiai pripažįstama, kad „kai kurios valstybės narės mano, kad gali būti naudinga, saugu ir ekonomiškai veiksminga bendrai naudoti panaudoto branduolinio kuro ir radioaktyviųjų atliekų tvarkymo įrenginius, įskaitant atliekynus“³¹. Tačiau kai kurios ES valstybės narės savo nacionalinės teisės aktais riboja branduolinių atliekų importą. Pavyzdžiui:

- **Lietuvoje** draudžiama importuoti radioaktyvias atliekas ir panaudotą branduolinį kurą, išskyrus a) radioaktyviųjų atliekų ir panaudoto branduolinio kuro tranzitą per Lietuvą ir b) užsienyje perdirbtų radioaktyviųjų atliekų ir panaudoto kurio reimportą³².
- **Bulgarijoje** draudžiama importuoti radioaktyvias atliekas, išskyrus a) po Bulgarijoje pagamintų panaudotų užsandarintų jonizuojančiosios spinduliuotės šaltinių reimporto ir b) radioaktyvias atliekas, kurios buvo perdirbtos, teikiant paslaugas Bulgarijai³³.
- **Slovakijoje** draudžiamas radioaktyviųjų atliekų importas, išskyrus a) gabenimą per šalį ir b) radioaktyviųjų atliekų importą perdirbimui ir apdorojimui³⁴.

51

Visoje ES šiuo metu statomas tik vienas giluminis geologinis kapinynas – Suomijoje (žr. **VII priedą**). Nuo to laiko, kai Suomijos vyriausybė 1983 m. priėmė pirmąjį sprendimą dėl įgyvendinimo tvarkaraščio ir vietos atrankos pradžios, iki to laiko, kai bus galima pradėti šalinti atliekas, praeis beveik 40 metų (**11 pav.** pateiktas projekto tvarkaraštis). Panaudotą kurą planuojama pradėti šalinti XXI a. trečiojo dešimtmečio pradžioje.

31 Tarybos direktyvos 2011/70/Euratomas 33 konstatuojamoji dalis. Dėl importo ir eksporto sąlygų žr. Radioaktyviųjų atliekų tvarkymo direktyvos 4 straipsnio 4 dalį ir 2006 m. lapkričio 20 d. Tarybos direktyvos 2006/117/Euratomas dėl radioaktyviųjų atliekų ir panaudoto kuro vežimo priežiūros ir kontrolės (OL L 337, 2006 12 5, p. 21).

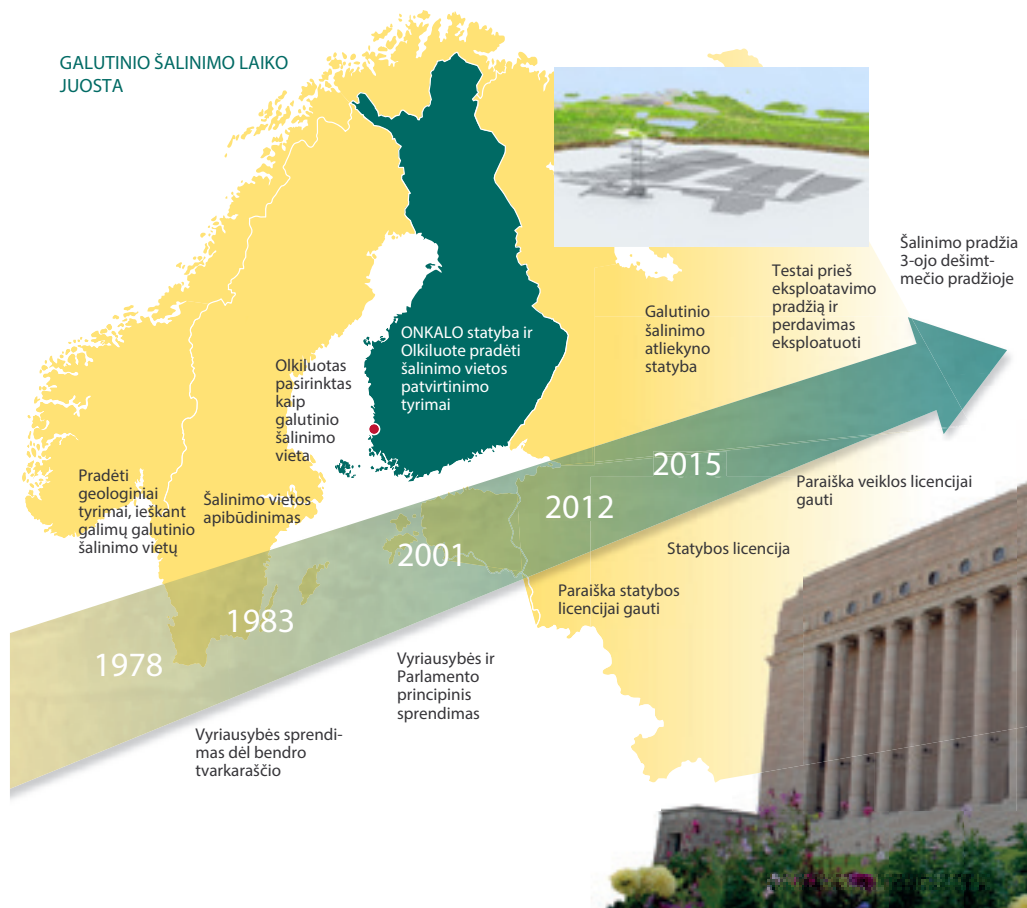
32 Žr. 1999 m. gegužės 20 d. Lietuvos Respublikos radioaktyviųjų atliekų tvarkymo įstatymo Nr. VIII-1190 24 straipsnį.

33 Žr. Bulgarijos įstatymo dėl saugaus branduolinės energijos naudojimo (paskutinį kartą iš dalies keisto 2014 m. lapkričio 28 d.) 17 straipsnį.

34 Žr. Slovakijos įstatymą 541/2006 Coll dėl taikaus branduolinės energijos naudojimo ir jo 21 straipsnį „Radioaktyviųjų atliekų importas“.

11 pav.

Suomijos giluminio geologinio kapinyno įrengimo tvarkaraštis

© Posiva Oy.

52

Kitos valstybės narės šiuo metu taip pat vykdo giluminių geologinių kapinynų paruošiamuosius darbus ir yra pasiekusios skirtingus šio proceso tvarkaraščio etapus.

- **Švedijoje** Švedijos radiacinės saugos institucija nagrinėja paraišką dėl giluminio geologinio kapinyno statybos pasirinktoje vietovėje Forsmarke. Kapinyno statybą baigti ir kapinyną perduoti eksploatuoti numatyta 2028 m.³⁵
- **Prancūzijoje** 2017–2018 m. galbūt bus pateikta statybos paraiška. Bandomąjį eksploatacavimo etapą suplanuota vykdyti 2025–2035 m., o komercinį eksploatacavimą pradėti po 2035 m.³⁶

35 2016 m. balandžio 4 d. Komisijos tarnybų darbinis dokumentas SWD(2016) 102 final, pridėtas prie Komisijos komunikato „Branduolinė informacinė programa, pagal Euratomo sutarties 40 straipsnį teikiama Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui, kad jis pareikštų nuomonę“.

36 <http://www.developpement-durable.gouv.fr/Calendrier-du-projet.html+>

- **Vokietijoje** Didelio radioaktyvumo atliekų saugojimo komitetui pavesta iki 2016 m. pabaigos parengti ataskaitą; taip būtų pasirengta vietos pasirinkimo procesui. Pagal nacionalinės teisės aktus sprendimas dėl vietos pasirinkimo turėtų būti priimtas iki 2031 m. Atliekas šalinti būtų galima pradėti ne anksčiau kaip 2045–2050 m.³⁷

53

Pagal 2011 m. ES radioaktyviųjų atliekų tvarkymo direktyvą valstybės narės turėjo iki 2015 m. rugpjūčio mėn. parengti nacionalines programas, įskaitant galutinio šalinimo planus. Komisija įpareigota pateikti šios direktyvos įgyvendinimo ataskaitą Parlamentui ir Tarybai, tačiau to dar nepadare³⁸.

54

Mes išnagrinėjome atitinkamas trijų valstybių narių nacionalines programas ir padarėme išvadą, kad Lietuva, Bulgarija ir Slovakija dar tik pradėjo svarstyti galutinio šalinimo sprendimų galimybes, taigi diskusijos vyksta koncepcijos formulavimo etape.

55

Bulgarijos nacionalinėje programoje išvardytos trys didelio radioaktyvumo atliekų, įskaitant panaudotą kurą, tvarkymo galimybės:

- perdirbimas kitose šalyse;
- dalyvavimas įgyvendinant regioninius arba tarptautinius galutinio šalinimo sprendimus, netrukdam įgyvendinti nacionalinę programą;
- didelio radioaktyvumo atliekų šalinimas Bulgarijoje.

Bulgarijos institucijos, su kurių atstovais kalbėtasi per auditą, atsižvelgdamos į nedidelį šalies branduolinį pajėgumą, geologines ir klimato sąlygas, teisės aktus, visuomenės nuomonę, finansines galimybes ir didelio aktyvumo radioaktyviųjų atliekų kiekį, pirmenybę teikia antrajai, regioninei galimybei. Galutinį sprendimą dėl to, kurią galimybę pasirinkti, numatyta priimti iki 2030 m. Nacionalinėje programoje numatytas laikinas sprendimas – statyti atliekų saugojimo iki šalinimo saugyklą.

37 *Prozesswege zu einer sicheren Lagerung hoch radioaktiver Abfälle unter Aspekten der Rückholbarkeit/Bergbarkeit/Reversibilität, Papier der Vorsitzenden unter Einbeziehung von Kommentaren weiterer Mitglieder der AG 3*, adresas internete www.endlagerbericht.de, informacija paimta 2016 m. balandžio 11 d., p. 4.

38 Tarybos direktyvos 2011/70/Euratomas 14 straipsnio 1 dalis.

56

Lietuvos nacionalinėje programoje, priimtoje 2015 m. gruodžio mėn., Lietuvoje numatyta statyti galutinio laidojimo kapinyną. Tačiau per pokalbius su Lietuvos institucijų atstovais buvo išreikštas susirūpinimas dėl aspektų, kuriuos paminėjo ir Bulgarijos institucijų atstovai, taip pat pažymėta, jog pirmenybę jie teiktų regioninei schemai.

57

Slovakijos nacionalinėje programoje numatytos dvi galimybės:

- šalinimas giluminiame geologiniame kapinyne Slovakijoje; į programą įtraukta jo išlaidų sąmata;
- tarptautinio kapinyno statybos stebėjimas ir rėmimas.

58

Nė viena iš trijų valstybių narių nenurodė, kurie regionai arba šalys galėtų dalyvauti įgyvendinant galimą regioninį arba kitą ES lygmens sprendimą.

Beveik visų pagrindinių eksploatavimo nutraukimo infrastruktūros projektų įgyvendinimas vėlavo

59

Kad galėtume įvertinti nuo 2011 m. padarytą eksploatavimo nutraukimo pažangą, surinkome duomenis apie 18 atrinktų trijų valstybių narių vykdomų ir pagal ES pagalbos programas finansuojamų eksploatavimo nutraukimo infrastruktūros ir rėmimo projektų (žr. **VI priedą**)³⁹.

60

Beveik visuose atrinktuose pagrindiniuose eksploatavimo nutraukimo infrastruktūros projektuose 2011–2015 m. laikotarpiu pastebėta vėlavimų. Kaip matyti **VI priede**, nuo pat įgyvendinimo pradžios iki 2015 m. pabaigos susikaupęs vėlavimas sudaro maždaug iki 10 metų. Šis vėlavimas yra viena iš pagrindinių priežasčių, dėl kurių po paskutiniosios mūsų 2011 m. ataskaitos Lietuva nukėlė galutinę eksploatavimo nutraukimo pabaigos datą dar devyneriems metams. Galutinė eksploatavimo nutraukimo data Lietuvoje dabar yra 2038 m.

³⁹ Šiems 18 projektų eksploatavimo nutraukimo darbams nuo 2011 m. skirta 587 milijonai eurų ES lėšų, kurios sudaro 37 % ES finansavimo, dėl kurio sudarytos sutartys (išskyrus padarinių mažinimo priemones).

61

Mūsų 2011 m. ataskaitoje pažymėta, kad **Lietuva**, įgyvendindama **laikinos panaudoto kuro saugyklos** projektą (žr. **12 pav.**) atsiliko daugiau kaip 4 metais, kaip nurodyta **6 lentelėje**. Nuo tada vėlavimas pailgėjo dar 6 metais. 2011–2014 m. projektas buvo vykdomas ypač lėtai. Sprendimai paspartinti projektą priimti tik 2013 m. pradžioje. Dėl projekto vėlavimo užtruko kuro išėmimas iš reaktoriaus (žr. **V priedą**, 1 projektą).

12 pav.

Laikina panaudoto kuro saugykla Lietuvos Ignalinos atominėje elektrinėje

© IAE.

© IAE.

62

Dar vieno svarbaus Lietuvos projekto – **kietųjų atliekų tvarkymo ir saugojimo komplekso įrengimo** – darbai nuo mūsų paskutiniojo audito vėluoja dar 5 metais, iš viso 9 metais. Su tuo susiję komerciniai ginčai su rangovu išspręsti, iš ES pagalbos programos kaip kompensacija išmokėta 55 milijonai eurų; dar 17,9 milijono eurų atidėta numatyta rizikai padengti.

63

Pagrindinės vėlavimo Lietuvoje priežastys – ginčai pagal sutartį, nepakankama informacija apie tai, kaip elektrinė buvo iš tikrųjų pastatyta, neišsamūs duomenys apie kompleksą ir apie panaudotą kurą, nepakankamas subrangovų darbo koordinavimas ir priežiūra.

64

Nors Bulgarijoje ir Slovakijoje projektų darbai taip pat vėlavo, planuota galutinė eksploatavimo nutraukimo data dėl vėlavimo nenukelta. Slovakijoje galutinė data išliko 2025 m. Bulgarijoje ši data net paankstinta 5 metais, nuo 2035 iki 2030 m., tačiau taip padaryta pagal 2011 m. nacionalinę panaudoto kuro ir radioaktyviųjų atliekų tvarkymo strategiją, pagal kurią oficialiai nuspręsta teritoriją sutvarkyti iki galutinės urbanistinės dykros būklės, taigi, atsisakyta galimybės ją sutvarkyti iki plyno lauko būklės, kuriai įgyvendinti prireiktų daugiau laiko.

65

Bulgarijoje, pavyzdžiui, vėlavo šie projektų darbai:

- Pagrindinio radioaktyviųjų atliekų tvarkymo įrenginio, **nacionalinio mažo-vidutinio radioaktyvumo atliekų atliekyno** statybą planuota baigti 2015 m. (žr. **4 lentelę** ir **13 pav.**). Tačiau vykdant šiuos darbus atsilieka 6 metais daugiausia dėl to, kad atmetas poveikio aplinkai vertinimas, jį teko pradėti iš naujo ir vertinimas dar vyksta. Dabartinis šio įrenginio užbaigimo terminas yra 2021 m. (žr. **V priedą**, 11 projektą).

13 pav.

Vietovė Bulgarijoje, kurioje bus statomas nacionalinis mažo-vidutinio radioaktyvumo atliekų atliekynas

© SERAW.

- Vykdant **plazminio lydymo įrenginio**, kietųjų atliekų tvarkymo ir galutinio apdorojimo, labai sumažinant jų tūrį (angl. *High Volume Reduction Factor*), įrenginio statybos darbus, nuo grafiko atsilieka beveik 5 metais. Taip nutiko dėl kilusių sunkumų, pasirenkant pirmą kartą taikomus tokio pobūdžio technologinius sprendimus, reglamentavimo pokyčių, dėl kurių įrenginio projektas tikslintas tris kartus, ir dėl to, kad buvo apskūstas poveikio aplinkai vertinimas. Statybos leidimas išduotas 2015 m. gegužės 14 d., dabar statybą užbaigti planuojama 2017 m. birželio mėn. (žr. **14 pav.** ir **V priedą**, 11 projektą).

14 pav.

Parengiamieji plazminio lydymo įrenginio statybos darbai

© SERAW.

66

Slovakijoje pirminio kontūro deaktyvavimo projektą (žr. **15 pav.**), kurį reikia užbaigti prieš pradėdant išmontuoti reaktoriaus pastato centrinę dalį, iš pradžių buvo numatyta užbaigti 2014 m. Kadangi vis dar neišspręsti kai kurie techniniai uždaviniai, galutinė projekto užbaigimo data 2016 m. sausio mėn. pabaigoje dar nebuvo žinoma, taip pat nebuvo žinoma, kokių padarinių šis vėlavimas turės išlaidoms ir visam eksploatavimo nutraukimo tvarkaraščiui (žr. **V priedą**, 16 projektą).

15 pav.

VVER440/230 tipo reaktoriaus ir pagrindiniai pirminio aušinimo kontūro komponentai

© Javys.

67

Iš pirmiau pateiktų pavyzdžių matyti, kad trijose valstybėse narėse vėlavimą lėmė įvairios priežastys, tarp jų:

- sunkumai pasirenkant ir įgyvendinant pirmą kartą įgyvendinamus tokio pobūdžio technologinius sprendimus;
- neišsamūs istoriniai eksploataavimo duomenys, menka informacija apie tai, kaip elektrinė iš tikrųjų statyta;
- neišsami atliekų inventORIZacija ir (arba) aprašas, ypač reaktorių pastatų.

68

Kai kuriais atvejais projekto pažangą stabdė poreikis iš esmės keisti planus arba net visiškai nutraukti projektus, nepaisant to, kad pasiūlymai jau tikrinti keliais etapais. Iš to matyti, kad sunkumų kilo atrenkant ir rengiant projektus. Iš to taip pat matyti, kokių sunkumų patiria ministerijos, nacionalinės institucijos ir galutiniai naudos gavėjai tęsiant eksploataavimo nutraukimo darbus ir artėjant ypač svarbiam reaktorių įrenginio išmontavimo etapui, kuriame norint atlikti išmontavimą, iš kontroliuojamosios zonos perkelti ir saugoti struktūras ir komponentus, reikės specifinių žinių ir patirties.

69

Kartu buvo kliaujamasi (tai ypač galioja eksploataavimo nutraukimo licencijų savininkams) išorės ekspertais: konsultantais, inžinieriais ir teisininkais (dėl išlaidų išorės ekspertams žr. **7 lentelę**). Nors pagal ERPB taisykles išorės ekspertų paslaugomis naudotis reikalaujama ir neišvengiama planavimo bei ankstyvaisiais įgyvendinimo etapais, ilgainiui, žinias perdavus vietos darbuotojams, ekspertų paslaugomis reikėtų naudotis mažiau.

7 lentelė Išlaidos išorės ekspertams 2001–2015 m. ir jų dalis, palyginti su eksploataavimo nutraukimui skirta ES parama

Ignalina, Lietuva 2001–2016 m.		Kozlodujus, Bulgarija 2001–2015 m. ¹		Bohunicė, Slovakija 2003–2016 m.	
Milijonais eurų	ES paramos procentinė dalis	Milijonais eurų	ES paramos procentinė dalis	Milijonais eurų	ES paramos procentinė dalis
75	9	99	20	45	9

1 | Bulgarijos duomenis įtraukta viena 2016–2019 m. sutartis dėl projektų valdymo skyriaus.

Šaltinis: Europos Audito Rūmai, pagal projekto duomenis, kuriuos pateikė įgyvendinančiosios institucijos, ir branduolinių reaktorių eksploataavimo nutraukimo projektų stebėjimo ataskaitas.

70

Be to, rizikos kelia tai, kad visoje ES trūksta kvalifikuotų, patyrusių inžinierių. Tai ypač aktualu Lietuvai, nes RBMK tipo reaktoriaus išmontavimo srityje trūksta tarptautinės patirties, tai pirmas tokio tipo reaktorius, kurio eksploatavimas nutraukiamas (žr. 2 dalį)⁴⁰.

71

Trys valstybės narės stengiasi stiprinti savo techninius gebėjimus ir skatina keistis žiniomis. Pavyzdžiui:

- **Bulgarijoje** 2013 m. balandžio mėn. du atskiri projektų valdymo skyriai, atsakingi už eksploatavimo nutraukimą ir nacionalinio mažo–vidutinio radioaktyvumo atliekų atliekyno statybą, sujungti ir integruoti į SERAW, turinčiai eksploatavimo nutraukimo licenciją. Išorės konsultantas, kuris padeda šiam integruotam projektų valdymo skyriui, įtrauktas į SERAW organizacinę struktūrą. Išorės konsultanto darbuotojai pagal kiekvieną projektą dirba vietoje kartu su vietos partneriais. Galutinio sprendimo priėmimo įgaliojimai tenka projektų valdymo skyriaus vadovui, kuris yra SERAW vietos darbuotojas. Taip padidinta atsakomybė ir įsipareigojimas.
- **Slovakijos** valstybinė įmonė, atsakinga už eksploatavimo nutraukimą ir radioaktyviųjų atliekų tvarkymą, „JAVYS a.s.“ 2015 m. kovo mėn. surengė dviejų dienų dalijimosi žiniomis seminarą. Jame dalyvavo Ignalinos, Bohunicės ir Kozlodujaus atominių elektrinių, ERPB, Europos Komisijos ir Slovakijos ekonomikos ministerijos atstovai.

40 Tai, kad trūksta kvalifikuotų inžinierių, Europos Komisija pažymėjo 2012 m. ataskaitoje „Branduolinės energetikos ekspertų pasiūlos ir paklausos perspektyvos iki 2020 m. 27 ES valstybėse narėse“ (angl. „Putting into perspective the supply of and demand for nuclear experts by 2020 within the EU-27 Nuclear Energy Sector“).

Eksplotavimo nutraukimo įvertintos išlaidos sudarys ne mažiau kaip 5,7 milijardo eurų, o įtraukus galutinio šalinimo išlaidas – dukart tiek

72

Ankstesnėje savo ataskaitoje pažymėjome, kad visi trys nacionaliniai eksploataavimo nutraukimo planai ir jų išlaidų sąmatos neišsamūs. Nustatyta žymių finansavimo trūkumų. Per šį auditą analizuota, kaip pakito eksploataavimo nutraukimo išlaidos ir skiriamas finansavimas ir ES, ir nacionaliniu lygmeniu. Taip pat stengėmės įvertinti visas išlaidas, įskaitant galutinį šalinimą, kurių visos trys valstybės narės patirs, ir analizavome, kokiais būdais apskaitomi su būsimomis išlaidomis susiję įsipareigojimai.

Visos eksploataavimo nutraukimo įvertintos išlaidos nuo 2010 m. padidėjo 40 % iki 5,7 milijardo eurų

73

Savo ankstesnėje ataskaitoje rekomendavome išsamiai įvertinti branduolinių reaktorių eksploataavimo nutraukimo išlaidas. 2014 m. valstybės narės atnaujino branduolinių reaktorių eksploataavimo nutraukimo išlaidų sąmatas, išdėstytas galutiniuose eksploataavimo nutraukimo planuose, kuriuos anksčiau buvo pateikusias Komisijai. 2015 m. Slovakija įtraukė dar kelis nedidelius pakeitimus. Sąmatose, kurios buvo patikslintos, siekiant, kad duomenys būtų išsamesni, išlaidos padidėjo 40 % nuo 4,1 milijardo eurų 2010 m. iki 5,7 milijardo eurų 2015 m. Daugiausia išlaidos didėjo 2010 ir 2011 m. (žr. **16 pav.**). Tarp trijų valstybių narių yra didelių skirtumų. Daugiausia padidėjo Lietuvos išlaidų sąmata – 2010–2015 m. padidėjimas sudarė 67 %. Slovakijos Bohunicės elektrinės to paties laikotarpio išlaidų sąmata taip pat padidėjo 30 %. Bulgarijos Kozlodujaus elektrinės išlaidų sąmata iš esmės nepatiko. Po pradinio padidėjimo 2011 m., priėmus sprendimą nukelti terminą parengtoje išlaidų sąmatoje išlaidos sumažėjo 136 milijonais eurų (žr. 64 dalį).

74

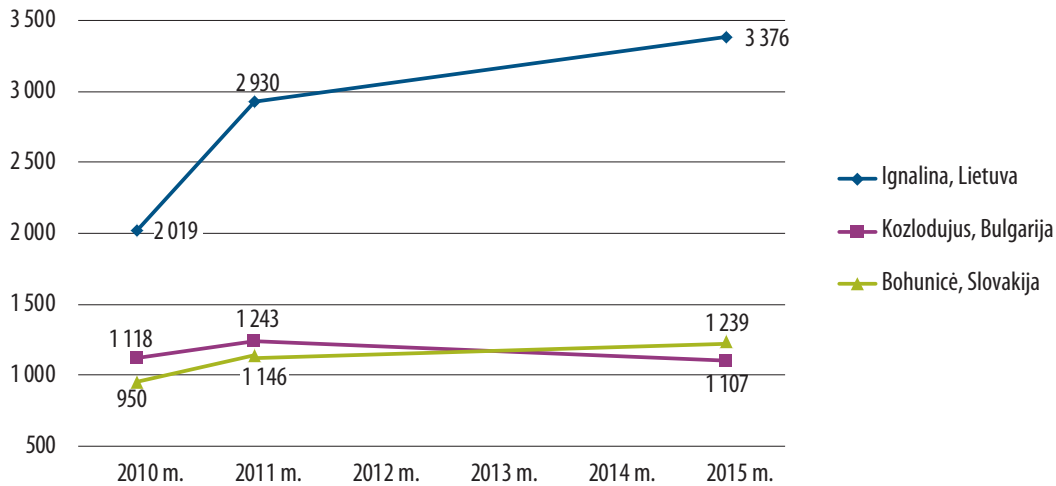
Nuo 2011 m. visos trys valstybės narės patobulino galutiniuose eksploataavimo nutraukimo planuose naudojamą branduolinių reaktorių eksploataavimo nutraukimo išlaidų apskaičiavimą. Dabar jos naudoja naujausią metodiką – Tarptautinę branduolinių įrenginių eksploataavimo nutraukimo išlaidų apskaičiavimo struktūrą⁴¹. Tačiau liko neišskumų dėl išsamaus darbų sąrašo ir atitinkamų reaktoriaus pastatų išmontavimo išlaidų, visų pirma, dėl to, kad nė vienoje iš elektrinių ne-užbaigta išsami kontroliuojamosios zonos inventORIZACIJA ir radiologinis aprašas (žr. 32 dalį).

41 Parengė Europos Komisija, agentūra TATENA ir Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija, siekdamas labiau suderinti branduolinių reaktorių eksploataavimo nutraukimo veiklos išlaidų apskaičiavimą.

16 pav.

2010–2015 m. eksploataavimo nutraukimo įvertintos išlaidos

(milijonais eurų)

Šaltinis: 2010 m. duomenys: galutiniai eksploataavimo nutraukimo planai. 2011 m. duomenys: atnaujintos sąmatos, pateiktos Branduolinių reaktorių eksploataavimo nutraukimo pagalbos programos komiteto 2011 m. kovo mėn. posėdžiui. 2015 m. duomenys: atnaujinti galutiniai eksploataavimo nutraukimo planai, 2015 m. metinės darbo programos ir, kadangi Slovakija atnaujino duomenis, Slovakijos 2016 m. metinės darbo programos projektas.

Valstybės narės, ypač Lietuva, susiduria su sunkiu finansiniu iššūkiu

75

Remdamiesi duomenimis, kuriuos turėjome per ankstesnį auditą, ir naujausiais, per šį auditą gautais duomenimis, palyginome visų trijų valstybių narių išlaidų sąmatas ir skirtą finansavimą. Šiuo metu ES finansavimą eksploataavimo nutraukimo darbams numatyta skirti iki 2020 m. Tačiau sudėjus skirtą nacionalinį ir ES finansavimą, visai 5,7 milijardo eurų išlaidų sąmatai (be galutinio šalinimo) padengti turima 4,0 milijardo eurų (žr. 8 lentelę ir 17 pav.). Todėl darbams užbaigti iki eksploataavimo nutraukimo trūksta 1,7 milijardo eurų. Lietuvai tenka 93 % šio finansavimo trūkumo.

8 lentelė

Visos eksploataavimo nutraukimo įvertintos išlaidos ir finansavimo trūkumas, 2011 ir 2015 m.

(milijonais eurų)

	Ignalina Lietuva		Kozlodujus Bulgarija		Bohunicė Slovakija		Iš viso	
	2011 m.	2015 m.	2011 m.	2015 m.	2011 m.	2015 m.	2011 m.	2015 m.
Įvertintos išlaidos	2 930	3 376	1 243	1 107	1 146	1 239	5 319	5 722
Nacionalinis finansavimas, skirtas¹	83	262	171	348	231	476	485	1 086
ES finansavimas, skirtas	1 367	1 553	493	731	489	671	2 349	2 955
Finansavimo trūkumas	1 480	1 561	579	28	426	92	2 485	1 681

1 Skirtą nacionalinį finansavimą galima sudaryti iš specialių eksploataavimo nutraukimui skirtų fondų, viešosioms išlaidoms dengti skirtų lėšų arba kitų nacionalinių šaltinių.

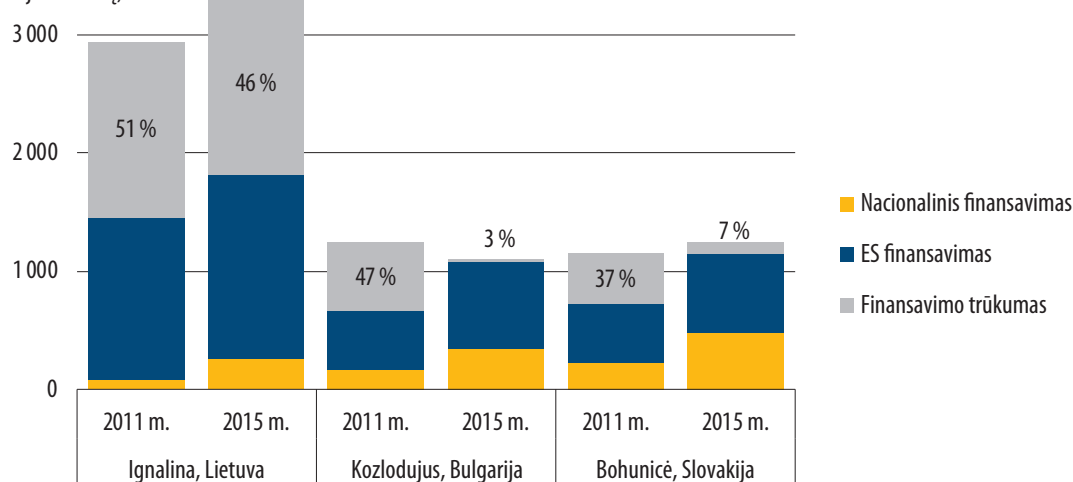
Šaltinis: 2011 m. duomenys: atnaujintos sąmatos, pateiktos Branduolinių reaktorių eksploataavimo nutraukimo pagalbos programos komiteto 2011 m. kovo mėn. posėdžiui.

2015 m. duomenys: atnaujinti galutiniai eksploataavimo nutraukimo planai, 2015 m. metinės darbo programos ir, kadangi Slovakija atnaujino duomenis, Slovakijos 2016 m. metinės darbo programos projektas.

17 pav.

2011 ir 2015 m. finansavimo trūkumo kiekvienoje iš trijų valstybių narių iliustracija

(milijonais eurų)

Šaltinis: Pagal 8 lentelę.

Lietuvoje gerokai padidėjo išlaidos ir finansavimo trūkumas yra didelis

76

2015 m. Lietuvos visos eksploataavimo nutraukimo įvertintos išlaidos padidėjo 15 %, palyginti su 2011 m., o palyginti su 2010 m. – 67 %, iki 3,4 milijardo eurų. Lietuvos institucijos pažymėjo, kad išlaidos padidėjo dėl padidėjusių išlaidų darbo užmokesčiui, atidėtos galutinės eksploataavimo nutraukimo datos ir viršytų išlaidų pagal pagrindinius eksploataavimo nutraukimo infrastruktūros projektus. Infliacijos išlaidų kategorija sudarė 26 % visų likusių eksploataavimo nutraukimo išlaidų iki 2038 m. arba 695 milijonus eurų. Jos apskaičiuotos, remiantis prielaida, kad metinė infliacija yra 3 %; tačiau tuo metu, kai valstybė narė rengė skaičiavimą, Lietuvos Respublikos centrinis bankas paskelbė, kad 2015 m. vidutinė infliacijos norma, apskaičiuota atsižvelgiant į 2013 ir 2014 m. duomenis, yra 1,5 %.

77

Mes taip pat manome, kad toks išlaidų padidėjimas yra prasto pradinio planavimo požymis. Pavyzdžiui, į 2014 m. atnaujintą galutinį eksploataavimo nutraukimo planą įtraukta 15 eksploataavimo nutraukimo darbų, kurie anksčiau nebuvo numatyti; šių darbų išlaidos iš viso sudarė 318 milijonų eurų.

78

Išanalizavę pagrindinius Lietuvos infrastruktūros projektus nuo įgyvendinimo pradžios iki 2015 m. pabaigos, patvirtinome prielaidą dėl didelio šių projektų išlaidų padidėjimo (žr. VI priedą). Kai kurios iš šių papildomų išlaidų susidarė dėl projektų vėlavimo. Pavyzdžiui, vėlavimas įgyvendinti laikinos panaudoto kuro saugyklos projektą turėjo padarinių kuro išėmimo iš reaktoriaus pažangai – iki 2014 m. pabaigos dėl to patirta 61,3 milijono eurų papildomų išlaikymo išlaidų (žr. 61 dalį), tai taip pat turėjo įtakos galutinės eksploataavimo nutraukimo datos atidėjimui.

79

Apskritai, elektrinės, kurios eksploataavimas nutraukiamas, darbuotojų skaičius greičiausiai išliks panašaus lygio kaip veikiančioje elektrinėje tol, kol iš reaktoriaus bus išimtas kuras. Tada, keičiantis elektrinės eksploataavimo statusui, darbuotojų skaičius turėtų laipsniškai mažėti.

80

Darbuotojų skaičius sumažėjo visose elektrinėse (žr. **9 lentelę**). Tačiau Lietuvoje, Ignalinos elektrinėje, kurioje kuras išimtas tik iš vienos iš dviejų reaktorių aktyviųjų zonų ir kuri vis dar veikia pagal eksploataavimo licenciją, darbuotojų skaičius, taigi ir ES lėšomis dengiamos išlaidos, išlieka dideli. Vienas trečdalis darbuotojų atlieka saugaus elektrinės išlaikymo darbus. Ir Bulgarijoje, ir Slovakijoje darbuotojai galėjo įsidarbinti kituose dar visu pajėgumu veikiančiuose branduoliniuose reaktoriuose toje pačioje elektrinėje. Lietuvoje, kuri branduolinės energijos nebegamina, tokios galimybės nebuvo.

9 lentelė

Darbuotojų skaičius sustabdant reaktorių ir 2015 m.

	Darbuotojų skaičius		Skirta ES parama (milijonais eurų) ³
	Kai veikla vykdyta visu pajėgumu ¹	2015 m.	
Ignalina, Lietuva (2 reaktoriaus bloškai)	3 517	2 127 ²	171
Kozlodujus, Bulgarija (4 reaktoriaus bloškai)	1 400	650	130
Bohunicė, Slovakija (2 reaktoriaus bloškai)	1 060	239	45
Iš viso	5 977	3 016	346

- 1 Veikimo visu pajėgumu duomenys: Ignalinos elektrinės 2004 m. gruodžio 31 d., Kozlodujaus elektrinės 2002 m. gruodžio 31 d., Bohunicės elektrinės 2006 m. balandžio 1 d.
- 2 Iš visų Ignalinos elektrinės darbuotojų 1 377 vykdė eksploataavimo nutraukimo, 701 – saugaus išlaikymo darbus.
- 3 Ignalinos elektrinės duomenys apima ES paramą pirmo bloko sustabdymui nuo 2005 iki 2016 m., Kozlodujaus elektrinės – nuo pirmo bloko sustabdymo 2003 m. iki 2017 m.; Bohunicės elektrinės – nuo pirmo bloko sustabdymo 2008 m. iki 2016 m.

Šaltinis: Europos Audito Rūmai, pagal valstybių narių institucijų pateiktą informaciją.

81

Nuo paskutiniosios mūsų ataskaitos darbo jėgos valdymas Ignalinos elektrinėje pagerėjo. Pavyzdžiui, Ignalinos atominės elektrinės vadovai pradėjo įgyvendinti užsakomųjų paslaugų strategiją. Joje numatyta analizuoti keletą veiklos sričių, pavyzdžiui, įrangos išlaikymo ir neribotos prieigos pastatų deaktyvavimo, ir svarstyti, ar su tuo susijusias paslaugas būtų ekonomiškai veiksmingiau pirkti, ar pavesti šiuos darbus vykdyti saviems darbuotojams.

82

Tačiau nėra atlikta išorės analizė, ar dabartinis darbuotojų skaičius yra tinkamas, ir nėra išsamaus etatų plano, kuris apimtų visą eksploataavimo nutraukimo procesą. Turint galvoje bendro finansavimo trūkumą ir su Lietuvos Ignalinos atominės elektrinės eksploataavimo nutraukimu susijusius vietos ekonominius bei socialinius iššūkius, yra rizikos, kad darbuotojų skaičius yra didesnis negu reikia pagal eksploataavimo nutraukimo programą ir ES skiriamą eksploataavimo nutraukimo finansavimą, naudojamą šių darbuotojų išlaidoms padengti.

83

Kaip pažymėta **8 lentelėje** ir 76 dalyje, nuo mūsų paskutiniosios ataskaitos Lietuvoje finansavimo trūkumas reikšmingai padidėjo. Per pokalbius su Lietuvos atstovais paminėtas šalies stojimo į ES sutarties 4 protokolais ir tai, jog, Lietuvos aiškinimu, padidėjusios eksploataavimo nutraukimo projekto išlaidos ir toliau bus finansuojamos iš ES lėšų⁴². Komisija 2011 m. poveikio vertinime tvirtino, kad 2014–2020 m. parama turėtų būti teikiama visoms trimis valstybėms narėms pagal jų poreikius, tačiau po 2020 m. Komisija „ES finansinės paramos nenumato pratęsti“ (žr. 10 dalį)⁴³.

Bulgarijoje ir Slovakijoje nedidelis finansavimo trūkumas išliko, nors įvairiais laikotarpiais sąmatos labai keitėsi

84

Skyrus 2014–2020 m. laikotarpio ES finansavimą, mūsų ankstesnėje ataskaitoje Bulgarijoje ir Slovakijoje pažymėti finansavimo trūkumai labai sumažėjo, atitinkamai iki 28 iki 92 milijonų eurų. Tačiau įvertintos išlaidos ir finansavimo trūkumas labai keitėsi. Pavyzdžiui:

- **Bulgarijos** institucijų vertinimu, finansavimo trūkumas nuo 2014 m. rugsėjo mėn. iki 2015 m. pabaigos labai sumažėjo: nuo 230 iki 28 milijonų eurų. Tai daugiausia lėmė tai, kad buvo įtrauktos Kozlodujaus atominės elektrinės padengtos pasirengimo eksploataavimo nutraukimui išlaidos, į kurias ankstesniuose skaičiavimuose neatsižvelgta. Iš Komisijos duomenų, priešingai, matyti, kad 2015 m. pabaigoje finansavimo trūkumas sudarė 150 milijonų eurų.
- Remiantis Komisijos duomenimis, **Slovakijoje** 2015 m. birželio mėn. pabaigoje finansavimo trūkumas sudarė 193 milijonų eurų, o 2016 m. metinės darbo programos projekte nurodyta 92 milijonų eurų suma.

42 Protokolo Nr. 4 dėl Ignalinos atominės elektrinės Lietuvoje (OL L 236, 2003 9 23) 3 straipsnyje nurodyta: „Ignalinos atominės elektrinės eksploataavimo nutraukimas <...> yra ilgalaikė, šalies dydžio ir ekonominio pajėgumo neatitinkanti finansinė našta Lietuvai“ ir kad „Sąjunga, solidarizuodamasi su Lietuva, teikia adekvačią papildomą Bendrijos paramą eksploataavimo nutraukimui ir po 2006 metų“. Protokole taip pat nurodyta, kad „paskesnių Finansinių perspektyvų laikotarpiu tęsiamos Ignalinos programos bendri vidutiniai asignavimai turi būti tinkami“.

43 SEC(2011) 1387 final, 2011 m. lapkričio 24 d., p. 27. Komisijos tarnybų darbinis dokumentas „Poveikio įvertinimas“. Pasiūlymą dėl Tarybos reglamento dėl Sąjungos paramos branduolinių reaktorių eksploataavimo nutraukimo pagalbos programoms Bulgarijoje, Lietuvoje ir Slovakijoje lydintis dokumentas.

85

Kadangi valstybių narių ir Komisijos duomenys taip skiriasi, kyla klausimų dėl taikytos skaičiavimo metodikos patikimumo ir tvirtumo. Iš to, kad duomenys labai kito, taip pat matyti, kad į galutinį eksploatavimo nutraukimo planą įtrauktos sąmatos tuo metu, kai buvo atliekamas auditas, dar nebuvo nuodugniai patikrintos nei nacionalinių suinteresuotųjų subjektų, nei Komisijos.

44 Žr. COM(2011) 783 final; Tarybos reglamentus (Euratomas) Nr. 1368/2013 ir Nr. 1369/2013 ir Komisijos įgyvendinimo sprendimą C(2014) 5449.

Komisijos atliktas finansavimo ir eksploatavimo nutraukimo planų įvertinimas buvo nepakankamas

86

Iš dalies reaguojant į mūsų ankstesnėje ataskaitoje pateiktą rekomendaciją, 2014–2020 m. finansavimo laikotarpio teisės aktuose nustatytos trys *ex ante* sąlygos⁴⁴ (žr. **1 langelį**). Šias sąlygas būtina įvykdyti, kad eksploatavimo nutraukimo darbams pagal dabartinę daugiamečę finansavimo programą būtų išmokėtos naujos lėšos, jomis siekiama užtikrinti, kad ES lėšos būtų panaudotos veiksmingai ir efektyviai.

Ex ante sąlygos

Iki 2014 m. sausio 1 d. trys valstybės narės imasi reikiamų priemonių, kad įvykdytų šias *ex ante* sąlygas:

1. laikytusi Euratomo sutarties *acquis* branduolinės saugos srityje, visų pirma tai susiję su Direktyvos 2009/71/Euratomas ir Direktyvos 2011/70/Euratomas perkėlimu į nacionalinę teisę;
2. nacionalinėje sistemoje patvirtintų finansavimo planą, kuriame būtų nustatyta bendra išlaidų suma ir numatyti finansavimo šaltiniai, reikalingi saugiai užbaigti branduolinių reaktorių blokų eksploatavimo nutraukimą, įskaitant panaudoto branduolinio kuro ir radioaktyviųjų atliekų tvarkymą;
3. pateiktų Komisijai atnaujintą išsamų eksploatavimo nutraukimo planą, kuriame būtų atskirai išsamiai nurodyta eksploatavimo nutraukimo veikla, įskaitant grafiką ir atitinkamą išlaidų struktūrą remiantis tarptautiniu mastu pripažintais eksploatavimo nutraukimo išlaidų sąmatos standartais.

Šaltinis: Tarybos reglamentų (Euratomas) Nr. 1368/2013 ir Nr. 1369/2013 4 straipsnis.

87

Komisija iki 2014 m. spalio mėn., kai priėmė 2014 metinės darbo programos finansavimo sprendimą, turėjo įvertinti, ar valstybės narės ėmėsi reikiamų priemonių, kad įvykdytų šias sąlygas⁴⁵. Tačiau nustatėme, kad Komisijos atliktas atitinkamų finansavimo planų, išsamių eksploataavimo nutraukimo planų, t. y. atitinkamai antrosios ir trečiosios *ex ante* sąlygų, įvertinimas buvo nepakankamas. Mūsų įvertinimą patvirtino 2015 m. rugsėjo mėn. Komisijos vidaus audito tarnybos ataskaita. Pavyzdžiui, mes nustatėme, kad visų įvertintų išlaidų ir finansavimo duomenys labai keitėsi (žr. 84 dalį), kai kuriais atvejais nėra išsamių kai kurių išlaidų arba veiklos planų (pavyzdžiui, žr. 79 dalį dėl darbuotojų išlaidų). Energetikos generalinio direktorato 2015 m. metinėje veiklos ataskaitoje⁴⁶ buvo nustatyta išlyga, susijusi su Energetikos generalinio direktorato atlikto 2014 m. *ex ante* sąlygų vertinimo tinkamumu.

88

Komisijos energetikos generalinis direktoratas parengė veiksmų planą, skirtą pašalinti Komisijos vidaus audito tarnybos nustatytus trūkumus. Jame nustatytas *ex ante* sąlygų įvertinimo terminas yra 2016 m. spalio mėn. Itin svarbu, kad Komisija užbaigtų šį vertinimą ir nuodugniai išanalizuotų ir kiekvienos valstybės narės finansavimo, ir eksploataavimo nutraukimo planus, nes finansavimas ateityje bus skiriamas remiantis šiais dokumentais.

Iš ES biudžeto finansuojama dauguma visų trijų valstybių narių išlaidų

89

Visos trys valstybės narės įsteigė specialius nacionalinius fondus, iš kurių finansuoja nacionalinę saugaus radioaktyviųjų atliekų tvarkymo ir šalinimo ir branduolinių įrenginių eksploataavimo nutraukimo politiką. Tačiau šių fondų išteklių, ypač Lietuvoje, išlieka riboti.

- Į 1995 m. įsteigtą **Lietuvos** nacionalinį eksploataavimo nutraukimo rėmimo fondą pajamų gauta iš atominės elektrinės eksploataavimo iki elektrinės sustabdymo 2009 m. Dabar fondo pajamas sudaro įplaukos iš nereikalingo turto pardavimo, išorės fondų ir už tas lėšas uždirbtos palūkanos. Praeityje fondo lėšomis taip pat finansuota ne eksploataavimo nutraukimo veikla, pavyzdžiui, lengvatiniai elektros energijos ir šildymo tarifai, papildomos socialinės garantijos buvusiems darbuotojams. Remiantis Energetikos ministerijos pateikta sąmata, iki 2016 m. sausio 1 d. fonde sukaupta 4 milijonai eurų⁴⁷.

45 Žr. Tarybos reglamentų (Euratomas) Nr. 1368/2013 ir Nr. 1369/2013 4 straipsnį.

46 Energetikos generalinio direktorato 2015 m. metinė veiklos ataskaita, nuoroda Ares(2016)1667891, 2016 04 08.

47 SWD(2016) 102 *final*, p. 38, šis fondas nepamirštas, bet nurodoma, kad visos turimos lėšos sudaro 0,5 milijardo eurų. Neaišku, kas žymima šiuo skaičiumi.

- 1999 m. **Bulgarija** įsteigė nacionalinį radioaktyviųjų atliekų fondą ir branduolinių įrenginių eksploatavimo nutraukimo fondą. Abu fondai yra skirti visiems branduoliniams įrenginiams Bulgarijoje. Pirmasis fondas finansuojamas daugiausia iš radioaktyvias atliekas gaminančių subjektų įnašų; 92 % jų sudaro Kozlodujaus atominės elektrinės įnašai. Iš fondo 1–4 blokų radioaktyviųjų atliekų tvarkymo įrenginiams išleista 34,8 milijono eurų, 2015 m. pabaigoje fonde buvo 61 milijonas eurų. Antrasis fondas finansuojamas iš branduolinių įrenginių operatorių įnašų. Iki 2015 m. pabaigos Kozlodujaus 1–4 blokams sukaupta 156 milijonai eurų.
- 2010 m. **Slovakija** nustatė galutinio elektros energijos vartojimo mokestį, iš kurio finansuojamas „istorinis deficitas“, kadangi iš privalomųjų atominės elektrinės operatorių įnašų, mokamų nuo 1995 m., surinkta nepakankamai lėšų branduolinių reaktorių eksploatavimo nutraukimo ir panaudoto kuro galutinio šalinimo išlaidoms padengti. 2014 m. pabaigoje iš nacionalinio fondo Bohunicės V1 atominės elektrinės eksploatavimo nutraukimui skirta 290 milijonų eurų.

90

Iš visų turimų nacionalinių išteklių, kuriuos sudaro specialūs fondai ir kiti nacionaliniai šaltiniai, visų eksploatavimo nutraukimo išlaidų padengti nepavyks (žr. 67 dalį ir **8 lentelę**). Bulgarijoje iš nacionalinių išteklių būtų padengta tik 31 % apskaičiuotųjų išlaidų, Slovakijoje – 38 %, o iš Lietuvos nacionalinių išteklių pagal ES branduolinių reaktorių eksploatavimo nutraukimo programą būtų padengta mažiau negu 8 % visų eksploatavimo nutraukimo išlaidų. Iki šios dienos iš ES biudžeto trūkumas finansuotas per branduolinių reaktorių eksploatavimo nutraukimo pagalbos programas.

91

Šiuo metu teisinis reikalavimas, kad valstybės narės bendrai finansuotų pagalbą eksploatavimo nutraukimui, nekeliamas nei programos, nei atskirų projektų lygmeniu. Pagal Europos struktūrinių ir investicijų fondų programas⁴⁸ valstybės narės, priešingai, yra įpareigosos skirti – iš savo pačių išteklių – procentinę bendrai finansuojamoms programoms arba projektams skirtų lėšų dalį. Savo ankstesnėje ataskaitoje rekomendavome, kad jei Komisija siūlys finansavimą 2014–2020 m. finansiniu laikotarpiu, atsižvelgtų į kitus ES fondus, pavyzdžiui, struktūrinius fondus, ir į lėšų išmokėjimo sąlygas. Komisija atsižvelgė į šią rekomendaciją tęsdama paramą padarinių mažinimo priemonėms pagal Europos struktūrinių ir investicijų fondų (ESIF) programas, tačiau nusprendė paramą eksploatavimo nutraukimui palikti atskirą ir nenumatė galimybes faktiniams eksploatavimo nutraukimo darbams naudoti ESIF lėšų.

48 Europos struktūriniai ir investicijų fondai, *inter alia*, yra Europos regioninės plėtros fondas, Sanglaudos fondas ir Europos socialinis fondas. Iki 2014 m. jie vadinti „struktūriniais fondais“.

92

Įpareigojimas skirti bendrą finansavimą yra svarbus, nes taip ES lėšų gavėjams sukuriama didesnė finansinė paskata siekti, kad valdant projektą pinigai būtų panaudoti naudingiau ir būtų daroma programos įgyvendinimo pažanga. Atitinkamuose Tarybos reglamentuose dėl šių branduolinių reaktorių eksploatavimo nutraukimo pagalbos programų pripažįstama bendro finansavimo svarba ir nurodoma, kad visas projektų išlaidas iš ES lėšų turėtų būti leista dengti tik „tinkamai pagrįstais išimtiniais atvejais“⁴⁹. Tačiau Komisija dar neparengė aiškių gairių, kas būtų laikoma tokiu atveju. Tai patvirtina ir 2015 m. rugsėjo mėn. Komisijos vidaus audito tarnybos ataskaita. Todėl Komisija kol kas nepasinaudojo galimybe paskirti skirti kuo didesnę bendrą finansavimą.

Įtraukus didelio radioaktyvumo atliekų galutinio šalinimo išlaidas, visos įvertintos išlaidos padvigubėtų

93

Nė vienas galutiniuose eksploatavimo nutraukimo planuose pateiktas finansavimo trūkumo įvertis neatskleidžia viso vaizdo apie išlaidas, kurios bus patirtos po elektrinės sustabdymo, nes į juos nėra įtrauktos panaudoto kuro galutinio šalinimo išlaidos.

94

Remiantis tarptautiniu principu „moka teršėjas“, būtent valstybė narė yra atsakinga už tai, kad operatorius, kaip teršėjas, laikytųsi įsipareigojimų ir atidėtų pakankamai finansinių išteklių, kad galėtų padengti visas eksploatavimo nutraukimo išlaidas, įskaitant panaudoto kuro galutinio šalinimo išlaidas (žr. 20 dalį).

95

Šis principas atspindėtas 2011 m. Radioaktyviųjų atliekų tvarkymo direktyvoje. Direktyvoje iš valstybių narių reikalaujama užtikrinti, kad būtų išvardyti visi radioaktyviųjų atliekų ir panaudoto branduolinio kuro tvarkymo darbai, įskaitant galutinį šalinimą, būtų apskaičiuotos visos jų išlaidos ir, kai prireiks, būtų skirta pakankamai finansinių išteklių⁵⁰.

96

Be to, viena iš finansavimo sąlygų pagal branduolinių įrenginių eksploatavimo nutraukimo programas (žr. 86–88 dalis) yra tai, kad valstybės narės turi „nacionalinėje sistemoje patvirtinti finansavimo planą, kuriame būtų nustatyta bendra išlaidų suma ir numatyti finansavimo šaltiniai, reikalingi saugiai užbaigti branduolinių reaktorių blokų eksploatavimo nutraukimą, įskaitant panaudoto branduolinio kuro ir radioaktyviųjų atliekų tvarkymą“⁵¹.

49 Tarybos reglamento (Euratomas) Nr. 1368/2013 17 konstatuojamoji dalis ir Tarybos reglamento (Euratomas) Nr. 1369/2013 15 konstatuojamoji dalis.

50 Visų pirma, žr. Tarybos direktyvos 2011/70/Euratomas 12 straipsnį.

51 Žr. Tarybos reglamentų (Euratomas) Nr. 1368/2013 ir Nr. 1369/2013 4 straipsnį.

97

Tam, kad matytume išsamesnį atitinkamų elektrinių eksploatavimo nutraukimo išlaidų vaizdą, mes įvertinome, kokios būtų galutinio šalinimo išlaidos.

98

Kaip parodyta **10 lentelėje**, remiantis mūsų skaičiavimu, jeigu būtų atsižvelgta į išlaidas, susijusias galutiniu šalinimu, visa eksploatavimo nutraukimo išlaidų suma galėtų padvigubėti ir, paėmus visas tris valstybes nares, sudarytų iki 11,4 milijardo eurų.

10 lentelė

Eksplloatavimo nutraukimo išlaidų sąmata, įskaitant didelio radioaktyvumo atliekų ir panaudoto branduolinio kuro šalinimo išlaidas

(milijonais eurų)

	Ignalina, Lietuva	Kozlodujus, Bulgarija	Bohunicė, Slovakija	Iš viso
2015 m. sąmata neįskaitant didelio radioaktyvumo atliekų ir panaudoto branduolinio kuro šalinimo išlaidų	3 376	1 107	1 239	5 722
Didelio radioaktyvumo atliekų ir panaudoto šių aštuonių reaktorių¹ branduolinio kuro galutinio šalinimo išlaidų sąmata	2 610	1 590	1 466	5 666
Išlaidų sąmata, įskaitant didelio radioaktyvumo atliekų ir panaudoto branduolinio kuro šalinimo išlaidas	5 986	2 697	2 705	11 388
Nacionalinis finansavimas	262	348	476	1 086
ES finansavimas	1 553	731	671	2 955
Finansavimo trūkumas	4 171	1 618	1 558	7 347

1 Pastaba dėl galutinio šalinimo išlaidų sąmatų

Lietuvos Ignalinos atominės elektrinės 2 610 milijonų eurų poreikį nustatėme, remdamiesi nacionalinėje programoje ir Komisijos 2016 m. branduolinėje informacinėje programoje pateiktais duomenimis.

Bulgarijos nacionalinėje programoje **Bulgarijos Kozlodujaus** atominės elektrinės duomenys nepateikti. 1,59 milijardo eurų poreikį nustatėme, remdamiesi 3 milijardų eurų bendra išlaidų suma, reikalinga įrengti nacionaliniam atliekynui, remiantis audito metu vykusiomis diskusijomis su Bulgarijos nacionalinėmis institucijomis dėl Suomijos pavyzdžio. 3 milijardus eurų padalijome per pusę, vieną dalį priskyrėme 1–4 blokams, kitą – veikiantiems 5 ir 6 blokams. Neįtraukėme jokių planų dėl būsimų blokų arba elektrinių, nes jie dar nebuvo konkretūs.

Slovakijos Bohunicės atominės elektrinės 1,46 milijardo eurų poreikį nustatėme, remdamiesi Slovakijos institucijų sudaryta 4,4 milijardo eurų nacionalinių galutinio šalinimo išlaidų sąmata ir vadovaudamiesi konservatyvesniu scenarijumi, pagal kurį likusių Slovakijos atominė elektrinių eksploatavimo laikotarpis yra 60 metų. 4,4 milijardo eurų padalijome į tris dalis, po lygiai dviem blokams, kurių eksploatavimas nutraukiamas, ir keturiems šiuo metu veikiantiems blokams. Kitaip negu Slovakijos nacionalinėje programoje, Mochovce planuojamų 2 blokų neįtraukėme, nes jų statyba vėluoja. Jeigu būtume įtraukę blokams, kurių eksploatavimas nutraukiamas, būtų tekę 16,3 % iš 4,4 milijardo eurų, t. y. 717 milijonų eurų. Komisijos 2016 m. branduolinėje informacinėje programoje nurodyta 3,7 milijardo eurų suma. Regis, šis skaičius nurodytas remiantis ne tokiu konservatyviu scenarijumi, pagal kurį elektrinės eksploatavimo laikotarpis yra 40 metų.

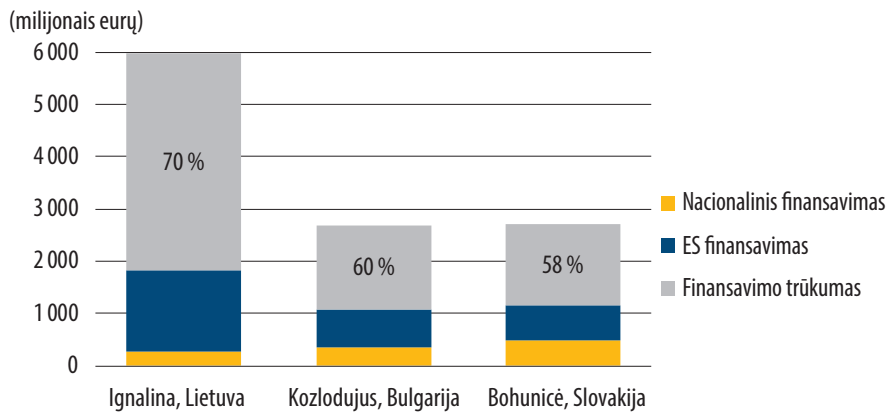
Šaltinis: Europos Audito Rūmai, pagal Komisijos 2015 ir 2016 m. MDP ir nacionalinių suinteresuotųjų subjektų informaciją.

99

Susumavus ir eksploataavimo nutraukimą, ir galutinį šalinimą, Lietuvai tenka didžiausia viso 7,4 milijardo eurų finansavimo trūkumo dalis. Tačiau nemažų trūkumų susidarytų ir Bulgarijoje bei Slovakijoje (žr. 18 pav.).

18 pav.

Finansavimo trūkumai, įtraukus ir eksploataavimo nutraukimo, ir galutinio šalinimo išlaidas

Šaltinis: Europos Audito Rūmai, pagal 10 lentelę.

Su būsimomis išlaidomis susiję įsipareigojimai trijose valstybėse narėse nėra tinkamai apskaitomi

100

Pagal tarptautinius apskaitos standartus⁵² įsipareigojimai, kurie, kaip numatoma, susidarys ateityje, turėtų būti nurodyti kaip atidėjiniai ir pripažinti organizacijos, kuriai teks pareiga juos apmokėti, balanse, jeigu:

- esama teisinė arba konstruktyvi prievolė susidarė dėl praeities įvykio⁵³;
- mokėjimas yra tikėtinas, t. y. labiau tikėtinas, negu netikėtinas;
- sumą galima patikimai apskaičiuoti⁵⁴.

52 37-asis TFAS „Atidėjiniai, neapibrėžtieji įsipareigojimai ir neapibrėžtasis turtas“ ir 19 TVAS. Specialaus tarptautinio standarto dėl branduolinių reaktorių eksploataavimo nutraukimo nėra. Europos sąskaitų sistemoje (ESS) yra standartas, parodantis, kaip turi būti apskaičiuojama eksploataavimo nutraukimo išlaidų statistinė informacija, ir jis nereikalauja į apskaitą įrašyti įsipareigojimus, susijusius su būsimomis išlaidomis.

53 Pagal 37-ojo TFAS 10 punktą įpareigojantis įvykis yra teisinė arba konstruktyvi prievolė (pavyzdžiui, pastačius atominę elektrinę, atsiranda prievolė nutraukti branduolinių reaktorių eksploataimą) sukuriantis įvykis, dėl kurio ūkio subjektas neturi jokio kito pasirinkimo, kaip tik įvykdyti šią prievolę.

54 Pagal 37-ojo TFAS 40 punktą vienkartinių įvykių (rekonstrukcijos, aplinkos sutvarkymo, bylos nagrinėjimo) išlaidos apskaičiuojamos pagal labiausiai tikėtiną sumą.

101

Jeigu šių trijų sąlygų nėra, įsipareigojimai vadinami „neapibrėžtaisiais“ ir atskleidžiami balanse, pavyzdžiui, sąskaitų aiškinamajame rašte, nebent mokėjimas laikomas tolimu ir tokiu atveju jo atskleisti nebūtina⁵⁵.

102

Todėl, atitinkamai branduolinių reaktorių eksploatavimo nutraukimo išlaidas ir panaudoto kuro galutinio šalinimo išlaidas (jei mokėjimas yra tikėtinas ir jei jo sumą galima patikimai apskaičiuoti) organizacija, kuriai tenka pareiga jas apmokėti, pripažįsta kaip įsipareigojimus. Išlaidų sąmatos gali būti sudaromos, pavyzdžiui, remiantis branduolinių reaktorių eksploatavimo nutraukimo planu. Tai, kokia tiksliai tvarka jie bus apskaitomi, priklauso nuo teisinės padėties – to, kokia mokėjimo įsipareigojimų ir apskaitos praktika taikoma valstybėje narėje arba organizacijoje⁵⁶.

103

Paprašėme atitinkamų valstybių narių institucijų pateikti informacijos, kaip apskaitomos su eksploatavimo nutraukimu ir panaudoto branduolinio kuro galutiniu šalinimu susijusios išlaidos.

104

Kaip parodyta **11 lentelėje**, visose trijose valstybėse narėse išlaidos apskaitomos skirtingai; tai priklauso nuo to, ar išlaidos susijusios su branduolinių reaktorių eksploatavimo nutraukimu, ar su galutiniu šalinimu. Lietuvoje branduolinių reaktorių eksploatavimo nutraukimo išlaidos nepripažįstamos kaip atidėjiniai jokioje balanso ataskaitoje ir atskleidžiami tik smulkūs neapibrėžtieji įsipareigojimai. Eksploatavimo nutraukimo išlaidos nepripažįstamos Bulgarijos Kozoldujaus atominės elektrinės sąskaitose ir tik iš dalies pripažįstamos Slovakijos Bohunicės atominės elektrinės sąskaitose.

105

Dėl galutinio šalinimo išlaidų pažymėtina, kad atitinkamos organizacijos Lietuvoje ir Bulgarijoje neturi pripažintų šių išlaidų atidėjinių balanse, taip pat neatskleidžia jokios informacijos finansinių ataskaitų aiškinamuosiuose raštuose. Tik Slovakijoje atitinkamos organizacijos pripažino galutinio šalinimo išlaidų atidėjinį nacionalinio branduolinio fondo subsąskaitoje.

55 Pagal 37-ąją TFAS duomenų atskleisti nebūtina, jeigu mokėjimas yra tolimas.

56 Vienos organizacijos privalo taikyti Tarptautinius apskaitos standartus, kitos gali taikyti nacionaliniu lygmeniu nustatytus apskaitos standartus.

Su branduolinių reaktorių eksploatavimo nutraukimu susijusių įsipareigojimų ir panaudoto branduolinio kuro galutinio šalinimo apskaita

	Atominės elektrinės sąskaitos (neįskaitant panaudoto branduolinio kuro galutinio šalinimo)	Fondo, ministerijos, vyriausybės sąskaitos (įskaitant panaudoto branduolinio kuro galutinį šalinimą)
Ignalina, Lietuva	Pripažintų atidėjinių nėra. Aiškinamajame rašte paaiškinta, kad patikimos išmontavimo sąmatos nėra. Todėl jokie neapibrėžtieji įsipareigojimai neatskleisti.	Pripažintų atidėjinių nėra. Smulkūs neapibrėžtieji įsipareigojimai, susiję su branduolinių reaktorių eksploatavimo nutraukimu, atskleisti nebalansinėse sąskaitose (13 milijonų eurų) prie papildomų socialinių garantijų buvusiems AE darbuotojams.
Kozlodujus, Bulgarija	Nepripažįstami nei eksploatavimo nutraukimo, nei panaudoto kuro saugojimo, nei tvarkymo išlaidų atidėjiniai. Dėl to nepriklausomas auditorius dėl 2014 m. sąskaitų pateikė sąlyginę nuomonę.	Nacionalinių eksploatavimo nutraukimo ir radioaktyviųjų atliekų fondų pajamos ir išlaidos įtrauktos į Energetikos ministerijos metines biudžeto sąskaitas. Visa nepanaudota sukauptų finansinių išteklių dalis, įskaitant ankstesnių metų išteklius, atskleidžiama nebalansinėse sąskaitose.
Bohunicė, Slovakija	Iš dalies pripažįstama, bet neskirta Bohunicės V1 elektrinei.	Preliminari informacija apie galutinį šalinimą įtraukta į nacionalinio branduolinio fondo subsąskaitą.

Šaltinis: Europos Audito Rūmai, pagal iš nacionalinių institucijų gautą informaciją.

106

Dėl to, kad būsimos išlaidos nėra sistemiskai pripažįstamos kaip atidėjiniai ir (arba) nėra įtraukiamos į finansinių ataskaitų aiškinamuosius raštus, mažėja skaidrumas ir atitinkamoms institucijoms yra sunkiau tinkamai suplanuoti, kaip padengti būsimas eksploatavimo nutraukimo ir šalinimo išlaidas.

107

Specialiomis ES branduolinių reaktorių eksploatavimo nutraukimo finansavimo programomis nesukurta reikiamų paskatų, kad eksploatavimas būtų nutrauktas laiku ir būtų ekonomiškai veiksmingas. Nuo to laiko, kai 2011 m. paskelbėme paskutinįją ataskaitą, padaryta tam tikros Lietuvos Ignalinos, Bulgarijos Kozlodujaus ir Slovakijos Bohunicės atominių elektrinių eksploatavimo nutraukimo pažangos. Pagrindiniai elektrinių nekontroliuojamųjų zonų komponentai išmontuoti. Tačiau beveik visų pagrindinių eksploatavimo nutraukimo infrastruktūros projektų darbai vėlavo ir visoms trims valstybėms narėms dar reikia išspręsti itin svarbius darbų kontroliuojamosiose zonose uždavinius. Valstybių narių institucijos tvirtina, kad elektrinės negrįžtamai sustabdytos, tačiau jos pasiekė ne visus numatytus išdirbius, pagal kuriuos Komisija vertina, kiek pažengta negrįžtamo elektrinių sustabdymo procese. Nuo mūsų paskutiniojo audito finansavimo trūkumas Lietuvoje padidėjo ir dabar išlaidos viršija finansavimą 1,6 milijardo eurų. Trijų elektrinių eksploatavimo nutraukimo įvertintos išlaidos iš viso sudarys ne mažiau kaip 5,7 milijardo eurų, o įtraukus galutinio šalinimo išlaidas – 11,4 milijardo eurų.

Nuo 2011 m. padaryta tam tikros eksploatavimo nutraukimo pažangos, tačiau dar laukia itin svarbūs neišspręsti uždaviniai.

108

Nuo 2011 m. trys valstybės narės nekontroliuojamosiose zonose išmontavo tam tikrus pagrindinius komponentus ir, išskyrus Lietuvą, jau gavo atitinkamas licencijas darbams kontroliuojamojoje zonoje atlikti. Lietuvoje tokia licencija dar turi būti išduota; dabar numatoma, kad licencija bus išduota 2022 m., 10 metų vėliau, negu planuota iš pradžių (žr. 40 ir 42 dalis).

109

Pasak nacionalinių institucijų, padaryta pažanga reiškia, kad sustabdymas dabar tikrai yra negrįžtamas. Tačiau nė viena iš trijų elektrinių dar iki galo nepasiekė visų numatytų išdirbių, pagal kuriuos Komisija vertina negrįžtamo sustabdymo pažangą. Reaktoriaus aktyviųjų zonų ir (arba) pirminių kontūrų išmontavimo projektai dar nebaigti, reaktorių pastatuose kol kas atlikti tik smulkūs darbai. Vadinasi, visoms trims valstybėms narėms dar reikia išspręsti itin svarbius uždavinius kontroliuojamosiose zonose, įskaitant reaktorių pastatus (žr. 38–42 dalis).

110

Padaryta tam tikros pažangos kuriant atliekų tvarkymo infrastruktūrą, tačiau daugelį pagrindinių infrastruktūros projektų 2011–2015 m. buvo vėluojama vykdyti (žr. 43 ir 59–71 dalis). Didžiausias vėlavimas užfiksuotas Lietuvoje – galutinė eksploatavimo nutraukimo data, palyginti su nustatyta 2011 m., nukelta dar devyneriems metams iki 2038 m. (žr. 59–63 dalis).

111

Neišspręstų uždavinių liko visose trijose valstybėse narėse: pavyzdžiui, kliaujamasi išorės ekspertais (žr. 69 dalį), stengiamasi įgyvendinti pirmą kartą taikomus tokio pobūdžio techninius sprendimus (žr. 67–68 dalis). Rizikos kelia tai, kad visoje ES, ypač Lietuvoje, trūksta kvalifikuotų, patyrusių inžinierių (žr. 70 dalį).

1 rekomendacija. Užtikrinti eksploataavimo nutraukimo pažangą

Trys valstybės narės turėtų:

- toliau tobulinti savo projektų valdymo praktiką, kad reikalinga atliekų ir panaudoto kuro tvarkymo infrastruktūra būtų sukurta tada, kada suplanuota;
- imtis priemonių savo pačių techniniams gebėjimams stiprinti, kad būtų pasiektas geresnis vidaus ir išorės ekspertų panaudojimo balansas;
- surasti geresnių būdų keistis geriausia patirtimi bei techninėmis žiniomis ir tarpusavyje, ir su platesne branduolinių reaktorių eksploataavimo nutraukimo srities bendruomene ES ir už ES ribų. **Komisija** turėtų padėti to siekti ekonomiškai veiksmingu būdu.

Siekhtinas įgyvendinimo terminas: iki 2017 m. pabaigos.

112

Pagal ES branduolinių reaktorių eksploataavimo nutraukimo pagalbos programas finansuojami projektai yra susiję tik su laikinu panaudoto branduolinio kuro saugojimu, o ne su galutiniu šalinimu. Panaudoto branduolinio kuro galutinio šalinimo vietai įrengti gali prireikti keleto dešimtmečių ir didžiulių finansinių įsipareigojimų. Kai kurioms šalims, kurios pagamina nedidelius kiekius radioaktyviųjų atliekų, turi ribotus finansinius išteklius arba kuriose nėra reikiamų geologinių sąlygų, tai padaryti gali būti sunku. Trijose valstybėse narėse vykstančios diskusijos dėl galimų (nacionalinio arba regioninio lygmens) didelio radioaktyvumo atliekų ir panaudoto branduolinio kuro galutinio šalinimo sprendimų vis dar vyksta koncepcijos formulavimo etape (žr. 48–58 dalis). Komisija privalo pranešti apie valstybių narių planus šioje srityje, tačiau to dar nepadarė (žr. 53 dalį).

2 rekomendacija. Panaudoto branduolinio kuro galutinio šalinimo sprendimai

- a) **Komisija** kartu su visomis atitinkamomis ES valstybėmis narėmis turėtų ištirti panaudoto kuro ir didelio radioaktyvumo atliekų šalinimo galimybes, įskaitant visus regioninius ir kitus ES lygmens sprendimus, deramai atsižvelgdamos į alternatyvų saugą, saugumą ir ekonominį veiksmingumą. Komisija į pirmąją ataskaitą Europos Parlamentui ir Tarybai dėl radioaktyviųjų atliekų direktyvos įgyvendinimo turėtų įtraukti šiuo klausimu parengtą apžvalgą.

Siektinas įgyvendinimo terminas: pradėti nedelsiant; ataskaitą paskelbti ne vėliau kaip iki 2017 m. vidurio.

- b) **Trys valstybės narės** turėtų lygiagrečiai tęsti savo galutinio šalinimo planus, kad galėtų sudaryti išsamesnes panaudoto kuro ir radioaktyviųjų atliekų šalinimo išlaidų sąmatas bei parengti finansavimo planus, kaip to reikalaujama Radioaktyviųjų atliekų tvarkymo direktyvoje.

Siektinas įgyvendinimo terminas: iki 2017 m. vidurio.

Eksplotavimo nutraukimo įvertintos išlaidos sudarys ne mažiau kaip 5,7 milijardo eurų, o įtraukus galutinio šalinimo išlaidas – dukart tiek.

113

Bendros eksploatavimo nutraukimo įvertintos išlaidos pagal tris programas 2010–2015 m. padidėjo 40 % nuo 4,1 milijardo eurų iki 5,7 (žr. 73–74 dalis). Priskaičius panaudoto branduolinio kuro galutinio šalinimo išlaidas, bendra išlaidų suma galėtų padvigubėti iki 11,4 milijardo eurų (žr. 93–99 dalis).

114

Sudėjus dabartinį skirtą nacionalinį ir ES finansavimą, visoms 5,7 milijardo eurų įvertintoms išlaidoms (be galutinio šalinimo išlaidų) padengti turima 4,0 milijardo eurų. Todėl darbams užbaigti iki eksploatavimo nutraukimo trūksta 1,7 milijardo eurų. Lietuvai tenka 93 % šio bendro finansavimo trūkumo, t. y. 1,6 milijardo eurų (žr. 73–85 dalis). Apskaičiuotasis finansavimo trūkumas Bulgarijoje ir Slovakijoje šiuo metu sudaro atitinkamai 28 ir 92 milijonus eurų (žr. 84 dalį).

115

Remiantis tarptautiniu principu „moka teršėjas“, būtent valstybė narė yra atsakinga už tai, kad atominės elektrinės operatoriai, kaip teršėjai, laikytųsi savo įsipareigojimų ir atidėtų pakankamai finansinių išteklių, kad galėtų padengti visas eksploataavimo nutraukimo išlaidas, įskaitant panaudoto kuro galutinio šalinimo išlaidas (žr. 20 ir 93 dalis). Visas tris elektrines valdo valstybinės įmonės. Visos trys valstybės narės įsteigė specialius nacionalinius fondus, iš kurių finansuoja nacionalinę saugaus radioaktyviųjų atliekų tvarkymo ir šalinimo ir branduolinių įrenginių eksploataavimo nutraukimo politiką. Tačiau kol kas nacionaliniais fondais pagal tris branduolinių reaktorių eksploataavimo nutraukimo programas naudotasi menkai, šių fondų ištekliai išlieka riboti, ypač Lietuvoje (žr. 89–92 dalis).

116

Dėl to bendras projektų finansavimas iš nacionalinių fondų buvo reta išimtis, o ne įprasta tvarka. Nors, kitaip negu kitų ES fondų atveju pagal šias programas teisinio reikalavimo bendrai finansuoti projektus nėra, teisės aktuose pripažįstama, kad projektus visiškai finansuoti ES lėšomis turėtų būti leidžiama tik „tinkamai pagrįstais išimtiniais atvejais“⁵⁷. Tačiau Komisija dar neparengė aiškių gairių, kas būtų laikoma tokiu atveju. Jeigu būtų parengusi, būtų galėjusi efektyviau sukurti tinkamas paskatas į eksploataavimo nutraukimą investuoti didesnę dalį nacionalinio bendro finansavimo (žr. 92 dalį).

117

Galutinė atsakomybė už užtikrinimą, kad pakankamai finansinių išteklių būtų skirta ir eksploataavimo nutraukimui, ir galutiniam šalinimui, tenka trims valstybėms narėms (žr. 20 ir 95 dalis). 2011 m. poveikio vertinime Komisija, remdamasi valstybių narių poreikių įvertinimu, padarė išvadą, kad ES finansinės paramos po 2020 m. nebereikėtų tęsti (žr. 10 dalį). Šiuo atžvilgiu Lietuvos atstovai atkreipė mūsų dėmesį į savo Stojimo sutarties protokolus (žr. 83 dalį ir 43 išnašą).

3 rekomendacija. Laikytis principo „moka teršėjas“, 2014–2020 m. ir vėlesniais laikotarpiais didinant nacionalinį finansavimą

Trys valstybės narės turėtų pripažinti savo pačių vaidmenį užtikrinant, kad būtų laikomasi principo „moka teršėjas“, ir būti pasirengusios panaudoti nacionalines lėšas siekiant padengti eksploataavimo nutraukimo išlaidas, įskaitant galutinio šalinimo išlaidas, tiek dabartiniu, tiek paskesniais finansavimo laikotarpiais.

Siektinas įgyvendinimo terminas: nacionalinį bendrą finansavimą pradėti didinti nuo 2017 m. metinių darbo programų.

57 Tarybos reglamento (Euratomas) Nr. 1368/2013 17 konstatuojamoji dalis ir Tarybos reglamento (Euratomas) Nr. 1369/2013 15 konstatuojamoji dalis.

4 rekomendacija. 2014–2020 m. finansavimo laikotarpiu padidinti nacionalinį bendrą finansavimą

Komisija turėtų siekti, kad 2014–2020 m. finansavimo laikotarpiu nacionalinis bendras finansavimas būtų didinamas. Pavyzdžiui, Komisija savo sprendime turėtų aiškiai apibrėžti, kokios yra „tinkamai pagrįstos išimtinės sąlygos“, kuriais projektus pagal branduolinių reaktorių eksploatavimo nutraukimo pagalbos programas būtų galima visiškai finansuoti iš ES lėšų.

Siektinas įgyvendinimo terminas: iki 2017 m. gruodžio mėn. pabaigos.

5 rekomendacija. Specialios branduolinių reaktorių eksploatavimo nutraukimo programos Lietuvoje, Bulgarijoje ir Slovakijoje po 2020 m. nebetęsti

Po 2020 m. specialios branduolinių reaktorių eksploatavimo nutraukimo programos Lietuvoje, Bulgarijoje ir Slovakijoje nebeturėtų būti tęsiamos. Jeigu vienoje iš trijų arba visose trijose valstybėse narėse po 2020 m. bus nustatytas aiškus poreikis naudoti ES lėšas, visais atvejais ateityje Komisijai pasiūlius skirti ES finansavimą ir teisėkūros institucijai tam pritarus, reikėtų nustatyti tinkamas paskatas tęsti eksploatavimo nutraukimą, įskaitant tai, kad finansavimas turėtų būti terminuotas ir skiriamas su sąlyga, kad valstybė narė skirs reikiamo lygio bendrą finansavimą. Vienas iš būdų tai padaryti būtų apsvarstyti galimybę išplėsti galimybes, laikantis šių sąlygų, naudotis Europos struktūrinių ir investicijų fondų lėšomis ir leisti jas naudoti branduolinių reaktorių eksploatavimo nutraukimo darbams.

Siektinas įgyvendinimo terminas: iki 2018 m. pabaigos, jei reikia.

118

Darbuotojų skaičius sumažėjo visose trijose elektrinėse. Tačiau Lietuvoje, Ignalinos elektrinėje, kurioje kuras išimtas tik iš vienos iš dviejų reaktorių aktyviųjų zonų ir kuri vis dar veikia pagal eksploatavimo licenciją, darbuotojų skaičius, taigi ir ES lėšomis dengiamos išlaidos, vis dar yra didelis. Vienas trečdalis darbuotojų atlieka saugaus elektrinės išlaikymo darbus. Turint galvoje bendro finansavimo trūkumą ir su Lietuvos Ignalinos atominės elektrinės eksploatavimo nutraukimu susijusius vietos ekonominius bei socialinius iššūkius, yra rizikos, kad darbuotojų skaičius yra didesnis, negu reikia pagal eksploatavimo nutraukimo programą ir ES skiriamą eksploatavimo nutraukimo finansavimą, naudojamą šių darbuotojų išlaidoms padengti (žr. 80–81 dalis).

6 rekomendacija. ES lėšomis dengti tik eksploataavimo nutraukimo išlaidas

Komisija turėtų leisti naudoti ES lėšas, skiriamas pagal branduolinių reaktorių eksploataavimo nutraukimo pagalbos programas, darbuotojų, atliekančių vien tik eksploataavimo nutraukimo darbus, išlaidoms padengti.

Siektinas įgyvendinimo terminas: nuo 2017 m. metinių darbo programų ir vėliau.

119

Komisijos įvertinimas, ar finansavimo ir eksploataavimo nutraukimo planai atitinka *ex ante* sąlygas, nepakankamas (žr. 86–88 dalis).

7 rekomendacija. Gerinti Komisijos vykdomą priežiūrą

Komisija turėtų užbaigti savo atliktą *ex ante* sąlygų įvertinimą.

Siektinas įgyvendinimo terminas: iki 2016 m. spalio mėn. pabaigos.

120

Įsipareigojimų ir neapibrėžtųjų įsipareigojimų, susijusių su būsimomis branduolinių reaktorių eksploataavimo nutraukimo ir panaudoto branduolinio kuro galutinio šalinimo išlaidomis, apskaita trijose valstybėse narėse yra skirtinga. Dėl to, kad būsimos išlaidos ne visada pripažįstamos kaip atidėjiniai ir (arba) nėra įtraukiamos į finansinių ataskaitų aiškinamuosius raštus, mažėja skaidrumas ir atitinkamoms institucijoms yra sunkiau tinkamai suplanuoti, kaip padengti būsimas eksploataavimo nutraukimo ir šalinimo išlaidas (žr. 100–103 dalis).

8 rekomendacija. Apskaitos tvarka

Komisija turėtų bendradarbiauti su visomis atitinkamomis valstybėmis narėmis, kad visos būsimos išlaidos, susijusios su branduolinių reaktorių eksploatavimo nutraukimu ir panaudoto kuro galutiniu šalinimu, būtų apskaitytos tinkamai, skaidriai, laikantis tarptautinių apskaitos standartų.

Siektinas įgyvendinimo terminas: iki 2017 m. gruodžio mėn. pabaigos.

Šią ataskaitą priėmė II kolegija, vadovaujama Audito Rūmų nario Henri GRETHEN, 2016 m. liepos 14 d. Liuksemburge įvykusiame posėdyje.

Audito Rūmų vardu

Pirmininkas

Vitor Manuel da SILVA CALDEIRA

Branduoliniai reaktoriai, kurių eksploatavimas nutraukiamas pagal ES branduolinių reaktorių eksploatavimo nutraukimo pagalbos programas

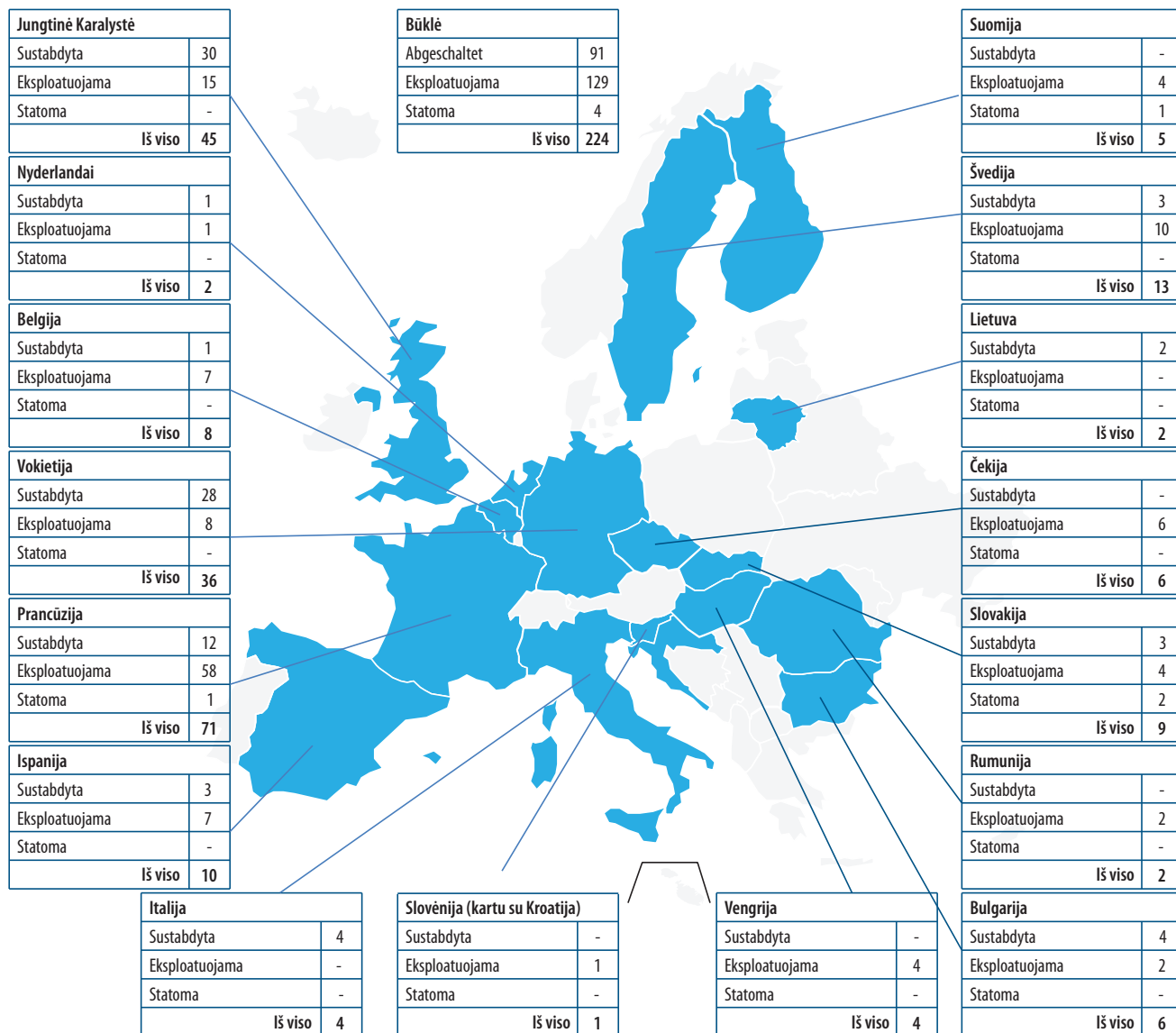
		TWh	Komerčinis eksploatavimas				Planuojama komercinio eksploatavimo nutraukimo užbaigimo data	
			Pradėtas	Nutrauktas	Metai	% nuo 30 metų eksploatavimo laikotarpio	Pagal Europos Audito Rūmų 2011 m. ataskaitą	2015 m. gruodžio mėn. duomenimis
Lietuva	Ignalinos elektrinės 1 reaktorius	86	1985 m. gegužės mėn.	2004 m. gruodžio mėn.	20	65	2029 m.	2038 m.
	Ignalinos elektrinės 2 reaktorius	155	1987 m. gruodžio mėn.	2009 m. gruodžio mėn.	22	73		
Bulgarija	Kozlodujaus elektrinės 1 reaktorius	61	1974 m. spalio mėn.	2002 m. gruodžio mėn.	28	94	2035 m.	2030 m.
	Kozlodujaus elektrinės 2 reaktorius	63	1975 m. lapkričio mėn.	2002 m. gruodžio mėn.	27	90		
	Kozlodujaus elektrinės 3 reaktorius	63	1981 m. sausio mėn.	2006 m. gruodžio mėn.	26	86		
	Kozlodujaus elektrinės 4 reaktorius	61	1982 m. birželio mėn.	2006 m. gruodžio mėn.	25	82		
Slovakija	Buhunicės V1 elektrinės 1 reaktorius	72	1980 m. balandžio mėn.	2006 m. gruodžio mėn.	27	89	2025 m.	2025 m.
	Buhunicės V1 elektrinės 2 reaktorius	77	1981 m. sausio mėn.	2008 m. gruodžio mėn.	28	93		

Šaltinis: TATENA, PRIS duomenų bazė.

Branduolinių reaktorių eksploatavimo nutraukimo pagalbos programų teisinės bazės apžvalga

	Ignalina, Lietuva	Kozlodujus, Bulgarija	Bohunicė, Slovakija
Pasirengimas narystei	1989 m. gruodžio 18 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 3906/1989	1999 m. birželio 21 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1266/1999 (PHARE programa)	
Stojimo sutartys	Protokolas Nr. 4 dėl Ignalinos atominės elektrinės Lietuvoje, pridedamas prie Akto dėl Lietuvos Respublikos stojimo sąlygų ir Europos Sąjungos steigimo sutarčių pakeitimai (OL L 236, 2003 9 23, p. 944–945)	Aktas dėl Bulgarijos Respublikos ir Rumunijos Respublikos stojimo sąlygų (OL L 157, 2005 6 21, p. 203)	Protokolas Nr. 9 dėl Slovakijos Respublikos stojimo sąlygų ir Europos Sąjungos steigimo sutarčių pakeitimai (Bohunicės V1 AE) (OL L 236, 2003 9 23, p. 954)
Po įstojimo	2006 m. gruodžio 21 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1990/2006 dėl Protokolo Nr. 4 dėl Ignalinos AE įgyvendinimo	2010 m. liepos 13 d. Tarybos reglamentas (Euratomas) Nr. 647/2010	2007 m. gegužės 14 d. Tarybos reglamentas (Euratomas) Nr. 549/2007 dėl Akto dėl Čekijos Respublikos, Estijos Respublikos, Kipro Respublikos, Latvijos Respublikos, Lietuvos Respublikos, Vengrijos Respublikos, Maltos Respublikos, Lenkijos Respublikos, Slovėnijos Respublikos ir Slovakijos Respublikos stojimo į Europos Sąjungą sąlygų Protokolo Nr. 9 dėl Bohunice V1 atominės elektrinės Slovakijoje I ir II blokų įgyvendinimo
	2013 m. gruodžio 13 d. Tarybos reglamentas (Euratomas) Nr. 1369/2013 dėl Sąjungos paramos Lietuvos branduolinių reaktorių eksploatavimo nutraukimo pagalbos programai, kuriuo panaikinamas Reglamentas (EB) Nr. 1990/2006	2013 m. gruodžio 13 d. Tarybos reglamentas (Euratomas) Nr. 1368/2013 dėl Sąjungos paramos Bulgarijos ir Slovakijos branduolinių reaktorių eksploatavimo nutraukimo pagalbos programoms, kuriuo panaikinami reglamentai (Euratomas) Nr. 549/2007 ir (Euratomas) Nr. 647/2010	

Valstybių narių branduoliniai reaktoriai ir jų būklė 2015 m. gruodžio 31 d. duomenimis

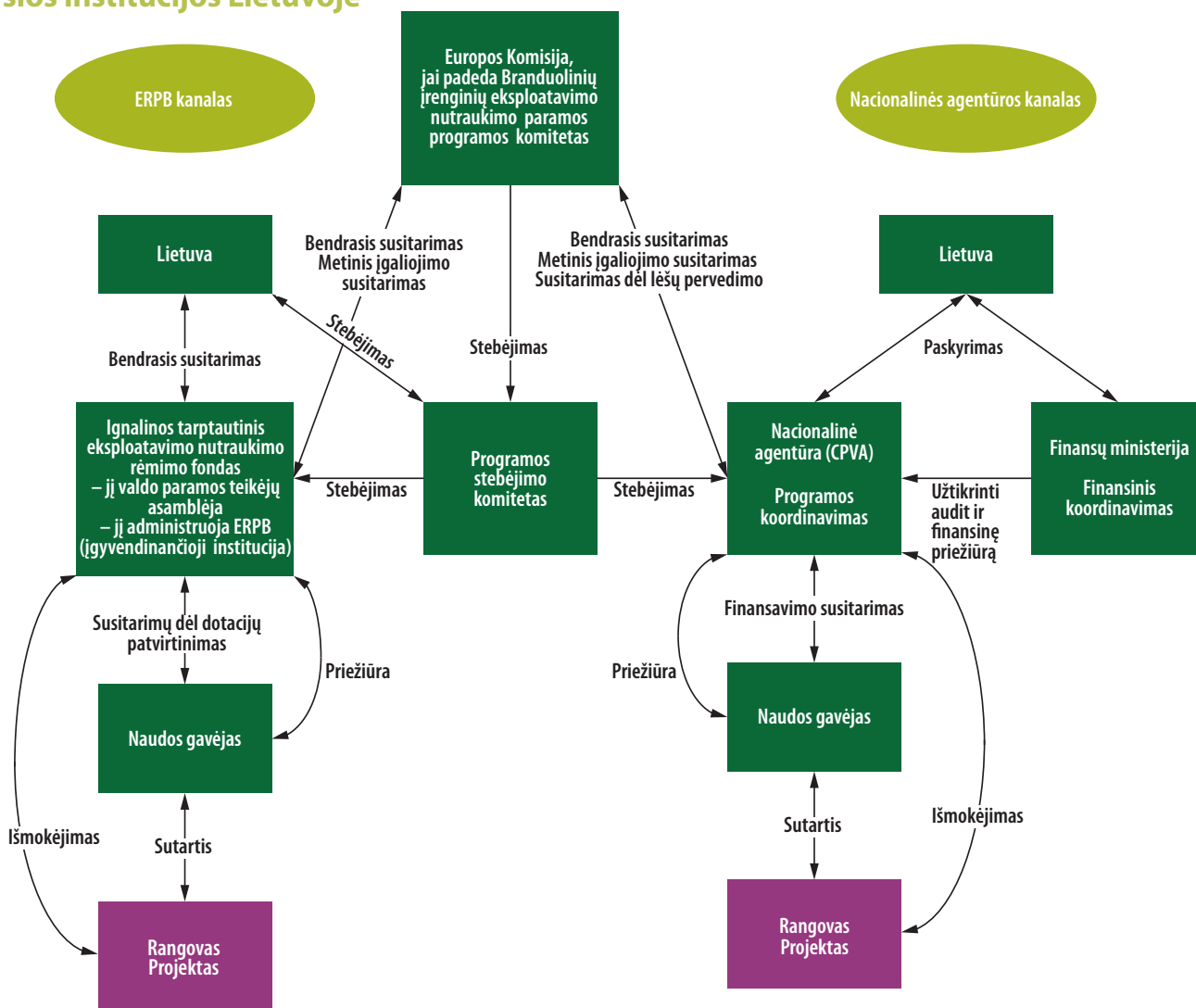

Pastaba. Dviem Ignalinos reaktoriaus blokams Lietuvoje vis dar taikoma eksploatavimo licencija (žr. 40 dalį).

Šaltinis: Europos Audito Rūmai, pagal Europos Komisijos ir agentūros TATENA Energetinių reaktorių informacinės sistemos (PRIS) duomenis.

Branduolinių reaktorių eksploatavimo nutraukimo pagalbos programų dalyvių apžvalga

Branduolinių reaktorių eksploatavimo nutraukimo programa, dvi įgyvendinančios institucijos Lietuvoje

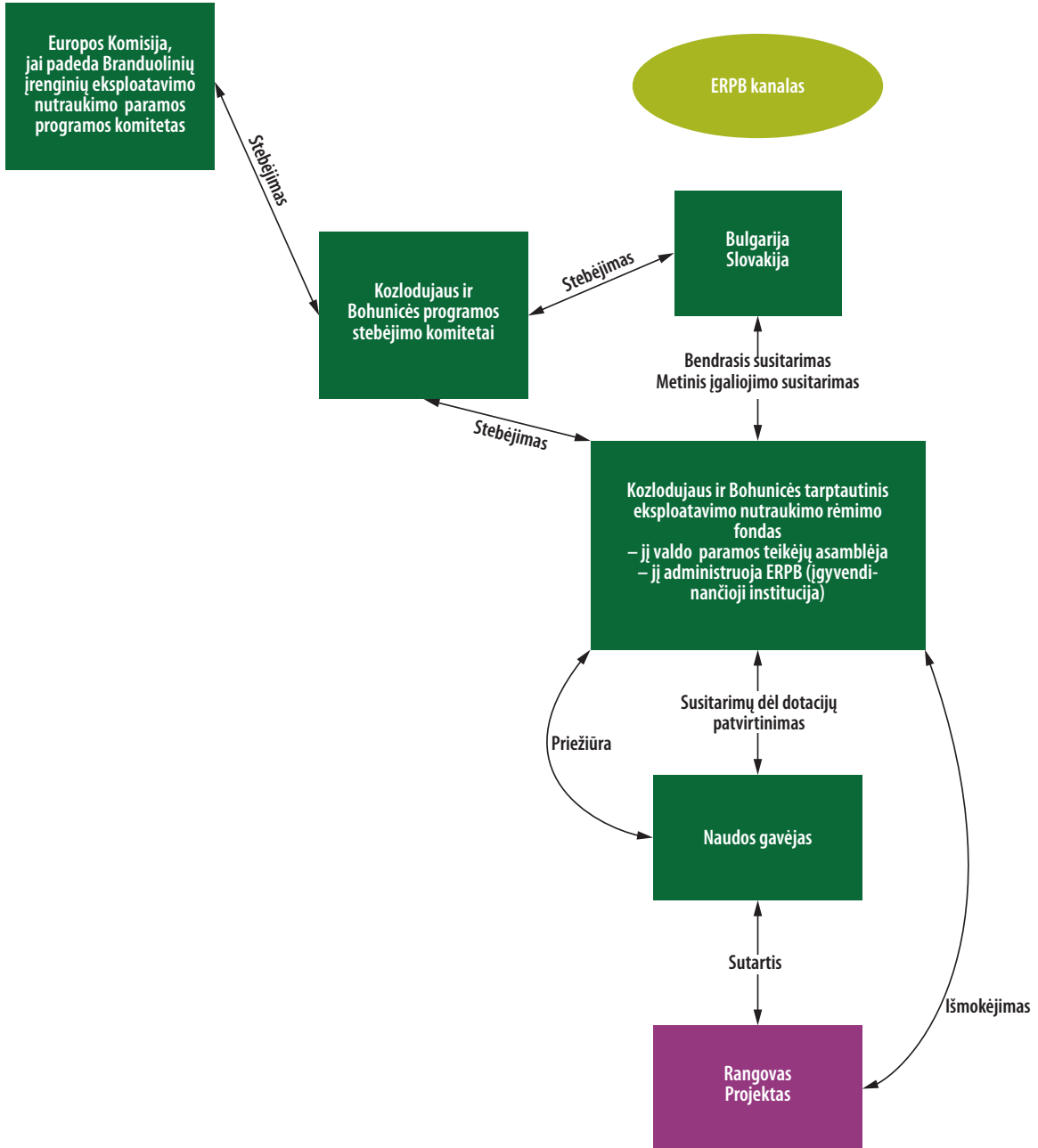

2015 m. ERPB buvo atsakingas už šiuos vykdomus eksploatavimo nutraukimo projektus:	ES finansavimas (milijonais eurų)
IAE laikina panaudoto kuro saugykla	205,97
Kietųjų atliekų tvarkymo ir saugojimo kompleksas	184,02
Projektų valdymo skyrius, 1–5 etapai (2001–2015 m.)	51,81
Paviršinis mažo–vidutinio radioaktyvumo trumpamazių radioaktyviųjų atliekų kapinynas (projektas)	10,63
Iš viso 2015 m.	452,43
Iš viso ERPB užbaigti ir vykdomi eksploatavimo nutraukimo projektai nuo 1999 m. pabaigos iki 2015 m. pabaigos	522,91

2015 m. CPVA buvo atsakinga už šiuos vykdomus eksploatavimo nutraukimo projektus:	ES finansavimas (milijonais eurų)
IAE eksploatavimo nutraukimo metinė veikla ir su ja susijusios išlaidos 2015 m.	50,50
Labai mažo radioaktyvumo atliekų kapinyno statyba (kapinyno 3 etapas)	8,42
Techninė pagalba VATESI (6 etapas)	1,80
Atliekų cementavimo konteineriai	1,00
Metalo apdorojimo įrenginio įdiegimas	0,96
Iš viso 2015 m.	62,68
Iš viso CPVA užbaigti ir vykdomi eksploatavimo nutraukimo projektai nuo 1999 m. pabaigos iki 2015 m. pabaigos	465,97

IV priedas

Branduolinių reaktorių eksploatavimo nutraukimo pagalbos programos, po vieną įgyvendinančiąją instituciją Bulgarijoje ir Slovakijoje

Per auditą nagrinėti ES finansuoti projektai

Ignalina, Lietuva		
Projektas	Europos Audito Rūmų įvertinimas	
1. Laikina panaudoto kuro rinklių saugykla Pradinis biudžetas: 165 milijonai eurų Paskiausias biudžetas: 206 milijonai eurų Pradinis terminas: 2008 m. rugpjūčio mėn. Paskiausias terminas: 2017 m. spalio mėn.	2011 m. Europos Audito Rūmų ataskaita	Didelis vėlavimas turės svarbių padarinių branduolinei saugai, kol visi panaudoto kuro elementai nebus sudėti į konteinerius, ir elektrinės veiklos išlaidoms.
	2015 m. gruodžio mėn. duomenimis	Saugyklos statyba atidėta dar 6 metams, dėl to, palyginti su 2005 m. galutiniu eksploataavimo nutraukimo planu, vėluojama 10 metų. Papildomos saugyklos išlaikymo išlaidos, susijusios su B1 projektu, viršytos 61 milijonu eurų.
2. Kietųjų atliekų tvarkymo ir saugojimo kompleksas Pradinis biudžetas: 120 milijonų eurų Paskiausias biudžetas: 184 milijonai eurų Pradinis terminas: 2009 m. lapkričio mėn. Paskiausias terminas: 2018 m. lapkričio mėn.	2011 m. Europos Audito Rūmų ataskaita	Dideli projekto vėlavimai yra itin svarbūs, nes tam, kad būtų galima tęsti išmontavimo ir eksploataavimo nutraukimo projektus, reikalingi atliekų tvarkymo kanalai. Tikėtina, kad prireiks papildomų TIENRF lėšų.
	2015 m. gruodžio mėn. duomenimis	Projektas vėluoja 9 metais, iš jų 5 metai susidarė 2011–2014 m. laikotarpiu. IAE ir Lietuvos energetikos ministerija išsprendė su tuo susijusius komercinius ginčus su rangovu, sumokėdamos 55 milijonų eurų kompensaciją, ir atidėjo dar 17,9 milijono eurų numatytai rizikai padengti.
3. Išmontavimo ir eksploataavimo nutraukimo inžineriniai projektai, planavimas ir licencijos Pradinis biudžetas: 8 milijonų eurų Projekto biudžeto arba tvarkaraščio dar nėra.	2011 m. Europos Audito Rūmų ataskaita	Sprendimas veiklą perduoti išorės rangovams nebuvo pagrįstas tinkamu įvertinimu, ar elektrinėje yra reikalingų techninių išteklių, ir ar šis variantas yra ekonomiškai veiksmingas.
	2015 m. gruodžio mėn. duomenimis	Dėl pernelyg optimistinio rangovo išteklių įvertinimo ir dėl dokumentams patvirtinti elektrinėje ir reguliavimo institucijose reikalingo laiko dokumentus parengti vėluojama 30 mėnesių. Treji vėlavimo metai susidarė dėl įrankių pirkimo projekto perdavimo iš TIENRF kanalo CPVA kanalui.
4. Projektų valdymo skyriaus (PVS) valdymas ir inžinerinė parama Pradinis biudžetas: 45 milijonai eurų Paskiausias biudžetas: 54 milijonai eurų	2011 m. Europos Audito Rūmų ataskaita	PVS konsultantas labai prisidėjo prie pažangos, bet valdymo ir administravimo išlaidos yra didelės ir nepakankamai išplėtotą elektrinės organizacinę struktūrą.
	2015 m. gruodžio mėn. duomenimis	PVS konsultanto darbuotojų skaičius nuo 2010 m. sumažėjo. Jie daugiau dalyvavo vykdant eksploataavimo nutraukimo darbus, valdė pagrindinius infrastruktūros projektus ir padėjo ugdyti elektrinės personalą. Tačiau didelę konsultanto veiklos dalį vis dar sudaro bendra projekto valdymo ir pirkimo veikla, o ne branduolinių reaktorių eksploataavimo nutraukimo darbas.
5. Projektai, susiję su tiesiogine parama IAE darbuotojų darbui, išorės ištekliams Biudžetas: 198 milijonai eurų Terminas: vykdomas metinis projektas	2011 m. Europos Audito Rūmų ataskaita	Nenagrinėta.
	2015 m. gruodžio mėn. duomenimis	Problemas, susijusias su darbo jėga, sudarė tai, kad sunku pateisinti darbuotojų skaičių, neaiški valdymo apskaita ir personalo išlaidos neaiškiai paskirstomos pagal užduotis. IAE įdiegė naują IAE darbuotojams skirtą skaičiavimo modelį, parengė darbų išlaidų struktūrą ir pradėjo laikytis uždirbtos vertės valdymo principo. Tačiau pateisinant darbuotojų skaičių ir įgyvendinant užsakomųjų paslaugų strategiją padaryta mažai pažangos.
6. Reaktoriaus išmontavimo studija Pradinis biudžetas: 5 milijonai eurų (Tik galimybių studija) Paskiausias biudžetas: 70 milijonų eurų (Projektas ir techninis inžinerinis projektas)	2011 m. Europos Audito Rūmų ataskaita	Nenagrinėta.
	2015 m. gruodžio mėn. duomenimis	Reaktoriaus išmontavimo galimybių studija pradėta iš TIENRF lėšų 2009 m., bet 2010 m. buvo nutraukta ir perduoda CPVA. Nuo tada naujas CPVA vadovaujamas projektas vėluoja. Išmontuojant tokio tipo reaktorių trūksta patirties, tai gali toliau trukdyti siekti pažangos. Todėl vis dar neaišku, ar 2038 m. reaktoriaus išmontavimo terminą įmanoma įgyvendinti.

Kozlodujus, Bulgarija		
Projektas	Europos Audito Rūmų įvertinimas	
7. Konsultavimo paslaugos projektų valdymo skyriui. Bendros paslaugos 2006–2013 m. laikotarpis Pradinis biudžetas: 8 milijonai eurų Paskutinis biudžetas: 45 milijonai eurų Pradinis terminas: 2009 m. gruodžio mėn. Paskiausias terminas: 2013 m. liepos mėn. 2014–2016 m. laikotarpis Pradinis biudžetas: 14 milijonų eurų Paskiausias biudžetas: 32 milijonai eurų Pradinis terminas: 2009 m. sausio mėn. Paskiausias terminas: 2009 m. sausio mėn.	2011 m. Europos Audito Rūmų ataskaita	Konsultantai padėjo pakeisti eksploataavimo nutraukimo strategiją, tačiau kilo problemų dėl projekto vėlavimo, išlaidų sąmatų, reikalingų eksploataavimo nutraukimo darbų nustatymo, atliekų inventorizavimo. Konsultantai daugiau dėmesio skyrė valdymui negu eksploataavimo nutraukimui.
	2015 m. gruodžio mėn. duomenimis	2013 m. PVS tapo vieninteliu už eksploataavimo nutraukimą ir nacionalinio atliekyno statybą atsakingu subjektu. Konsultantai dabar integruoti į organizacinę struktūrą, o joje sprendimų priėmimo įgaliojimai perduoti SERAW. Konsultantai vis aktyviau dalyvavo darbe, nėra jokių požymių, kad jų dalyvavimas laipsniškai mažėtų.
8. Sauso tipo panaudoto kuro saugyklos projektas ir statyba Pradinis biudžetas: 49 milijonai eurų Paskiausias biudžetas: 73 milijonai eurų Pradinis terminas: 2008 m. gruodžio mėn. Paskiausias terminas: 2013 m. kovo mėn.	2011 m. Europos Audito Rūmų ataskaita	Saugyklą užbaigti vėluojama 2,5 metų. Pakeitus pradinis reikalavimus, išaugo kainos ir buvo pakeistas sutarties kainų nustatymo pagrindas, todėl išlaidos 19 % viršijo biudžetą.
	2015 m. gruodžio mėn. duomenimis	Projektas suskirstytas į du etapus: įrenginių ir 34 kuro rinklių konteinerių saugyklos statybos ir įrenginių išplėtimo iki 72 konteinerių. 1–4 blokų panaudotam branduoliniam kurui laikyti bus panaudotas ne visas planuojamas saugyklos tūris. Norint saugyklą naudoti kitoms medžiagoms saugoti, reikės gauti reguliavimo institucijos patvirtinimą.
9. Kietųjų atliekų tvarkymo ir galutinio apdorojimo plazminio lydymo įrenginys Pradinis biudžetas: 21 milijonas eurų Paskiausias biudžetas: 21 milijonas eurų Paskiausias terminas: 2013 m. kovo mėn. Paskiausias terminas: 2017 m. birželio mėn.	2011 m. Europos Audito Rūmų ataskaita	Pasirinkta naujoviška technologija, tinkamai neišbandžius, ar ji veiksminga, ir deramai neapsvarsčius išlaidų. Yra rizikos, kad išlaidos bus viršytos.
	2015 m. gruodžio mėn. duomenimis	Dėl reglamentavimo pokyčių reikia tikslinti projektą. Įrenginio statyba vėluoja, palyginti su tvarkaraščiu, daugiausia dėl skundo, susijusio su poveikio aplinkai vertinimu ir įvairių komercinių ir administracinių klausimų, įskaitant tai, kad nėra susitarimo dėl branduolinės žalos atlyginimo. Įrenginys neišbandytas, taigi, tai, kad sistema veikia, dar nepademonstruota. Šiuo metu numatomas užbaigimo terminas yra 2017 m. birželio mėn.
10. Efektyvaus žmogiškųjų išteklių naudojimo skatinimas Laikotarpis iki 2009 m. Pradinis biudžetas: 20 milijonų eurų Paskiausias biudžetas: 84 milijonai eurų Pradinis terminas: 2009 m. rugsėjo mėn. Paskiausias terminas: 2014 m. kovo mėn. Laikotarpis iki 2015 m. Pradinis biudžetas: 35 milijonų eurų Paskiausias biudžetas: 46 milijonai eurų Pradinis terminas: 2015 m. gruodžio mėn. Paskiausias terminas: 2017 m. gruodžio mėn.	2011 m. Europos Audito Rūmų ataskaita	Nepadaryta organizacinių pokyčių, kad būtų galima aiškiai išskirti personalą, dirbantį, kad atominės elektrinės organizacija virstų jos eksploataavimo nutraukimą vykdančia organizacija. Nebuvo užtikrinta centralizuotas ir pakankamas pasirėngimo nutraukti eksploatavimą veiklos stebėjimas.
	2015 m. gruodžio mėn. duomenimis	Ir toliau kliautasi tuo, kad KIDSF ir toliau finansuos eksploataavimo nutraukimo darbus vykdančius darbuotojus. Teigiamas pokytis nuo 2011 m. yra tai, kad visi 650 SERAW darbuotojų vykdo tik eksploataavimo nutraukimo darbus.
11. Nacionalinio mažo-vidutinio radioaktyvumo atliekų atliekyno statyba Pradinis biudžetas: 66 milijonai EURŲ Pradinis terminas: 2015 m. gruodžio mėn. Paskiausias terminas: 2021 m. sausio mėn.	2011 m. Europos Audito Rūmų ataskaita	Nenagrinėta.
	2015 m. gruodžio mėn. duomenimis	Iš pradžių planuota, kad atliekyno statyba bus užbaigta iki 2015 m. Tačiau šis procesas atsilieka 6 metais daugiausia dėl to, kad poveikio aplinkai vertinimas atmetas ir turėjo būti pradėtas iš naujo. Dabartinis terminas yra 2021 m.

Bohunicė, Slovakija		
Projektas	Europos Audito Rūmų įvertinimas	
12. Konsultavimo paslaugos projektų valdymo skyriui. Projektų įgyvendinimas 2003–2007 m. laikotarpis Pradinis biudžetas: 11 milijonų eurų 2015–2016 m. laikotarpis Paskiausias biudžetas: 45 milijonai eurų	2011 m. Europos Audito Rūmų ataskaita	Konsultantai padėjo pakeisti eksploataavimo nutraukimo strategiją, tačiau rengiant ir įgyvendinant eksploataavimo nutraukimo strategiją pažanga buvo nepakankama.
	2015 m. gruodžio mėn. duomenimis	Nors konsultantų paslaugomis intensyviai naudotasi, projektas vėlavo, dėl to viršytos išlaidos. Nuo 2015 m. naujo konsultanto darbo mastas sumažėjo.
13. Naujų labai mažo ir mažo radioaktyvumo atliekų iš V1 AE atliekynų projektavimas ir statyba nacionaliniame radioaktyviųjų atliekų kapinyne Mochovce Biudžetas: 22 milijonai eurų Terminas: 2018 m. birželio mėn.	2011 m. Europos Audito Rūmų ataskaita	Galimybių studiją parengti buvo vėluojama, nes AE nepateikė reikalingos informacijos.
	2015 m. gruodžio mėn. duomenimis	Kapinynas statomas, bendrai finansuojamas iš nacionalinių lėšų. Bus pridėta trečia dviguba eilė, visos išlaidos bus finansuotos iš BIDSF. Neaišku, kaip paskirstomos atliekų iš V1 AE ir iš kitų įrenginių šalinimo išlaidos.
14. Eksploataavimo nutraukimo programos įgyvendinimas, naudojant esamus žmogiškuosius išteklius 1 etapo biudžetas: 1,5 milijono eurų 9 etapo biudžetas: 50 milijono eurų	2011 m. Europos Audito Rūmų ataskaita	Nepadaryta organizacinių pakeičių, kad būtų galima aiškiai išskirti personalą, dirbantį, kad atominės elektrinės organizacija virstų jos eksploataavimo nutraukimą vykdančia organizacija. Neužtikrintas tinkamas pasirengimo eksploataavimo nutraukimui veiklos stebėjimas.
	2015 m. gruodžio mėn. duomenimis	Pagal projektą finansuojami 246 visu etatu dirbantys ir eksploataavimo nutraukimo darbus atliekantys JAVYS darbuotojai. JAVYS pertvarkyta iš operatoriaus į eksploataavimo nutraukimo organizaciją.
15. Bohunicės elektrinės radioaktyviųjų atliekų laikina saugykla Biudžetas: 11 milijonų eurų Pradinis terminas: 2013 m. kovo mėn. Paskiausias terminas: 2017 m. rugpjūčio mėn.	2011 m. Europos Audito Rūmų ataskaita	Nenagrinėta.
	2015 m. gruodžio mėn. duomenimis	Iš pradžių numatyta, kad šis projektas bus įgyvendinamas nuo 2013 m. kovo mėn. iki 2016 m. kovo mėn. Statybos darbai pradėti 2015 m. Dabar numatoma užbaigimo data yra 2017 m. rugpjūčio mėn. Priėmus sprendimą pakeisti vietą, reikėjo parengti naują poveikio aplinkai vertinimą ir iš dalies pakeisti dotacijos sutartį. Dėl šio projekto vėlavimo išmontavimo projektų vėlavimas nebekils, nes išmontavimo projektai bus valdomi taip, kad vidutinio radioaktyvumo atliekos susidarytų tik tada, kai bus užbaigta laikina saugykla.
16. Pirminio kontūro deaktyvavimas Pradinis biudžetas: 6 milijonai eurų Paskiausias biudžetas: 5 milijonai eurų Pradinis terminas: 2014 m. rugsėjo mėn. Paskiausias terminas: 2016 m. rugsėjo mėn. (Radioaktyviųjų atliekų tvarkymo dalis perduota JAVYS)	2011 m. Europos Audito Rūmų ataskaita	Nenagrinėta.
	2015 m. gruodžio mėn. duomenimis	Darbus planuota pradėti 2013 m., o užbaigti iki 2014 m. pabaigos. Dėl vėlavimo ir neišspręstų techninių uždavinių projektai sustabdyti. Sutartis su dabartiniu tiekėju nutraukta. Šį projektą reikia užbaigti prieš pradėdant išmontavimo darbus kontroliuojamojoje zonoje, todėl šio projekto vėlavimai gali turėti įtakos galutinei eksploataavimo nutraukimo datai.
17. Eksploataavimo nutraukimo duomenų bazė, įskaitant inventorizavimo duomenis ir radiologinį aprašą Pradinis biudžetas: 2,48 milijono eurų Paskiausias biudžetas: 3,5 milijono eurų Pradinis terminas: 2012 m. gegužės mėn. Paskiausias terminas: 2012 m. gruodžio mėn.	2011 m. Europos Audito Rūmų ataskaita	Nenagrinėta.
	2015 m. gruodžio mėn. duomenimis	Nors projektas užbaigtas 2012 m., aprašą ir inventorizavimo duomenis vis tiek reikia reguliariai atnaujinti. Dėl neišsamios inventorizavimo informacijos ir (arba) atliekų aprašo keletas paprojektų vėlavo, viršytos jų išlaidos.

Vėlavimas ir išlaidų viršijimas nuo 2001 m., įgyvendinant atrinktus aštuoniolika iš ES pagalbos programų finansuojamų pagrindinių eksploataavimo nutraukimo infrastruktūros ir rėmimo projektų

	Projektas	Projekto išlaidos (milijonais eurų)	Finansavimas, dėl kurio sudarytos sutartys		Bendras vėlavimas iki šios dienos (metai)	Išlaidų padidėjimas iki šios dienos (%)
			ES (milijonais eurų)	Nacionalinis (milijonais eurų)		
Ignalina, Lietuva	Panaudoto kuro rinklių laikina saugykla (Žr. IV priedą, 1 projektą).	211	206	5	9,2	25 %
	Kietųjų atliekų tvarkymo ir saugojimo kompleksas (Žr. IV priedą, 2 projektą).	184	184		9,0	53 %
	Labai mažo radioaktyvumo atliekų kapinynas (1 etapas, tarpinė saugykla)	7	6	1	2,8	0 %
	Labai mažo radioaktyvumo atliekų kapinyno statyba (3 etapas)	8	8		1,0	12 %
	Paviršinis mažo–vidutinio radioaktyvumo trumpaamžių radioaktyviųjų atliekų kapinynas (projektas)	11	11		1,0	3 %
	Iš viso šių penkių projektų	421	415	6		
	ES eksploataavimo nutraukimo finansavimas, dėl kurio sudarytos sutartys, 2001–2014/2015 m.		989			
Kozlodujus, Bulgarija	Jonų mainų dervos surinkimo ir galutinio apdorojimo įrangos tiekimas, įrengimas ir perdavimas eksploatuoti (pradinis mastas padidintas)	6	5	1	10,9	132 %
	Sauso tipo panaudoto kuro saugyklos projektas ir statyba (Žr. IV priedą, 8 projektą)	73	73		4,3	50 %
	Sukietintų atliekų iš garintuvo koncentravimo bakų surinkimo ir apdorojimo įrenginys (1 etapas užbaigtas, 2 etapas nutrauktas)	10	10		4,6	nėra
	Plazminio lydymo įrenginys (Žr. IV priedą, 9 projektą).	30	21	9	4,2	0 %
	Dydžio mažinimo ir deaktyvavimo dirbtuvės	19	19		2,8	0 %
	Radiologinio inventorizavimo įvertinimas	1	1		1,3	nėra
	Iš viso šių šešių projektų	139	129	9		
ES eksploataavimo nutraukimo finansavimas, dėl kurio sudarytos sutartys, 2001–2014 m.		360				

	Projektas	Projekto išlaidos (milijonais eurų)	Finansavimas, dėl kurio sudarytos sutartys		Bendras vėlavimas iki šios dienos (metai)	Išlaidų padidėjimas iki šios dienos (%)
			ES (milijonais eurų)	Nacionalinis (milijonais eurų)		
Bohunicė, Slovakija	Ankstesnių laikotarpių atliekų dumblo ir sorbentų apdorojimas (užbaigtas)	11	11		3,0	38 %
	Pirminio kontūro deaktyvavimas (Žr. IV priedą, 16 projektą) (sustabdytas).	4	4		2,0	0 %
	JAVYS elektros energijos tiekimo schemos modifikavimas, galutinai uždarius V1	11	11		1,5	21 %
	Esamų atskyrimo ir deaktyvavimo įrenginių pajėgumo didinimas	2	2		1,2	13 %
	Ankstesnių laikotarpių atliekų apdorojimas	6	4	2	0,4	7 %
	Techninės įrangos išmontavimas V1 turbinų salėje	8	8		-	6 %
	Laisvas eksploataavimo nutraukimo medžiagų išleidimas	3	3		-	20 %
	Iš viso šių septynių projektų	45	43	2		
	ES eksploataavimo nutraukimo finansavimas, dėl kurio sudarytos sutartys, 2001–2014 m.		228			
Iš viso	605	587	17			
	ES eksploataavimo nutraukimo finansavimas, dėl kurio sudarytos sutartys, 2001–2014 m.		1 577			

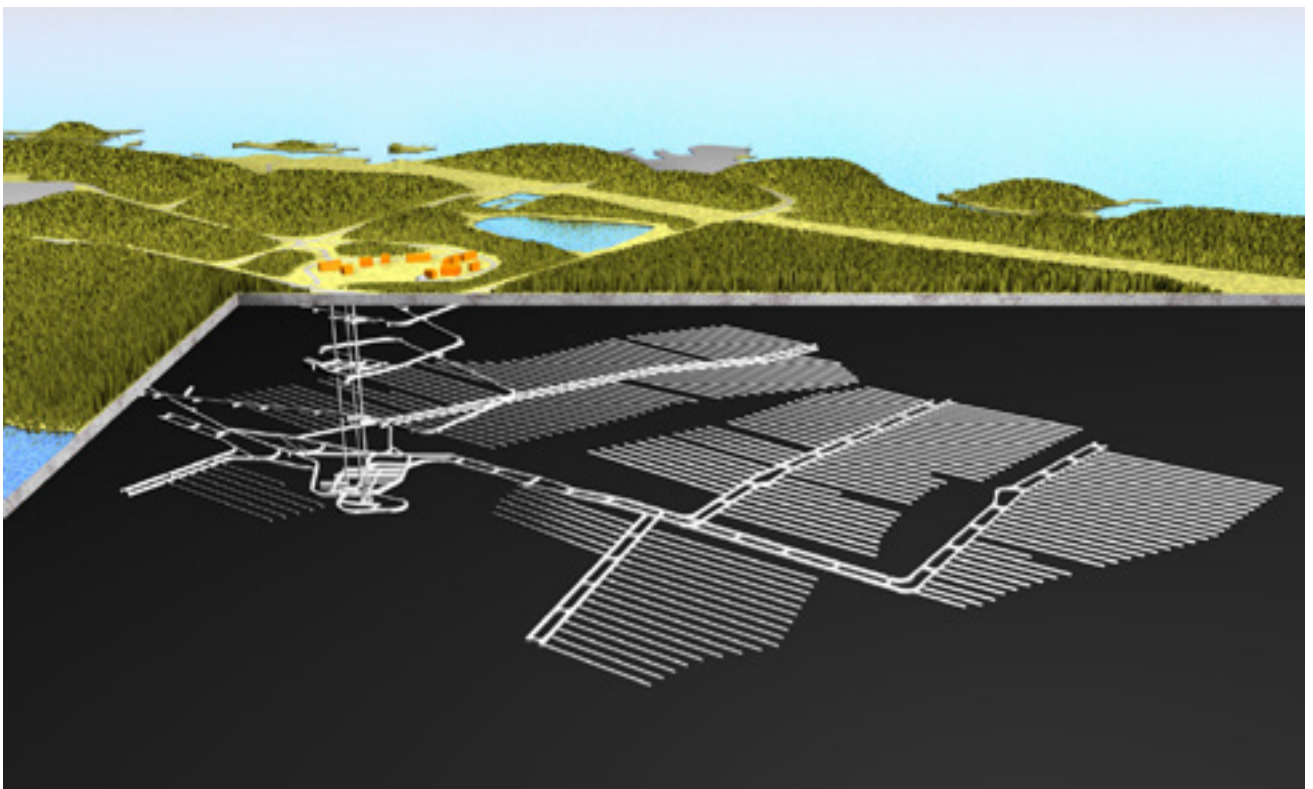
Šaltinis: Komisija, 2016 m. MDP projektas, 2016 m. stebėjimo ataskaitų projektas. Duomenis pateikė ERPB ir CPVA.

Giluminio geologinio kapinyno statyba Olkiluote, Suomijoje, galutiniam panaudoto branduolinio kuro šalinimui

Vakarinėje Suomijos pakrantėje, greta esamos atominės elektrinės, Olkiluote ketinama įkurti pirmą pasaulyje giluminį geologinį kapinyną civilinėms reikmėms naudoto branduolinio kuro galutiniam šalinimui. Pagal projektą jame bus laidojamos dvejų Suomijos atominų elektrinių atliekos.

Jo plėtojimo procesas – ilgos tokio pobūdžio projekto trukmės pavyzdys. 1983 m. Suomijos vyriausybė priėmė principinį sprendimą dėl bendro branduolinių atliekų tvarkymo tvarkaraščio ir strategijos ir buvo pradėti geologiniai tyrimai, ieškant galimos vietos. Olkiluotas kaip galutinio šalinimo vieta pasirinktas 2000 m. Pradėti intensyvūs kasimo ir tyrimų darbai, kad panaudotą branduolinį kurą būtų galima laidoti 400–450 metrų gylyje pamatinėje uolienoje. Šiam darbui išleista apie 150 milijonų eurų. Panaudotą kurą planuojama pradėti šalinti XXI a. trečiojo dešimtmečio pradžioje.

Visa išlaidų suma sudarys apie 3,5 milijardo eurų, iš jų apie 1 milijardas eurų statybos etapu ir apie 2,5 milijardo eurų kapinyną eksploatuojant maždaug 100 metų. Lėšos kaupiamos Valstybiniame branduolinių atliekų tvarkymo fonde iš mokesčių už pagamintą elektros energiją.

Santrauka

I

Per derybas dėl stojimo į Europos Sąjungą Bulgarija, Lietuva ir Slovakija įsipareigojo sustabdyti aštuonis sovietinio modelio pirmos kartos branduolinius reaktorius ir vėliau nutraukti jų eksploatavimą, nes jų ekonomiškai modernizuoti pagal vakarietiškuosius saugos standartus neįmanoma.

II

ES įsipareigojo padėti šioms šalims pakelti šią itin didelę finansinę naštą, patiriamą dėl eksploataavimo nutraukimo proceso.

IV

Komisija mano, kad ES finansinė parama padėjo veiksmingai sumažinti pirmalaikio elektrinių sustabdymo ekonomines pasekmes ir kad eksploataavimo nutraukimo procesas gerai įsibėgėjo. Tačiau ji pažymi, kad eksploataavimo nutraukimas yra sudėtingas ir ilgas procesas, netelpantis į septynerių metų daugiametę finansinę programą ir daugeliu atveju trunkantis ilgiau nei du dešimtmečius.

Pagal 2014–2020 m. daugiametę finansinę programą patvirtinti atnaujinti eksploataavimo nutraukimo planai ir susijusios išlaidų sąmatos yra programavimo pagrindas visose trijose valstybėse narėse. Laikydamosi šios tvarkos, Komisija atidžiai stebi, kaip judama link eksploataavimo nutraukimo pabaigos išlaikant aukščiausią saugos lygį.

V

Eksploataavimo nutraukimą paprastai sudaro du pagrindiniai etapai: i) laikotarpis po sustabdymo (kai dar galioja eksploataavimo licencija, nes tebėra panaudoto kuro) ir ii) eksploataavimo nutraukimas / išmontavimas.

Slovakija ir Bulgarija jau antrajame etape, o Lietuva dar neužbaigė laikotarpio po sustabdymo, nes viename iš reaktorių tebėra panaudoto branduolinio kuro.

Komisija, kaip ir valstybės narės, mano, kad nė viena elektrinė, kuriai taikoma branduolinių reaktorių eksploataavimo nutraukimo pagalbos programa (toliau – BRENPP), negali būti ekonomiškai vėl pradėta eksploatuoti. Remdamasi kitos panašios eksploataavimo nutraukimo veiklos stebėjimu, Komisija pripažįsta, kad dar laukia itin svarbūs techniniai reaktorių išmontavimo uždaviniai.

VI

Trijose valstybėse narėse eksploataavimo nutraukimo programų įgyvendinimo pažanga skiriasi, o jos rezultatai – nevienodo lygio.

Bohunicės (Slovakija) ir Kozlodujaus (Bulgarija) programų įgyvendinimas pažengęs toliausiai ir jį užbaigti numatyta atitinkamai 2025 m. ir 2030 m. Kozlodujaus programa po 2011 m. atliktos peržiūros sutrumpinta penkeriais metais.

Ignalinos (Lietuva) reaktoriai yra Černobilio reaktorių modelio ir jų eksploataavimo nutraukimas yra pirmas tokio pobūdžio procesas, tas jis kelia daugiausia sunkumų.

Komisija pripažįsta, kad nepaisant jau padarytos pažangos eksploataavimo nutraukimo programos turi būti nuolat tobulinamos.

1 rekomendacija

Komisija pažymi, kad 1 rekomendacijos a ir b punktai skirti valstybėms narėms.

Komisija pritaria 1 rekomendacijos c punktui, kiek tai susiję su ja. Ji pritaria minčiai gerinti keitimąsi geriausia patirtimi bei techninėmis žiniomis ir skatins tris valstybes nares tai daryti.

- a) Komisija jau patobulino dabartinę daugiamečių finansavimo programą, nustatydamą visapusišką programavimo, projektų valdymo ir stebėjimo sistemą, kuria remdamosi veikia valstybės narės.
- b) Komisijos sutinka, kad reikia nuolat didinti praktinę patirtį ir kompetenciją, tačiau pažymi, kad tam tikros specializacijos srityse išorės ekspertai yra naudingi.
- c) Siekdama, *inter alia*, didinti konkurencingumą ir stiprinti saugą, Komisija jau ėmėsi veiksmų, kurie padeda skatinti atvirą ir skaidrią aplinką, lengvinti keitimąsi geriausia patirtimi bei žiniomis ir spartinti standartizavimą.

VII

Komisija pripažįsta panaudoto branduolinio kuro ir radioaktyviųjų atliekų atsakingo ir saugaus tvarkymo svarbą. Ji pateiks nuomones apie nacionalines programas ir 2016 m. Europos Parlamentui ir Tarybai pateiks Direktyvos 2011/70/Euratomas įgyvendinimo ataskaitą.

Be to, Komisija pažymi, kad su didelio radioaktyvumo atliekų galutiniu šalinimu ir panaudoto branduolinio kuro tvarkymu susiję klausimai nepatenka į branduolinių reaktorių eksploatavimo nutraukimo pagalbos programos sritį.

2 rekomendacija

- a) Komisija šiai rekomendacijai pritaria. Orientyrus Komisija nustatys nuomonėje apie nacionalines programas, parengtas pagal Direktyvą 2011/70/Euratomas, kurią ji pateiks 2016–2017 m.. Taip bus duota pradžia 2017 m. vyksiantiems debatams apie atliekų šalinimo galimybes, įskaitant regioninius ir kitus ES lygmens sprendimus. Po šių debatų Komisijai bus lengviau iki 2018 m. suformuluoti politikos galimybes ir veiksmų planą.
- b) Komisija pažymi, kad ši rekomendacija skirta valstybėms narėms, į ją jau atsižvelgta vertinant nacionalines programas ir rengiant nuomonę, kurią Komisija skirs valstybėms narėms.

VIII

Komisija pripažįsta, kad bendras finansavimas individualių projektų lygmeniu vykdomas nesistemiškai. Ji pažymi, kad galiojančiuose pagrindiniuose teisės aktuose bendras finansavimas nėra aiškiai apibrėžtas ir nenustatyta siektina minimali procentinė riba. Komisija pažymi, kad, kaip nurodė Audito Rūmai, bendras Lietuvos, Bulgarijos ir Slovakijos įnašas į savo eksploatavimo nutraukimo programas siekia 1,09 mlrd. EUR.

3 rekomendacija

Komisija pažymi, kad ši rekomendacija skirta valstybėms narėms. Komisija remia Audito Rūmų rekomenduotus veiksmus stengdamasi nustatyti tiksliai apibrėžtą bendro finansavimo pagal branduolinių reaktorių eksploatavimo nutraukimo pagalbos programą lygį ir taip palaikyti principą „teršėjas moka“. Šiuo klausimu ji ves diskusijas su valstybėmis narėmis ir kritiškai išnagrinės 2017 m. metinėse darbo programose jų siūlomą bendro finansavimo lygį.

4 rekomendacija

Komisija šiai rekomendacijai pritaria.

Ji pripažįsta, kad bendras finansavimas padeda našiai ir veiksmingai įgyvendinti programą ir padidina valstybių narių įsipareigojimą. Ji imsis veiksmų, kad išaiškintų šiuo metu reglamentuose nurodomos frazės „tinkamai pagrįstos išskirtinės aplinkybės“ reikšmę ir kritiškai išnagrinės 2017 m. metinėse darbo programose valstybių narių siūlomą bendrojo finansavimo lygį.

5 rekomendacija

Komisija šiai rekomendacijai iš dalies pritaria. Laikydamosi Finansinio reglamento ir geresnio reglamentavimo darbotvarkės reikalavimų, ji atliks su naujų iniciatyvų pasiūlymais susijusį poveikio vertinimą. Šiuo poveikio vertinimu bus siekiama išsiaiškinti, ar reikia tęsti finansavimą ir, jei reikia, kokie finansiniai mechanizmai būtų tinkamiausi. Jei vertinime būtų padaryta išvada, kad finansavimą reikia tęsti ir kitos daugiametės finansinės programos (po 2020 m.) laikotarpiu, Komisija atsižvelgs į Audito Rūmų rekomendaciją ir užtikrins, kad finansavimo mechanizme būtų numatytos paskatos tęsti eksploataavimo nutraukimą, įskaitant tai, kad finansavimas turėtų būti terminuotas ir skiriamas su sąlyga, kad valstybės narės skirs reikiamo lygio bendrą finansavimą.

6 rekomendacija

Komisija šiai rekomendacijai iš dalies pritaria.

Komisija šiuo metu siekia identifikuoti su eksploataavimo nutraukimu nesusijusias išlaidas. Šis procesas bus užbaigtas laikotarpio vidurio vertinimu ir 2018 m. bus pasiūlyti galimi veiksmai šioms išlaidoms palaipsniui panaikinti.

Tačiau Komisija mano, kad ES lėšomis finansuojamos turi būti ir kai kurios esminės funkcijos, kaip antai sauga.

7 rekomendacija

Komisija rekomendacijai pritaria ir pažymi, kad veiksmų jau imtasi. Vertinimas atliekamas ir bus užbaigtas iki 2016 m. spalio mėn.

8 rekomendacija

Komisija šiai rekomendacijai pritaria. Ji pripažįsta šio klausimo svarbą.

Ji jau pradėjo vykdyti šią rekomendaciją įgyvendindama Atliekų direktyvą. Komisija šiuo metu peržiūri pagal Atliekų direktyvą pateiktas nacionalines programas ir darbotvarkėje numatė kelias studijas, kuriomis bus siekiama rinkti informaciją ir tęsti tvirtinimo procesą.

Įvadas

20

ES branduolinė energetika pastarąjį dešimtmetį patyrė didelių pokyčių, nes priimti esminiai Europos lygmens teisės aktai dėl branduolinės saugos, radioaktyviųjų atliekų bei panaudoto branduolinio kuro tvarkymo ir radiacinės saugos. Be to, 2016 m. Komisija priėmė naują branduolinę informacinę programą (PINC), kuri pirmą kartą apima su atominės elektrinės eksploatavimo nutraukimu ir radioaktyviųjų atliekų bei panaudoto kuro tvarkymu susijusius finansinius poreikius, įskaitant poreikį finansuoti ilgalaikius sprendimus, kaip antai giluminio geologinio šalinimo įrenginius.

Radioaktyviųjų atliekų tvarkymo direktyva (Tarybos direktyva 2011/70/Euratomas) nustatyta Bendrijos sistema atsakingam ir saugiam panaudoto branduolinio kuro ir radioaktyviųjų atliekų tvarkymui užtikrinti, kad ateities kartoms nebūtų nepagrįstai užkrauta našta. Direktyvos užmojis didesnis nei Jungtinės konvencijos, nes pagal ją valstybės narės turi parengti nacionalinę panaudoto branduolinio kuro ir radioaktyviųjų atliekų tvarkymo programą.

PINC ir Atliekų direktyva Komisija siekia pirmą kartą sudaryti išsamią visų su eksploatacijos nutraukimu ir atliekų tvarkymu susijusių išlaidų apžvalgą ir parodyti, kaip valstybės narės užtikrina, kad išlaidos būtų finansuojamos pagal principą „teršėjas moka“.

Pastabos

Bendras Komisijos atsakymas į 38–40 punktus

Komisija, kaip ir valstybės narės, mano, kad nė viena elektrinė, kuriai taikoma BRENPP, negali būti ekonomiškai vėl pradėta eksploatuoti.

40 Pirmą įtrauka

Nors Komisija pripažįsta, kad Ignalinos atveju lauktų su licencija susijusių rezultatų dar nėra, nes įrenginyje yra panaudoto branduolinio kuro, ji taip pat pažymi, kad išmontavus šios elektrinės turbinos bloką veiksmingai užtikrintas proceso negrįžtamumas.

40 Antrą įtrauka

Dėl Kozlodujaus (Bulgarija) elektrinės Komisija pažymi, kad papildomi leidimai, kurių vis dar gali prireikti, yra susiję su darbais, kurių atsirastų peržengus negrįžtamumo ribą.

40 Trečią įtrauka

Dėl Bohunicės (Slovakija) elektrinės dabartinis etapas atitinka eksploatavimo nutraukimo planą ir darbotvarkėje numatytą užbaigimo datą 2025 m.

Bendras Komisijos atsakymas į 41–42 punktus

Komisija pripažįsta, kad pagrindiniai uždaviniai dar laukia, vis dėlto ji pažymi, kad 3 lentelėje parodyta padėtis visose trijose valstybėse narėse atitinka eksploatavimo nutraukimo planus ir darbotvarkėje numatytas užbaigimo datas. Pagrindinės išmontavimo operacijas reaktoriaus pastate galima atlikti tik besibaigiant eksploatavimo nutraukimo procesui.

Bendras Komisijos atsakymas į 43–46 punktus

BRENPP apima eksploataavimo nutraukimą ir atliekų tvarkymo infrastruktūrą, įskaitant saugų ilgalaikį atliekų saugojimą ir mažo radioaktyvumo atliekų šalinimą. Mažo radioaktyvumo atliekos paprastai sudaro daugiau kaip 90 proc. atliekų kiekio ir jau esama subrandintų jų šalinimo sprendimų. Panaudoto branduolinio kuro ir didelio radioaktyvumo atliekų šalinimas yra dalis valstybės narės atsakomybės pagal Radioaktyviųjų atliekų tvarkymo direktyvą ir apima visas valstybėje narėje susidariusias tokias atliekas.

48

Pagal Direktyvą 2011/70/Euratomas kiekviena valstybė narė užtikrina, kad būtų įgyvendinama jos nacionalinė panaudoto branduolinio kuro ir radioaktyviųjų atliekų tvarkymo programa, kuri taikoma jos jurisdikcijoje esančiam visų rūšių panaudotam branduoliniam kurui ir radioaktyviosioms atliekoms bei visiems panaudoto branduolinio kuro ir radioaktyviųjų atliekų tvarkymo etapams nuo jų susidarymo iki šalinimo.

Komisija pirmą kartą rengia išsamią valstybių narių planų, susijusių su šalinimu ir jo išlaidomis, apžvalgą.

Bendras Komisijos atsakymas į 49–52 punktus

Komisija tirs bendrų kapinynų ekonominį, teisinį ir socialinį poveikį turėdama omenyje, kad bendrai naudoti panaudoto branduolinio kuro ir radioaktyviųjų atliekų tvarkymo įrenginius, įskaitant atliekynus, gali būti naudinga, saugu ir ekonomiškai veiksminga.

53

Valstybės narės savo nacionalinių programų turinį Komisijai pirmą kartą turi pateikti iki 2015 m. rugpjūčio mėn. Per šešis mėnesius nuo pateikimo dienos Komisija gali paprašyti paaiškinimo ir (arba) pareikšti savo nuomonę, ar nacionalinės programos turinys atitinka direktyvą. Jei Komisija to prašo, valstybės narės per šešis mėnesius jai pateikia prašomus paaiškinimus ir (arba) informuoja ją apie bet kokią nacionalinės programos peržiūrą.

Valstybės narės turi taip pat pateikti Komisijai šios pirmąją direktyvos įgyvendinimo ataskaitą iki 2015 m. rugpjūčio mėn., o paskesnes ataskaitas – kas trejus metus.

Remdamasi valstybių narių ataskaitomis, Komisija Europos Parlamentui ir Tarybai pateikia:

- a) šios direktyvos įgyvendinimo ataskaitą ir
- b) Bendrijos teritorijoje esančių radioaktyviųjų atliekų ir panaudoto branduolinio kuro aprašą ir ateities perspektyvas.

Toks procesas vykdomas pirmą kartą ir Komisija ketina iš jo pasisemti patirties ir suderinti būsimo ataskaitų teikimo reikalavimus. Šio konkretaus proceso tikslais Komisija turėjo atsižvelgti į visų 28 valstybių narių nacionalines programas ir nacionalines ataskaitas. Šiuo tikslu ir norėdama turėti išsamų vaizdą Komisija sudarydama savo ataskaitas Parlamentui ir Tarybai tvarkaraštį atsižvelgė į nacionalinių programų vertinimo procesą. Ataskaita numatyta 2016 m. paskutiniam ketvirčiui.

Bendras Komisijos atsakymas į 60–68 punktus

Komisija pripažįsta, kad yra pasitaikęs ne vienas eksploataavimo nutraukimo projektų vėlavimo atvejis, ypač per ankstesnę daugiametę finansinę programą. 2014–2020 m. laikotarpiui Komisija sustiprino planavimo, stebėjimo ir ataskaitų teikimo reikalavimus ir atidžiai stebi projektų įgyvendinimą tikrindama dokumentus ir atlikdama peržiūras vietoje.

Reikėtų pažymėti, kad vėlavimai Bulgarijoje ir Slovakijoje šiuo metu neturi įtakos užbaigimo datai.

69

Komisija mano, kad itin svarbu, jog branduolinių elektrinių operatoriai ir (arba) eksploataavimo nutraukimo licencijų savininkai didintų praktinę patirtį ir profesines žinias, visų pirma projektų valdymo srityje. Tačiau tam tikros specializacijos srityse išorės ekspertų pagalba yra naudinga.

Bendras Komisijos atsakymas į 73–74 punktus

Per pastarąjį dešimtmetį branduolinių reaktorių eksploataavimo nutraukimas smarkiai evoliucionavo. Komisija padėjo pagerinti eksploataavimo nutraukimo programų išlaidų sąmatą ir drauge su Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (EBPO) Branduolinės energijos agentūra 2012 m. rengė Tarptautinę branduolinių įrenginių eksploataavimo nutraukimo išlaidų apskaičiavimo struktūrą (ISDC). Eksploataavimo nutraukimo išlaidų sąmatą reikia dar tobulinti. Šis klausimas aktualus visame pasaulyje, nes EBPO Branduolinės energijos agentūra ir Tarptautinė atominės energijos agentūra vis dar gana aktyviai sprendžia išlaidų sąmatos klausimus ir susijusius neaiškumus. Komisija šią veiklą visapusiškai remia.

Komisija pažymi, kad iki 2011 m. pagrindinės išlaidos didėjo, kaip parodyta 16 pav. Didėjimo tempą sulėtino po ankstesnio audito atlikti programų, ypač Bulgarijos ir Slovakijos, valdymo patobulinimai.

75

2014–2020 m. laikotarpiu finansavimo trūkumas nėra tikėtinas, nes Komisija sustiprino programų stebėseną ir tikrinimą. Komisija taip pat pradėjo išsamų finansavimo planų patikimumo vertinimą, kurį tikisi užbaigti iki 2016 m. spalio pabaigos.

Be to, Komisija naudojo makroekonomikos politikos analizės ir mokslinių tyrimų modelį QUEST (kurį naudoja rengdama prognozes), kad galėtų patikrinti įvairius programų po 2020 m. scenarijus. Pagrindinis rezultatas parodė, kad net pagal blogiausią scenarijų valstybių narių skiriamas eksploataavimo nutraukimo programų finansavimas turėtų tik nereikšmingą arba mažą poveikį jų makroekonomikos parametrams.

Svarstydamą laikotarpio po 2020 m. finansinę programą Komisija, laikydamasi Finansinio reglamento ir geresnio reglamentavimo darbotvarkės reikalavimų, atliks su naujų iniciatyvų pasiūlymais susijusį poveikio vertinimą, tačiau šiuo metu neprisiims jokių finansavimo po 2020 m. įsipareigojimų. Šiuo poveikio vertinimu bus siekiama išsiaiškinti, ar reikia tęsti finansavimą ir, jei reikia, kokie finansiniai mechanizmai būtų tinkamiausi. Žr. Komisijos atsakymą į 5 rekomendaciją.

77

Be to, Komisija sustiprino programavimą pagal 2014–2020 m. daugiametę finansinę programą kaip išankstinę sąlygą įtraukdama reikalavimą pateikti eksploataavimo nutraukimo ir finansavimo planus. Šių planų išsamumą ir patikimumą vertina nepriklausomas išorės ekspertas.

80

Komisija paprašė išsamios darbuotojų skaičiaus Ignalinos elektrinėje analizės atsižvelgdama į būtinybę užtikrinti saugą teritorijoje, nes reaktoriuje tebėra panaudoto branduolinio kuro ir išlikęs santykinai padidintas pavojus.

82

Komisija pripažįsta, jog esama rizikos, kad dėl nepakankamų paskatų išlaikyti tik griežtai būtiną darbuotojų skaičių gali padidėti išlaidos. Jau kelerius metus imamasi įvairių priemonių šiai rizikai sumažinti, įskaitant sistemingą veiklos perkėlimo į išorę naudos vertinimą ir kasmet rengiamą kiekybinį etatų planą, grindžiamą planuojama veikla. Vyksta diskusijos dėl praktinių būdų toliau naudoti bendro finansavimo schemas siekiant suderinti vietos suinteresuotųjų subjektų ir Komisijos interesus.

84

Komisija pažymi, kad tiek Bulgarijoje, tiek Slovakijoje finansavimo trūkumas užpildomas. Komisijos vertinimai grindžiami eksploatavimo nutraukimo planu ir turimais ištekliais. Jie bus atlikti pakartotinai, atsižvelgiant į laikotarpio vidurio vertinimo rezultatus.

85

Komisija žino, kad reikalingas tolesnis su eksploatavimo nutraukimo sąmata susijęs darbas. Tai pripažįsta ir kitos tarptautinės organizacijos, kaip antai EBPO Branduolinės energijos agentūra ir Tarptautinė atominės energijos agentūra. Komisija atidžiai stebi šios srities pokyčius ir yra subūrusi eksploatavimo nutraukimo finansavimo ekspertų grupę, per kurią ketina telkti pastangas šioje srityje.

Aptariamoms programoms Komisija taiko konservatyvesnį ir atsargesnį principą, nei valstybės narės. Tačiau Bulgarijos ir Slovakijos atveju stebima bendra finansavimo trūkumo mažėjimo tendencija.

Taip pat žr. Komisijos atsakymą į 75 punktą ir 5 rekomendaciją.

87

Komisijos vidaus audito tarnyba jau aptiko šias valdymo ir kontrolės sistemos silpnąsias vietas. Todėl nuo 2015 m. galioja veiksmų planas, kuris šiuo metu įgyvendinamas. Pagrindiniai veiksmai, skirti Audito Rūmų iškeltam klausimui spręsti, bus užbaigti iki 2016 m. spalio pabaigos, o tolesnis sutartų veiksmų rinkinys turi būti pateiktas iki šių metų pabaigos.

Bendras atsakymas į 89–90 punktus

Atsižvelgiant į tai, kad šios elektrinės turi būti uždarytos prieš laiką dėl politinio sprendimo, logiška, kad lėšos negali padengti visų eksploatavimo nutraukimo išlaidų. Vienas iš ES finansinės paramos motyvų buvo sumažinti atitinkamoms valstybėms narėms tenkančią finansinę naštą.

91

Pagrindiniuose teisės aktuose nenustatytas joks nacionalinio bendro finansavimo lygis. Juose tik nurodyta, kad reikia tęsti pirmiau nustatytą bendro finansavimo praktiką. Apskritai bendras finansavimas netaikomas atskirų projektų lygmeniu, tačiau visos programos lygmeniu jis bus taikomas.

Komisija pažymi, kad bendras Lietuvos, Bulgarijos ir Slovakijos įnašas į jų atitinkamas eksploataavimo nutraukimo programas siekia 1,09 mlrd. EUR.

92

Komisijos nuomone, nacionalinio bendro finansavimo stiprinimo tikslas yra svarbus. Tačiau šiame etape Komisija negali tvirtai įsipareigoti įgyvendinti Audito Rūmų rekomendaciją – iki 2016 m. padidinti valstybių narių skiriamą bendrą finansavimą. Įvairios galimybės bus nagrinėjamos per programos laikotarpio vidurio vertinimą, numatytą atlikti 2017 m.

93

Pagal 2014–2020 m. daugiamečę finansinę programą patvirtinti eksploataavimo nutraukimo planai ir išlaidų sąmatos yra programavimo pagrindas visose trijose valstybėse narėse. Panaudoto branduolinio kuro ir didelio radioaktyvumo atliekų šalinimas yra dalis valstybės narės atsakomybės pagal Radioaktyviųjų atliekų tvarkymo direktyvą ir dėl šios priežasties nebuvo įtrauktas į BRENPP.

94

Direktyvoje 2011/70/Euratomas teigiama, kad panaudoto branduolinio kuro ir radioaktyviųjų atliekų tvarkymo išlaidas dengia tie subjektai, dėl kurių veiklos tos medžiagos susidarė (4 straipsnio 3 dalies e punktas), kad turi būti paskirstyta skirtinguose panaudoto branduolinio kuro ir radioaktyviųjų atliekų tvarkymo etapuose dalyvaujančių organų atsakomybė (5 straipsnio 1 dalies f punktas) ir kad, deramai atsižvelgdamos į subjektų, dėl kurių veiklos susidarė panaudotas branduolinis kuras ir radioaktyviosios atliekos, atsakomybę, valstybės narės užtikrina, kad taikant nacionalinę sistemą būtų reikalaujama [...] visų pirma panaudoto branduolinio kuro ir radioaktyviųjų atliekų tvarkymui, prireikus skirti pakankamai finansinių išteklių (9 straipsnis).

95

Atliekų direktyvos įgyvendinimas valstybėse narėse yra Komisijos prioritetasis. Šiuo metu atliekama valstybių narių programų peržiūra, kurioje bus atsižvelgiama į visus šiuos klausimus.

96

Į eksploataavimo nutraukimo planus įtrauktos panaudoto branduolinio kuro ir radioaktyviųjų atliekų tvarkymo išlaidos, kaip nurodyta BRENPP taisyklėse. Šalinimo projektų, kurie bus pradėti tolimesnėje ateityje, išlaidos į juos neįtrauktos. Tačiau įtrauktos saugojimo įrenginių, skirtų šiai spragai užpildyti, išlaidos.

Išvados ir rekomendacijos

107

Nuo 2011 m. audito Komisija padarė įvairių reikšmingų programavimo ir projektų valdymo patobulinimų. Į 2014–2020 m. pagrindinius teisės aktus įtraukti svarbiausiais veiklos rezultatų rodikliais išmatuoti specialūs tikslai ir nauja stebėjimo ir ataskaitų teikimo sistema.

Komisija mano, kad tokiu būdu ES finansinė parama padėjo veiksmingai sumažinti pirmalaikio elektrinių sustabdymo ekonomines pasekmes ir kad eksploatavimo nutraukimo procesas gerai įsibėgėjo. Tačiau ji pažymi, kad eksploatavimo nutraukimas yra sudėtingas ir ilgas procesas, netelpantis į septynerių metų daugiametę finansinę programą ir daugeliu atveju trunkantis ilgiau nei du dešimtmečius.

Pagal 2014–2020 m. daugiametę finansinę programą patvirtinti atnaujinti eksploatavimo nutraukimo planai ir susijusios išlaidų sąmatos yra programavimo pagrindas visose trijose valstybėse narėse. Laikydamosi šios tvarkos, Komisija atidžiai stebi, kaip judama link eksploatavimo nutraukimo pabaigos išlaikant aukščiausią saugos lygį.

Bendras Komisijos atsakymas į 108–111 punktus

Komisija aktyviai stebi, kaip vyksta įgyvendinimas siekiant Tarybos reglamentuose nustatytų tikslų, ir kasmet teikia ataskaitą Parlamentui ir Tarybai.

Eksploatavimo nutraukimą paprastai sudaro du pagrindiniai etapai: i) laikotarpis po sustabdymo (kai dar galioja eksploatavimo licencija, nes tebėra panaudoto branduolinio kuro) ir ii) eksploatavimo nutraukimas / išmontavimas.

Slovakija ir Bulgarija jau antrajame etape, o Lietuva dar neužbaigė laikotarpio po uždarymo, nes viename iš reaktorių tebėra panaudoto branduolinio kuro.

Komisija, kaip ir valstybės narės, mano, kad nė viena elektrinė, kuriai taikoma BRENPP negali būti ekonomiškai vėl pradėta eksploatuoti. Remdamasi kitos panašios eksploatavimo nutraukimo veiklos stebėjimu, Komisija pripažįsta, kad dar laukia itin svarbūs techniniai reaktorių išmontavimo uždaviniai.

1 rekomendacija. Užtikrinti eksploatavimo nutraukimo pažangą

Komisija pažymi, kad 1 rekomendacijos a ir b punktai skirti valstybėms narėms.

Komisija pritaria 1 rekomendacijos c punktui, kiek tai susiję su ja. Ji pritaria minčiai gerinti keitimąsi geriausia patirtimi bei techninėmis žiniomis ir skatins tris valstybes nares tai daryti.

- a) Dabartinėje daugiametėje finansinėje programoje Komisija skyrė pirmenybę bendros programavimo, projektų valdymo ir stebėjimo sistemos sukūrimui, kuria remdamosi veiktų valstybės narės. Be to, Komisija įvedė uždirbtos vertės valdymo sistemą, skirtą projektų rezultatams ir pažangai objektyviai matuoti. Viso šių pokyčių poveikio tikimasi ateinančiais keleriais metais.
- b) Komisija mano, kad itin svarbu, jog branduolinių elektrinių operatoriai ir (arba) eksploatavimo nutraukimo licencijų savininkai didintų praktinę patirtį ir profesines žinias, visų pirma projektų valdymo srityje, ir nustatytų sritis, kuriose paslaugų užsakymas iš išorės subjektų suteiktų pridėtinės vertės. Tam tikros specializacijos srityse išorės ekspertų pagalba yra naudinga.
- c) Siekdama, *inter alia*, didinti konkurencingumą ir stiprinti saugą Komisija bando skatinti atvirą ir skaidrią aplinką, lengvinti keitimąsi geriausia patirtimi bei žiniomis ir spartinti standartizavimą.

Šiam tikslui paremti Komisija 2015 m. iš naujo subūrė eksploataavimo nutraukimo finansavimo ekspertų grupę, kurią sudaro nacionaliniai ekspertai, tiekiantys naujausias žinias apie eksploataavimo nutraukimo išlaidas ir finansavimo valdymą.

Be to, Komisija pasinaudos dalyvio teisėmis tarptautiniuose forumuose ir darbo grupėse, kad pasidalytų patirtimi, sukaupta valdant eksploataavimo nutraukimo programas. Visų pirma bus tęsiama veikla, vykdoma bendradarbiaujant su Tarptautine atominės energijos agentūra ir EBPO Branduolinės energijos agentūra.

112

Dėl ataskaitos apie valstybių narių planus žr. Komisijos atsakymą į 53 punktą.

Komisija šiuo metu vertina visų 28 valstybių narių nacionalines programas. Toks procesas vykdomas pirmą kartą ir Komisija ketina iš jo pasisemti patirties ir suderinti būsimo ataskaitų teikimo reikalavimus. Šio konkretaus proceso tikslais Komisija turėjo atsižvelgti į visų 28 valstybių narių nacionalines programas ir nacionalines ataskaitas. Šiuo tikslu ir norėdama turėti išsamų vaizdą Komisija atsižvelgė į nacionalinių programų vertinimo procesą, rengdama savo ataskaitos Parlamentui ir Tarybai tvarkaraštį. Ataskaita numatyta 2016 m. paskutiniam ketvirčiui.

2 rekomendacija. Panaudoto branduolinio kuro galutinio šalinimo sprendimai

- a) Komisija šiai rekomendacijai pritaria. Komisija teikia daug reikšmės saugiam ir atsakingam panaudoto branduolinio kuro ir radioaktyviųjų atliekų tvarkymui, kad ateities kartoms nebūtų nepagrįstai užkrauta našta. Todėl orientyrus Komisija nustatys nuomonėje apie nacionalines programas, parengtas pagal Direktyvą 2011/70/Euratomas, kurią ji pateiks 2016–2017 m. Taip bus duota pradžia 2017 m. vyksiantiems debatams apie atliekų šalinimo galimybes, įskaitant galimus regioninius ir kitus ES lygmens sprendimus. Po šių debatų Komisijai bus lengviau iki 2018 m. suformuluoti politikos galimybes ir veiksmų planą.
- b) Komisija pažymi, kad ši rekomendacija skirta valstybėms narėms. Komisija taip pat pažymi, kad į ją jau atsižvelgta vertinant nacionalines programas, o savo nuomonę ji pateiks valstybėms narėms. Komisija ketina 2017 m. pradėti tyrimą, kuriuo įvertintų valstybių narių atliekų valdymo išlaidų sąmatas.

113

Pagal 2014–2020 m. DFP patvirtinti eksploataavimo nutraukimo planai yra planavimo pagrindas visose trijose valstybėse narėse. Panaudoto branduolinio kuro ir didelio radioaktyvumo atliekų galutinio šalinimo išlaidos nelaikomos tinkamomis finansuoti pagal BRENPP ir nėra bazinių išlaidų dalis. Panaudoto branduolinio kuro ir didelio radioaktyvumo atliekų šalinimas yra dalis valstybės narės atsakomybės pagal Radioaktyviųjų atliekų tvarkymo direktyvą. BRENPP turėtų būti užtikrinamas atitinkamos Sąjungos intervencijos papildomumas ir nuoseklumas, kad būtų laikomasi proporcingumo principo.

114

Komisija pabrėžia, kad pagal 2014–2020 m. daugiametę finansinę programą sutartų tikslų įgyvendinimo finansavimo trūkumo nėra.

3 rekomendacija. Laikytis principo „teršėjas moka“, 2014–2020 m. ir vėlesniais laikotarpiais didinant nacionalinį finansavimą

Komisija pažymi, kad ši rekomendacija skirta valstybėms narėms.

Ji remia Audito Rūmų rekomenduotus veiksmus stengdamasi užtikrinti tiksliai apibrėžtą bendro finansavimo lygį ir taip palaikyti principą „teršėjas moka“. Šiuo klausimu ji ves diskusijas su valstybėmis narėmis ir kritiškai išnagrinės 2017 m. metinėse darbo programose jų siūlomą bendro finansavimo lygį.

4 rekomendacija. 2014–2020 m. finansavimo laikotarpiu padidinti nacionalinį bendrą finansavimą

Komisija šiai rekomendacijai pritaria.

Ji pripažįsta, kad bendras finansavimas padeda našiai ir veiksmingai įgyvendinti programas ir padidina valstybių narių įsipareigojimą. Tačiau dabartinėje teisinėje bazėje nenustatytas konkretus tokio bendro finansavimo lygis. Todėl Komisija pirmiausia imsis veiksmų siekdama išaiškinti reglamentuose nurodomos frazės „tinkamai pagrįstos išskirtinės aplinkybės“ reikšmę ir kritiškai išnagrinės 2017 m. metinėse darbo programose jų siūlomą bendrojo finansavimo lygį.

5 rekomendacija. Specialios branduolinių reaktorių eksploatavimo nutraukimo programos Lietuvoje, Bulgarijoje ir Slovakijoje po 2020 m. netęsti

Komisija šiai rekomendacijai iš dalies pritaria. Laikydamosi Finansinio reglamento ir geresnio reglamentavimo darbotvarkės reikalavimų, ji atliks su naujų iniciatyvų pasiūlymais susijusį poveikio vertinimą. Šiuo poveikio vertinimu bus siekiama išsiaiškinti, ar reikia tęsti finansavimą ir, jei reikia, kokie finansiniai mechanizmai būtų tinkamiausi. Jei vertinime būtų padaryta išvada, kad finansavimą reikia tęsti ir kitos daugiametės finansinės programos (po 2020 m.) laikotarpiu, Komisija atsižvelgs į Audito Rūmų rekomendaciją ir užtikrins, kad finansavimo mechanizme būtų numatytos paskatos tęsti eksploatavimo nutraukimą, įskaitant tai, kad finansavimas turėtų būti terminuotas ir skiriamas su sąlyga, kad valstybės narės skirs reikiamo lygio bendrą finansavimą.

118

Komisija paprašė išsamios darbuotojų skaičiaus Ignalinos elektrinėje analizės atsižvelgdama į būtinybę užtikrinti saugą teritorijoje, nes reaktoriaus pastatuose tebėra likę panaudoto branduolinio kuro, kuris kelia pavojų ir dėl kurio reikia išlaikyti pagrindines saugos funkcijas.

6 rekomendacija. ES lėšomis dengti tik eksploatavimo nutraukimo išlaidas

Komisija šiai rekomendacijai iš dalies pritaria.

Komisija šiuo metu siekia identifikuoti su eksploatavimo nutraukimu nesusijusias išlaidas. Šis procesas bus užbaigtas laikotarpio vidurio vertinimu ir 2018 m. bus pasiūlyti galimi veiksmai šioms išlaidoms palaipsniui panaikinti.

Tačiau Komisija mano, kad ES lėšomis finansuojamos turi būti ir kai kurios esminės funkcijos, kaip antai sauga.

7 rekomendacija. Gerinti Komisijos vykdomą priežiūrą

Komisija rekomendacijai pritaria ir veiksmų jau imtasi. *Ex ante* sąlygų vertinimas bus užbaigtas iki 2016 m. spalio mėn.

8 rekomendacija. Apskaitos tvarka

Komisija šiai rekomendacijai pritaria. Ji pripažįsta šio klausimo svarbą.

Ji jau pradėjo vykdyti šią rekomendaciją įgyvendindama Atliekų direktyvą. Komisija šiuo metu peržiūri pagal Atliekų direktyvą pateiktas nacionalines programas ir darbotvarkėje numatė kelias studijas, kuriomis bus siekiama rinkti informaciją ir tęsti tvirtinimo procesą.

KAIP ĮSIGYTI EUROPOS SĄJUNGOS LEIDINIŲ

Nemokamų leidinių galite įsigyti:

- vieną egzempliorių:
svetainėje *EU Bookshop* (<http://bookshop.europa.eu>);
- daugiau negu vieną egzempliorių / plakatą / žemėlapi:
Europos Sąjungos atstovybėse (http://ec.europa.eu/represent_lt.htm),
ES nepriklausančių šalių delegacijose (http://eeas.europa.eu/delegations/index_lt.htm),
susisiekę su tarnyba *Europe Direct* (http://europa.eu/europedirect/index_lt.htm)
arba paskambinę numeriu 00 800 6 7 8 9 10 11 (nemokamai visoje ES (*)).

(*) Informacija teikiama nemokamai, daugelis skambučių taip pat nemokami (nors kai kurie ryšio paslaugų teikėjai gali imti mokesį, taip pat gali reikėti mokėti, jeigu skambinsite taksofonu arba viešbučio telefonu).

Parduodamų leidinių galite įsigyti:

- svetainėje *EU Bookshop* (<http://bookshop.europa.eu>).

Etapas	Data
APM patvirtinimas / audito pradžia	2015 3 25
Oficialus ataskaitos projekto siuntimas Komisijai (arba kitam audituojamam subjektui)	2016 5 2
Galutinės ataskaitos patvirtinimas po prieštaravimų procedūros	2016 7 14
Komisijos (ar kito audituojamo subjekto) oficialių atsakymų gavimas visomis kalbomis	2016 7 15

Aštuonių sovietinio modelio branduolinių reaktorių eksploatavimo nutraukimas Lietuvoje, Bulgarijoje ir Slovakijoje buvo šalių įstojimo į ES sąlyga. Mes nustatėme, kad ES finansavimo programos, kuriomis buvo siekiama padėti įvykdyti šį reikalavimą, nesukūrė tinkamų paskatų, kad eksploatavimas būtų nutrauktas laiku ir būtų ekonomiškai veiksmingas. Nežiūrint į tai, kad buvo padaryta pažanga, pagrindinių infrastruktūros projektų įgyvendinimas vėlavo, o kritinės svarbos uždaviniai, susiję su darbu kontroliuojamoje zonoje, dar turės būti atlikti ateityje. Iki 2020 m. ES parama turėtų pasiekti 3,8 milijardo eurų. Įvertintos bendros eksploatavimo nutraukimo išlaidos sudarys ne mažiau kaip 5,7 milijardo eurų. Įtraukus didelio radioaktyvumo atliekų galutinį šalinimą, šios bendros išlaidos gali padidėti du kartus.

EUROPOS
AUDITO
RŪMAI

Leidinių biuras